

צדיקים יבאו בו

ספר הבחור

לכמה״ר אליה בחור הלוי
אשכנזי המדקדק זצ״ל
נדפס שלישית בשנת רכ

פה מנטובה

LIBER GRAMATICAE
dictus Bachur videlicet
ELECTVS Magistri Eliæ Leuitæ
Hebræi Germani.

Impressus hac tertia uice

MANTVAE.

ספר בחור הוסר שלשיה ·
עם כל נוספותיו לאליה :
בתוכו לא נראה ולא נהיה ·
בפעם ראשונה ובשניה :
למלאכת זו כבה יפיפיה ·
שנו רואים פקו פליליה :
לכן קראו בשמו כשהיה ·
בחור כי נבחר הוא בהוד יפיה :
גדול עצה רב ה׳ עליליה ·
כי פעל יד יעקב בחרו יה :

נדפס

ע״י יעקב בכמ״ר נפתלי הכהן זצ״ל מגאזולו
בשנת שי״ן לפ״ק

אליהו הלוי אשכנזי

בן ארבעים שנה אנכי בשלוח הזמן אותי מויניציאה ובאתי לרומא ושם נדרשתי לאשר שאלוני בחבור הספר הזה ואשיב בו דבר כאשר עם לבבי והנה החיה יי אותי מאז זה שלשים שנה והרי אני כבן שבעים שנה עודני היום חזק ככחי אז וככחי עתה לצאת ולבא למלחמת הדקדוק והפסוק והמסורת כי מאז נתחדשו בי דעות אחרות וסברות חדשות אשר לפנים לא ידעתים מצורף לזה כי מאותו היום והלאה מצאתי שהנחתי קצת דברים שהיו ראויים להכתב ולא כתבתים

גם כתבתי דברים הלואי ולא כתבתים נחמתי
כי עשיתים ואין לתמוה על ככה כי כן נמצא
לרבותינו ז"ל שאמרו דבר בילדותם וחזרו בו
בזקנותם כמו שמצינו הָדַר בֵּיה רָבָא מההיא
וכן רב אשי חזר ממה שאמר בְּמַהֲדוּרָא
קַמָא וַהֲלָכָה כְּמַהֲדוּרָא בַּתְרָא כדאיתא בסוף
פרק מי שמתו והנה כמחשבותם מחשבותי
ולא טוב אנכי מאבותי לכן הסכמתי עם לבבי
להדפיס הספר הזה שלישית ולהוסיף עליו
ולגרוע ממנו ובזה איטיב חסדי האחרון מן
הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים ללמדם
הקדמות כוזבות וראיות בלתי צודקות וחקים
לא טובים וילמדום התלמידים הבאים אחרי
ונמצא שם שמים מתחלל חס ושלום ולכן
בהעתקה הזאת אתקן המעוות והדורים אישר
והמקלקל אכשר וארים מכשול מדרך עמי
ובזה יהיה אלהים עמי ובכן אתחיל
אותה ההקדמה כאשר היא׃
והשירה אשר חברתי
בעת ההיא׃

וזאת השירה אשר חברתי ברומא הבירה:

אשוע וגם אקרא לאישים ·
נערים עם זקנים גם ישישים :
לכו אלי אלמדכם כללי ·
לשון קדש והם פנים חדשים :
יסוד דקדוק הלא ברוק בספרי ·
ליודעי דת ודין חכמי חרשים :
הלא אוציא לאור בו תעלומות ·
ואגידה נצורות המפרשים :
לארבעה נגידי מאמרים ·
אחלקהו לבאר הדרושים :
ועקרים שלש עשרה לאחד ·
דהיינו הם שנים וחמשים :
יהי ספרי בשם בחור מכונה ·
ישמח אלהים ואנשים :

וזאת היא ההקדמה שחברתי ברומא:

בשנת חמשת אלפים ומאתים ושבעים ושבעה ליצירה העיר יי את רוח איש משכיל ומבין בכל מדע אדר יקר תפארת חשמן אֶגִידְיאוֹ ירום הודו אשר בקש

למצא דברי חפץ וכתוב יושר בספרי לשוננו הקדושה ולי אני עבדו צעיר המדקדקים אליהו הלוי אשכנזי קרא ואמר לי מה לך פה אליהו קום נא וַעֲשֵׂה ספר הנותן אמרי שפר בדקדוק לשון הקדש כי כל ספרי המדקדקים אשר ראיתי אין בהם כדי למלאת חשקי ולְרַוּות צמאי בדקדוק כי יש מהם שבא בארוכה מרבה דברים ללא הועיל לחכמה זו ויש מהם שבא בקצרה מניח דברים הצריכים לה ואתה אזור נא כגבר חלציך ובחר מן שתי הקצוות הַמְּמֻצָּע והגד נא תעלומות חכמה בדקדוק הלשון בדברים אשר לא נכתבו וראויים לְהִכָּתֵב וחבר מהם ספר למען יזכו בו הרבים ויעמוד לנס עמים ואליו גוים ידרשו וימצאו מרגוע לנפשם:

וַיְהִי בְּשָׁמְעִי דבריו כי נעמו קמתי למלא חשקו ונזדרזתי למלאותו והואלתי לעשות הספר הזה קטן הכמות ורב האיכות בכללים קצרים מועילים והכרחים לכל מי שיבא ללמוד דרכי לשון הקדש מבלי

שאריך בדברים אשר כתבו המדקדקים
אשר לפני וכל ספרי דקדוק מלאים מהם רק
עקר כונתי בחבור הזה לכתוב קצת כללים
ודברים אשר לא קדמני אדם בהם גם קצת
הדברים הטובים אשר כתבו חשובי
המדקדקים במקומות מפוזרים בספריהם
אחת הנה ואחת הנה זער שם זער שם ואני
אקבצם ואבארם ואעשה מהם כללים ועקרים
יקל זכרונם על התלמידים והכלל זה יהיה
משפט הספר ומעשהו מכל אשר יצא מחוק
ומשפט הדקדוק אשמר ולא יהיו דברי אלה
רק על סתם ההלכה לאמור הדין הוא ככה
ואם נמצא מלה אחת או שתים המשנות סדר
ההלכה ויוצאות מן הכלל לא אשים עליה׳ לב
ובפרט המלות אשר קראו להם המדקדקים
זרות או מורכבות וכבר התחלתי לחבר ספר
אחד קטן וטרם חבראו נקרא שמו ספר
ההרכבה ובו יהיו מבוארים כל עניני הזרים
והמורכבים באר היטב ואין לי בהם עסק בזה
הספר וכל זה כדי שלא להרבות כמותו פן

יראה הרואה אותו וימאסהו בהביטו אל מראהו ואל גובה קומתו לכן כשאביא דמיון מה מהפסוק לא ארבה עליו רעים רק על פי עד אחד או שנים יקום דבר אכן על כל פסוק ופסוק ארשום בגליון שם הספר אשר הפסוק ההוא בא בו ולאזו בלבד אעשה לך כי אף מספר הפרק אשר יבא בו הפסוק ההוא ארשום על סדר הפרקים אשר סדרו האומות בכל ארבע ועשרים ספרים וקראו להם בלשונם קפיטולוש כי ראיתי בהם צורך ותועלת גדול למעיין בכל ספר אשר ימצא שם ראיית פסוק כי לפעמים אף אם ידע האדם באיזה מ״כד ספרים בא הפסוק ההוא הנה יום או יומים יעמוד וילאה למצא פתח שער מקומו איו והאמת כי כבר חלקו בעלי המסרת כל ספר וספר כמובן לחלקים וקראו לכל חלק וחלק סדר וזולת מה שחלקו חמשה חומשי תורה לנ״ב פרשיות חלקום עוד לסדרים ואמרו ספר בראשית פרשיותיו י״ב וסדריו מ״ג ספר שמות פרשיותיו י״א וסדריו כ״ט וכן כלם

וכן

וכן חלקו שאר ספרי העשרים וארבע לסדרי׃
כמו ספר יהושע סדריו לד״ ירמיה סדריו לא״
וכן כלם הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו
ומאז שהייתי לאיש תמהתי למה לא נהגו כן
בישראל לרשום בראש כל סדר וסדר על
דרך א ב ג ד ה ו וכולי כאשר סדרום
בעלי המסרת והנה ידוע תדע כי זולתנו חלקו
ספר שמואל וספר מלכים וספר דברי הימים
כל אחד ואחד לב׳ חלקי׳ והנה חלקתי עצמות
הספר הזה לארבעה מאמרים דהיינו שנים
בפעלים ושנים בשמות וחלקתי כל מאמר
לשלש עשרה עקרים על שם שלש עשרה
עקרי דת אמונתינו הקדושה נמצא לארבעה
המאמרים האלה חמשים ושנים עקרים סימן
להם אליה״ו ועוד חלקתי כל עקר לחלקים
קטנים וציינתים על דרך א ב ג ד׃ וכולי
והתועלת בזה הוא מפורסם ואין צריך לכתבו
והנה קראתי שם הספר הזה

ספר הבחור וזה לשלש סבות הא׳
בחיות הספר הזה בחור

וטוב וכלו סולת ואין בו פסולת הב׳ בעבור חיותו מחובר אל כל בחור ללמוד בו בימי בחרותו וייטב לבו באחריתו הג׳ בעבור היותו שם בנויי משונה ובשם בחור מכונה ועל זה אמרתי בשירי :

אַחִים וְגַם רֵעִים׳ שִׁמְעוּ דְבָרַי עִם׳
סֵפֶר מְאֹד נָעִים׳ הַיּוֹם יְלִדְתִּיהוּ :
יַעַן לְכָל בָּחוּר׳ הוּא טוֹב וְגַם בָּחוּר
וַאֲנִי וְשְׁמִי בָּחוּר בָּחוּר קְרָאתִיהוּ :

ואלו הם סמני הספר

המאמר הראשון

בביאור גזרת הפעלים ונחלק לשלש עשרה עקרים :

העקר הראשון בחלוקת כל שרשי הלשון לשמונה חלקים :

העקר השני בביאור ההבדלים אשר בין כל אחת ואחת משמונה החלוקות הנזכרים :

העקר השלישי בביאור שלש השמורת המונחים לשלש האותיות השרשיות ובביאור גדר הפעלים השלמים ושאינן שלמים :

העקר הרביעי בביאור ששה הזמנים הנקראים פעולות ואבארם שתים שתים ואתחיל בעברים ובעתידים :

העקר החמישי בביאור הבנוניים הפעולים :

העקר הששי בביאור המקור והצווי :

העקר השביעי אתחיל בו לבאר הוראות הבנינים ותבואר בו הוראת בנין הקל לבדו :

העקר השמיני בביאור הוראת בנין נפעל :

העקר התשיעי בביאור הוראת בנין פִּעֵל הדגוש :

העקר העשירי בביאור הוראת בנין פֻּעַל :

העקר האחד עשר בביאור הוראת בנין הפעיל :

העקר השנים עשר בביאור הוראת בנין הָפְעַל :

העקר השלש עשרה בביאור הוראת בנין התפעל:

המאמר השני

בביאור ההבדלים אשר בין כל בנין ובנין מצד הנקודות ואבארם גם כן שנים שנים:

העקר הראשון בביאור נקודת בנין הקל והנפעל מהשלמים וסימניהם:

העקר השני בביאור נקודת פִּעֵל פֻּעַל מהשלמים וסימניהם:

העקר השלישי בביאור נקודת הפעיל וְהָפְעַל מהשלמי' וסימניהם

העקר הרביעי בביאור נקודת בנין התפעל מהשלמים וסימניו:

העקר החמשי בביאור גזרת חסרי פא"נון כמו נגש:

העקר הששי בביאור גזרת נחי פא"אלף או יו"ד כמו אמר ישב:

העקר השביעי בביאור נקודות בנין הקל והנפעל מגזרת נחי ע״ין כמו קום :

העקר השמיני להוכיח שבנין פֻּעַל הרגוש שבגזרה זו הוא הבנין אשר קראו לו קצת המדקדקים מרובע ובביאור ההפעיל וההתפעל :

העקר התשיעי בביאור גזרת נחי למ״ד אל״ף כמו קָרָא :

העקר העשירי בביאור נקודת גזרת נחי למ״ד ה״א כמו גָּלָה :

העקר האחד עשר בביאור נקודת בנין הקל והנפעל מגזרת הכפולים :

העקר השנים עשר בביאור חמשה הבניני׳ האחרים מגזרת הכפולים :

העקר השלש עשרה בביאור קצת כללים מהגזרות המורכבות :

המאמר השלישי

בביאור משקלי השמות מהשלמים וגם הוא נחלק לשלש עשרה עקרים:

העקר הראשון — בביאור מה היא הכוונה במלת מִשְׁקַל ואיך שוקלין את השמות:

העקר השני — בביאור סבת השתנות נקודות השמות ואיזה הם הנקודות המשתנות ולאיזה נקודות הם משתנות:

העקר השלישי — בביאור משקלי השמות שהם בסגול:

העקר הרביעי — בביאור משקלי השמות שתנועתם הראשונה חולם:

העקר החמשי — בביאור משקלי השמות שאר הנקודות בכלל:

העקר הששי — בביאור הקדמה אחרת לבנויי השמות:

העקר השביעי בביאור הכנויים והאותיות המשמשות בכנוים :
העקר השמיני בביאור משקלי השמות הנקביים הבאים עם הא הנקבה :
העקר התשיעי בביאור הרבוי משמורת הנקביים :
העקר העשירי בביאור השמות הנקביים הבאים בלשון יחידה עם תיו בסוף :
העקר האחד עשר בביאור כנויי השמות הנקביים אשר סופם הא או תיו ובביאור ההפרש שביניהם :
העקר השנים עשר בביאור השמות אשר בהם תוספת הא או אלף או מם בראש או בסוף :
העקר השלש עשרה בביאור השמות אשר בהם תוספת נון או תיו או יוד בראש או בסוף :

המאמר הרביעי

בביאור משקלי השמות שאינן שלמים ונחלק
גם הוא לשלש עשרה עקרים :

העקר הראשון בביאור שמות חסרי פא נון :

העקר השני בביאור שמות נחי פא אלף
או יוד :

העקר השלישי בביאור שמורת נחי העין
הבאים בתוספת אות :

העקר הרביעי בביאור שמורת נחי העין
הבאים בלי תוספת אות :

העקר החמישי בביאור שמורת נחי למד
אלף :

העקר הששי בביאור שמות נחי למד הא

העקר השביעי בביאור שמורת נחי למד
הא הבאים בתוספת מם
בראש ובתיו בסוף :

העקר השמיני בביאור שמורת נחי למד
הא הבאים בלי תוספרת
אות בראש והם בהא
הנקבה:

העקר

העקר התשיעי בביאור שמות נחי למד הא הבאים עם הא שרשית בסוף:

העקר העשירי בביאור שמות נחי למד הא של שתי אותיות:

העקר האחד עשר בביאור שמות מגזרת הכפולים הבאי' בחסרון אות:

העקר השנים עשר בביאור שמורת ם מהכפולים הבאים בתוספת מם או תיו בראש:

העקר השלש עשרה בביאור שמורת של ארבע או חמש אותיות:

סליקו הסימנים · ובשם שוכן מעונים:
אתחיל הספר · הנותן אמרי שפר:

המאמר הראשון

בביאור גזרת הפעלים ונחלק לשלש עשרה עקרי':

העקר הראשון בחלוקרת שרשי לשון הקדש לשמונה חלקים:

דע כי כל שרשי לשון הקדש נחלקים לשני מיני פעלים· וכל פעל לששה נזרות וכל נזרה לשבעה בנינים וכל בִּנְיָן לששה זמנים: וכל זמן לשני מינים· וכל מין לשני מספרים· וכל מספר לשלשה גופים· ולכל גוף דבור מיוחד· ועתה אבאר כל אחד ואחד: בֵ· השני פעלים· האחד עוֹמֵד· והאחד יוֹצֵא· הָעוֹמֵד· כמו הָלַךְ· עָמַד· יָשַׁב· ודומיהם· שהפעולה עומדת בגוף הַפּוֹעֵל ולא תצא ממנו לזולתו· וְהַיּוֹצֵא· כמו שָׁמַר· פָּקַד· הָרַג· ודומיהם· שהפעולה יוצאת ממנו לזולתו ובהרבה דברים נבדלים הפעלים העומדים מהיוצאים כמו שיתבאר בקצורי זה: ג· וששה הַנְּזֵרוֹת הם שְׁלֵמִים· חֲסֵרִים· וּכְפוּלִים· ושלשה מיני נָחִים וְהֶם נַחֵי אות ראשונה נַחֵי אות שניה· נַחֵי אות שלישית: הרי ששה גזרות: ויש עוד שאר גְּזֵרוֹת כמו נַחֵי הַקְּצָווֹת וַחֲסֵרֵי הַקְּצָווֹת· וּמְרוּבָּעִים· ודומיהם· אבל כלם מוּרְכָּבִים ויוצאים מאלה הששה כמו שיתבאר· ד· ושבעה הבנינים מהם שלשת

פּוֹעֲלִים נקראים אבות· ושלשה פְּעוּלִים נקראים תּוֹלְדוֹת: ואחד מהבנינים אב וְתוֹלְדָה· דהיינו מצד אחד הוא פּוֹעֵל ומצד אחד הוא פָּעוּל· כמו שיתבאר: הַפּוֹעֲלִים הם קַל· וּפִעֵל· וְהִפְעִיל: וְהַפְּעוּלִים הם נִפְעַל וּפֻעַל וְהָפְעַל· וְהַפּוֹעֵל וְהַפָּעוּל· הוא הנקרא הִתְפָּעֵל: ה ולאומר שנמצא עוד בנין הנקרא מְרוּבַּע כמו שׁוֹפֵט שׁוֹפַטְתָּ וכולי אָשִׁיב בנזרת נַחֵי הָעַיִן במאמר שני עקר שמיני ושם אוכיח בראיות ברורות וצְורְקוֹת שאינו ראוי להקרא בִּנְיָן בפני עצמו: ו וששה זְמַנִּים הם ששה פעולות· עָבַר· בֵּינוֹנִי· פָּעוּל· מָקוֹר· צִוּוּי· עָתִיד: ושני הַמִּינִים הם הזכר והנקבה: ושני הַמִּסְפָּרִים הם היחיד והרבים: ושלשה גוּפִים הם הנסתר והנוכח והמדבר בעדו: וְהַדִּבּוּר המיוחד לכל אחד הוא בנקודתו או בתוספת אות אחת או שתים על שלש האותיות השרשיות כגון אותיות הַהֵימוֹן בסוף העברים: ואותיות אֵיתָן בראש העתידים:

העקר השני בביאור ההבדלים אשר בין כל אחת ואחת מן שמנה החלוקות הנזכרות :

דע אף שאמרתי שבכל גזרה שבעה בִּנְיָנִים זה אינו אלא לחלק הַפְּעָלִים היוצאים אבל חלק הַפְּעָלִים העומדים אין לו רק שלשה בנינים הַפּוֹעֲלִים : כי הבנינים הַפְּעוּלִים אינם צריכים להם כי הם עצמם פְּעוּלִים כאשר רמזתי כבר בסימן ב ומעטים נמצאים שיבאו בבנין נפעל וְהִתְפָּעֵל כמו שיתבאר בעקר שמיני : ב ואשר אמרתי כי לכל בִּנְיָן ששה זמנים זה אינו אלא לשלשה בניני הפועלים כי בארבעה האחרים לא שייך הַפָּעוּל בעבור שהם עצמם פְּעוּלִים גם בקצתם לא שייך הצווי כאשר יתבאר בכל אחד מהם : ג ואשר אמרתי כי לכל זמן שני מינים זה צודק בכל הזמנים חוץ מן המקור שלא שייך בו מין כלל כי הוא שוה לכל ונקרא מָקוֹר כי ממנו נובעות כל הפעולות כמו שיתבאר עוד ואשר אמרתי כי לכל מין שני מִסְפָּרִים גם

זה צודק בכלם חוץ מהמקור: ד ואשר אמרתי
כי לכל מספר שלשה גופים זה אינו אלא
בְּעָבָר וּבְעָתִיד: אבל שאר הזמנים אין להם
רק גוף אחד כי אין לבינוני ולפעול רק גוף
הנסתר: ואם תרצה לשמש בהם בשאר
הגופים צריך להוסיף מלת כנוי הַנּוֹכַח עם
הַנּוֹכַח: ומלת כנוי הַמְּדַבֵּר בַּעֲדוֹ עם הַמְּדַבֵּר
בַּעֲדוֹ: כמו אתה פּוֹקֵד׳ אני פּוֹקֵד׳ אתם
פּוֹקְדִים׳ אנחנו פּוֹקְדִים׳ אַתְּ פּוֹקֶדֶת׳ אַתֶּן
פּוֹקְדוֹת: וכן בפעול: ואין לצווי רק גוף
הַנּוֹכַח׳ ואין לדבר בו בשאר הגופים כי אין
מצווין אלא לנוכח: ה ואשר אמרתי כי לכל גוף
דבור מיוחד זה אינו אלא לנוכח ולנסתר אבל
דבור המדבר בעדו הוא שוה לזכר ולנקבה
בכל הפעלים ובכל הכנויים כמו אֲנִי׳ אֲנַחְנוּ׳
וכן כל נִי וְנוּ שבכנויים אבל מלת הנסתרים
השוה לזכרים ולנקבות אינה אלא בעבר לבדו
כמו פָּקְדוּ: והכלל כי כל דבור האדם נחלק
לארבעה חלקים׳ ליחיד׳ ולרבים׳ ליחידה׳
ולרבות׳ ולכל אחד מאלו שלשה דבורים

נוכח · נסתר · מדבר · והיה צריך אם כן להיות בכל זמן שנים עשר דבורים · שלשה לזכר יחיד · שלשה לרבים · שלשה לנקבה יחידה · שלשה לרבות · ולפי שבעבר נשתוו שלשת לזכרים ולנקבות כמו שיבא. על כן נשארו בו תשעה דבורים : ז וכן בעתיד היו ראויים להיות שנים עשר דבורים ולפי שנשתוו גם כן בו שני נופי המדברים בערם לא נשארו בו רק עשרה דבורים ואף כי דבור הנסתרות והנמצאות באו באופן אחד כימלת תִּפְקֹדְנָה משרתת לשניהם מכל מקום אינו נקרא שוה לשתי סבות : האחת כי כל שָׁוֶה שהזכרתי רוצה לומר שוה לזכר ולנקבה וזה אינו כן :

והשנית שאין הוראתו שוה כי האחרת לנסתרות והשנית לנמצאות וכן אף כי נעשה שני דבורים מן תִּפְקוֹד לא נקרא שוה כי האחת לנוכח והשנית לנסתרת ואין לועזין זה כזה לכך לא נקרא שוה :

העקר השלישי בביאור שלש השמורות המונהים לשלש אותיות.

השרשיות ובביאור גדר הפעלים השלמים
ושאינן שלמים :

עד הנה דברתי על הַגְּזֵרוֹת והבנינים ופעולותיהם בכלל : ועתה אדבר עליהם בפרט וקודם כל דבר צריך שתדע כי לכל פעל לשון העברי בין שהוא מהשלמים או משאינן שלמים יש לו שלש אותיות שרשיות וכבר הסכימו המדקדקים לשקול כל שרש על משקל פַּעַל וקראו לאות ראשון של כל שרש פ״א ולשנית ע״ן ולשלישית למ״ד : וכל שרש שתחסר או תנוח בו אחת משלש אותיותיו השרשיות קראו לו חֲסֵרֵי פֵּ״א או נָחֵי פֵּ״א או עַ״ן או לַמֵּ״ד : ובמאמר שני בעקר ששי בסימן ו אבאר ההפרש שבין הַחֲסֵרִים ובין הַנָּחִים : ב לכן זכור נא בכל מקום שתמצא כתוב פ״א הפעל או ע״ן הפעל או למ״ד הפעל בפעלים או בשמות רוצה לומר אות ראשונה או שנייה או שלישית ועוד אדבר מזה במשקלי השמות בתחילת מאמר שלישי : ג ודע כי כל פעל הנקרא

מגזרת השלמים הוא אשר אין בו אחת מאותיות אהו״י וגם אין בו נ״ון בראש וגם אין שתי אותיות אחרונות דומות כי אז לא תחסר אחת משלש אותיות השרשיות לעולם לכך נקרא שָׁלֵם ופעל שיש בו נון בראש נקרא מגזרת הַחֲסֵרִים כאשר יתבאר בגזרתו ופעל שיש בו אחת מאותיות אֶהְוִי ההוא נקרא מגזרת הנחים והנני אבאר דרך חנייתם :

האלף תנוח בראש או בסוף הפעלים כמו מן אָכַל תאמר אוֹכַל יֹאכַל תֹּאכַל : ובסוף כמו קָרָא קָרָאתָ וכולי אבל באמצע לא תנוח כמו שָׁאַל שָׁאַל ודומיהם :

ההא לא תנוח רק בסוף הפעל כמו גָּלָה עָשָׂה ודומיהם : ובראש ובאמצע לא תנוח כמו הָרַג בָּהַל ודומיהם :

הויו לא תנוח רק באמצע כמו קום שוב ודומיהם אבל בראש או בסוף לא נמצא ויו שרשית :

היוד לא תנוח רק בראש כמו מן ידע נאמר אֵדַע יֵדַע : אֵשֵׁב יֵשֵׁב :

הצירי

חִצִירִי מורה על היוד ובאמצע לא תבא יוד
נחה בפעלים לפי דעת קצת׃ ובסוף לא תבא
שרשית לעולם לפי דעת הכל ׃ ח ופעל
שיש בו שתי אותיות שרשיות דומות בסוף
נקרא מגזרת הכפולים כמו סָבַב׃ תָּמַם׃
ומעטים נמצאים שתהיינה שתי אותיות
הראשונות דומות והם הולכים על דרך
השלמים כמו מן דָּדָה׃ נאמר אֲדַדֶּה׃ ומן ישעיה לח
שָׁשָׁה׃ וְשִׁשִּׁיתֶם אֶת הָאֵיפָה׃ וכמעט אין עוד יחזקאל מה
בפעלים׃ ויותר נמצאים בשמות כמו דָּרַךְ במדבר כד
כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב ׃ וּמְשׁוּחַ בַּשָּׁשַׁר ׃ כְּבָבַת ירמיה כב
עֵינוֹ ׃ ודומיהם מעטים ׃ ו ופעלים שיהיו זכריה ב
בהם הפא והלמד דומות אין גם אחד בשלמים
ומלת יְעַלְעוּ דָם אין שרשו עָלַע כאשר אבאר איוב לט
בספר ההרכבה אבל בשרשים שאינן שלמים
נמצא הָיָה וְנָתַן וזולתם מעטים ויותר נמצאים
בשמות ובפרט עם השין כמו שֶׁמֶשׁ שֹׁרֶשׁ
שָׁלֹשׁ ׃
העקר הרביעי אתחיל בו לבאר ו׳ הזמנים
הנקראים פְּעֻלּוֹת ואבארם

שתים שתים ואתחיל בְּעֲבָרִים וּבְעֲתִידִים:

דע כי הֶעָבָר וְהֶעָתִיד הם עקרי כל הפעולות ובהם יוכל אדם להסתפק ולדבר בהם במקום כל שאר הפעולות וכן דרך המקרא להשתמש בהם במקום בינוני מקור וצווי כאשר יתבאר:

ב והאותיות המשמשות בעברים להורות על גופי הנדברים הם אותיות תְּהִימוֹן ולעולם בסוף: והמשמשים בעתידים הם אותיות אֵיתָן ולעולם בראש אמנם אין צריך להאריך בדרך שמושן כי תראה בלוח הבנינים אשר אחבר אם ירצה ה׳:

ג ודע כי עוד שלש אותיות ישמשו בראש העברים וסימנם שָׁוֶה ועוד אדבר בהם בפרק השמושים: והעקרית היא הוי״ו ושמושה בשני פנים. האחת נקראת וין הַחִבּוּר והיא המחברת פעל לפעל או שם לשם וכולי כמו שיתבאר בפרק הנזכר: והשנית נקראת וין הַהִפּוּךְ והיא המהפכת עברים לעתידים ועתידים לעברים כמו שאבאר פה:

ד דע כשתרצה לתפך עָבַר לעתיד תשים
וָיו שׁוְאִית בראשו כמו מן שָׁמַר וְשָׁמַר יְהוָה: דברים ז
שהוא כמו וְיִשְׁמוֹר: וכן וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל שמות לא
הוא כמו וְיִשְׁמְרוּ: ותמיד היא נקודה בשוא
זולת המכסלים המתפכים אותה לשורק או
לפתח או לחירק כאשר יתבאר בפרק הנזכר:
ה ואם תאמר במה ארע אי זה היא וָיו החבור
או וָיו ההפוך: דע כשאין לפניה פֹעַל עָבַר
אַחֵר אז היא וָיו ההפוך ואם לא אז היא וָיו
החבור ופסוק אחד סימן מִי פָעַל וְעָשָׂה ישעיה מא
והמשכיל יבין וכן שני הווין של וְקָרָא זֶה אֶל שם ו
זֶה וְאָמַר הן שתיהן ווי ההפוך לפי שכתוב
לפניהן וָאֶרְאֶה אֶת יְהוָה שהיא פֹעַל עבר שם ו
בעבור הוָיו הקמוצה שבראשה: ו ואם
ישאל שואל והלא יְכַסֶּה וִיעוֹפֵף אשר לפניהם שם ו
הם עתידים נשיב כי דרך המקרא לשים
עתיד במקום עבר במקומו שהוא מדבר
בדבר הרגיל להיות תמיד כמו וְאֵד יַעֲלֶה: בראשית ב
עַל פִּי יְהוָה יַחֲנוּ: וכל אותה הפרשה: ז במדבר ט
ודע כי דרך המקרא לדבר בלשון עבר במקום

עתיד וזה לרוב בדברי נבואה כי הדבר ברור
לפני המקום כאלו נעשה כבר : ובתלים
משלי איוב הוא להפך כי רוב העתידים
הנמצאים בהם הם במקום עברים וכן
בשירת הים ובפרשת האזינו אבל בספור
דברים מעשה לא נמצאים כאלה רק מעט
מזער : ח ודע כי יש למלות הנוכח והמדבר
בעדו ליחיד סימן אחר להכיר ויו החבור מויו
ההפוך וזה כשהם עם ויו החבור הם בטעם
מלעיל על הרוב כמו שרינם תמיד זולת זיו
ויקרא י כמו וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם : וְדִבַּרְתִּי עַל
הושע יב הַנְּבִיאִים : הם עברים שהטעם מלעיל אבל
עם ויו ההפוך ישובו בטעם מלרע על הרוב
כמו ירמיה כמו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו : וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי
סו א וכן בכל הבנינים מכל הנזרות חוץ מנחי למד
אלף או הא שהם תמיד מלעיל עם הויו וזולתם
כמו וְקָרָאתָ וּמָצָאתָ וּבָנִיתָ וּפָנִיתָ
והדומיהם : וכלל אחד אתן לך בכל תשע
גופי העבר לדעת איזו היא מלעיל או מלרע :
ט דע כי חמשה מהם תמיד מלרע עם הויו

חולתה והם פָּקַר פָּקְדוּ פָּקְדָה פְּקַדְתֶּם
פְּקַדְתֶּן: ושנים תמיד מלעיל עם הויו וזולתה
והם פְּקַדְנוּ ופָקַדְתְּ: ושנים מהם זולת
הויו הם תמיד מלעיל: ועם הויו לפעמים
מלעיל ולפעמים מלרע והם פָּקַדְתָּ פָּקַדְתִּי
כמו שכתבתי וכלל זה כולל בכל הבנינים
מִגְּזֶרֶת הַשְּׁלֵמִים חוץ מהנסתרים והנסתרת
מבנין הפעיל הם על הרוב מלעיל כמו
שיתבאר עוד: י ודע כי שלשה גופים
הנסתרים שהם פָּקַד פָּקְדוּ פָּקְדָה יש
להם דין מיוחד וזה בהסמכה למלה זעירה
או למלה שהיא מלעיל ישובו גם הם מלעיל
כמו קָרָא לָיְלָה: וְשָׁאַל לוֹ: וְקָרְאוּ לוֹ:
בָּגְדוּ בָהּ: וחזמיהם: יא ודע כי בעתידים
יש סימן אחר להכיר ויו החבור מן ויו ההפוך
וזה שויו החבור היא נקודה בשוא כמו
שרמזתי לעיל בסימן ד אבל ויו ההפוך דינה
להיות נקודה בפתח ודגש אחריה כמו וַיֹּאמֶר
וַתֹּאמֶר וַנֹּאמֶר: והאלף לפי שאינה מקבלת
הדגש תבא עליה הויו קמוצה וכל זה יתבאר

רא״ס״י מדבר א׳ כו
דברי׳ א׳ יכה כה א׳

ת״ב בפרק הנ״ל א״ה: יב הנה ידוע תדע
כי בלשונות הגוים שלשה מיני עבר· והם עבר
נשלם· ועבר בלתי נשלם· ועבר שכבר
נשלם: אכן בלשון הקדש יבאו שלשתם
באופן אחד ולפי הענין יבואר כל אחד ואחד
באחד משלשה האופנים האלו והנני אתן לך
דמיון ממלת פָּקַד הנמצא במקרא על שלש
איכה ד הפנים: פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת אֱדוֹם· הוא עבר
נשלם בלשון אשכנז ער הוט גידוכט:
ראשית כא ובלשון לעז וִיסִיטוֹ: וַיהוָה פָּקַד אֶת שָׂרָה
הוא עבר בלתי נשלם שהרי הוא כמו הָיָה
פּוֹקֵד· בלשון אשכנז ער גידוכט: ובלשון
לעז וִיסִיטַאוָוה: אבל לפי פירוש רש״י ז״ל
רות א הוא עבר שכבר נשלם עיין שם: כִּי פָקַד
יְהוָה אֶת עַמּוֹ הוא עבר שכבר נשלם שהרי
הוא כמו כבר פָּקַד בל״א ער האט גידוכט:
ובלשון לעז אַוֵיאַה וִיסִיטַאטוֹ: וכן הוי״ו
המתהפכת העתיד לעבר היא מהפכתו לעבר
בלתי נשלם על הרוב כמו וַיֹּאמֶר· וַיְדַבֵּר
שהם מבוארים כמו הָיָה אוֹמֵר: הָיָה מְדַבֵּר:

בלשון אשכנז ער זאגט · ער רידט : זולת
בקצת מקומות כאשר יקדם לו עבר הנשלם
אז גם כן הוא כמוהו והמשל כִּי מְעַט אֲשֶׁר הָיָה בראשית ל
לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ :
הנה הם כמו פָּרַץ וּבֵרַךְ בעבור מלת היה
שלפניהם : יג אמנם דע שאין כח בויו
להפך העתיד לעבר שכבר נשלם כי אם
במקומות מעטים מאד כמו וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת שם כח
יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם : שהם כמו כבר
שָׁלַח · וכבר הָלַךְ · כמו שפירש רשי ז״ל
עיין שם :

העקר החמשי בביאור הבינונים והפעולים

דע כי הפעולה שנעשת עתה בזמן הוֶה נקראת פעולת הבינוני ומורכב מן העבר והעתיד והמשל כשתאמר ראובן אוֹכֵל משמע שכבר התחיל לֶאֱכוֹל · ועדין יֹאכַל והנה אין ללשון הקדש פעל מיוחד המורה על זמן הבינוני הזה : כי מה שקוראים אנחנו בינוני הוא נקרא לפי האמת שם הפועל והוא בדמות תואר : ב אבן יש הפרש ביניהם

כי שם הַפּוֹעֵל שהוא הבינוני לא יצדק לומר
רק על אדם בזמן עשיית הפעולה ההיא. ושם
התואר יצדק לומר על אדם שיש בו התואר
ההוא אפילו בזמן שאינו עושה הפעולה
והמשל מן גּוֹנֵב וְגַנָּב הנה גּוֹנֵב נאמר על
איש בשעה שהוא גּוֹנֵב אבל גַּנָּב הוא שם
תואר לאיש שדרכו לִגְנוֹב ואפילו בשעה
שהוא ישן נקרא גַנָּב: וזה מה שפירש רש״י
ז״ל על וְאִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ עיין שם: שמות ז
ג והפעול גם הוא נקרא בינוני כי פעולתו
עשויה בזמן הֹוֶה והוא מורכב מעבר ומבינוני
והמשל כשתאמר הַבַּיִת בָּנוּי משמע שכבר
נִבְנָה וַעֲדַיִן הוא קַיָּם: וזהו ההפרש שבינו
ובין נפעל עבר כשתאמר הבית נִבְנָה אפשר
שעתה הוא נֶהֱרַס או נִשְׂרַף והנה הפעול גם
הוא כדמות שם תואר וההפרש שבינו ובין
התואר הוא ההפרש שבין הבינוני והתואר
כמו שכתבתי: ד ולפעמים משמשים
בשמות התוארים עצמם במקום בֵּינוֹנִי וּפָעוּל
וזה דוקא בפעלים העומדים והכלל כל אותם
שנמצא

שנמצא בהן תואר לא יבא בהם בינוני ופעול
אך יבא התואר במקום שניהם והמשל חָכָם
גִבּוֹר גָדוֹל זָקֵן והדומיהם אין צריך לומר
לא חוֹכֵם ולא חֲכוּם לא גוֹבֵר ולא גָבוּר
לא גוֹדֵל ולא גָדוּל לא זוֹקֵן ולא זָקוּן
אבל אותן פעלים שאין בהם תואר יבא בהן
הבינוני אבל לא הפעול כמו עוֹמֵד יוֹשֵׁב
הוֹלֵךְ שׁוֹכֵב והדומיהם אין צריך לומר
עָמוּר יָשׁוּב הָלוּךְ שָׁכוּב כי הבינוני
עומד במקום שניהם ולפי שהבינוניים
והפעולים הם כדמות שמורת לפיכך ישמשו
בהם אותיות מֹשֶׁה וְכָלֵב המשמשות בשמות
כמו שיתבאר בפרק השמושים: ה והנה
לפי כוונת הענין יוכל אדם להבין באיזה מקום
הם במקום בינוני או במקום תואר כגון הֲשֹׁמֵר
אָחִי אָנֹכִי הוא תואר בלשון אשכנז אוב הֲטֵר
הַשֹׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם בינוני בלשון אשכנז
דער דא הוט וכן כלם:

העקר הששי בביאור המקור והצווי:

דע כי האותיות המשמשות במקורים
ה א ל ו

רלאסית ד

תלים קמו

חם בִּכְלַ֗ם ואין צריך לומר גם היו עמהם כי כן
שמושה על כל הפעולות והשמות והמלורת
זולת ועל מלת או ועל מלת אֲבָל ועל תיבת
אֲשֶׁר ראשה הא התימה כמו שאבאר בספר
ההרכבה במלת וְהֶאֱזִינוּ : ב ודע כי על
הרוב לא יבא המקור זולת בִּכְלַ֗ם רק כאשר
סמוך אליו עבר או עתיד כמו הָלוֹךְ הָלַכְתָּ רלסית לא
אָמוֹר אָמַרְתִּי שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אַבֵּד שמות | דברי כ | יא
תְּאַבְּדוּן ודומיהם וכא כן להורות על דברים יב
חוזק הפעולה ועל הרוב הוא לפני הפעלים
אך במקומות מעטים אחריהם : כמו וַיְבָרֶךְ יהושע כד
בָּרוֹךְ ודומיהו אבל עם הצווי הוא תמיד
אחריו כמו שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ ודומיהם וזה ישעיה ו
להורות יותר על חוזק הצווי : ג דע כי האות
היותר משמשת במקור היא הלמד כמו
לִשְׁמוֹר לִזְכּוֹר ודומיהם ואפילו כשיבא
זולת בִּכְלַ֗ם על הרוב הוראתו כאלו הוא עם
הלמ״ד כמו הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ רְאֵה פָנֶיךָ : רלסית לא
שהם כמו לַעֲשׂוֹת לִרְאוֹת וכל המקור מח
כשיבא במקום צווי כמו זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת : שמות כ

שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב ודומיהם יש לנגיסת
לפרשם כאלו הם לִזְכּוֹר: לִשְׁמוֹר או הם
כמו צוויים ממש כמו זָכוֹר שָׁמוֹר ובשאר
הבנינים זולת בנין הקל אין הפרש בכתיבה
ובקריאה בין המקור כשהוא זולת כִּכְלַם ובין
הצווי ליחיד וזה יתבאר לך יותר בעקר שלש
עשרה במאמר שני: ד ואשר אמרתי
כבר כי אין למקור זמן אומר עתה כשהוא בא
עם כִּכְלַם יש בו קצת הוראת זמן כי עם
הבית והכף הוא מורה על הרוב על זמן העבר
כמו בִּנְסֹעַ הָארוֹן: כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו: שהם כמו מדב׳ ראש
כאשר נָסַע כאשר שָׁמַע ועם הלמד והמם י כו
הוא מורה על הרוב על זמן העתיד כמו לִשְׁמֹר ראשית ג
אֶת דֶּרֶךְ: מְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב שהם לעתיד סס לח
עד כאן דברתי מהמקור ועתה אדבר
מהצווי: ה

דע כי לא תבא אות שמושית בראש
הצווי לעולם זולת הויו לבדה ואף
כי כבר אמרתי כי אין צווי אלא לנכח אומר
עתה כי תוכל לצוות גם לנסתר אבן בלשון

ראשית מא עתיד כמו יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים :
ודומיה רבים : ו וכן יבא הצווי לנוכח בלשון
דברים יו עתיד כגון רוב מִצְוֹת עֲשֵׂה : כמו תִּסְפָּר לָךְ :
שמות כ תַּעֲשֶׂה לִי : ודומיהם וכן בלשון עבר
דברים ו עם ויו ההפוך כמו וְאָהַבְתָּ אֵת יְדֹוָה אֱלֹהֶיךָ :
שם כו וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ ודומיהם : והבאים בלשון
שמות כ צווי ממש הם מעטים כמו כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ :
דברים ו שְׁמַע יִשְׂרָאֵל : ואבל מצות לא תַעֲשֶׂה לא
שמות כ יבאו לעולם רק בלשון עתיד כמו לא תִרְצָח :
לא תִנְאָף : לא תִגְנֹב : לא נאמר לא
רְצַח : לא נְאַף : לא גְנוֹב : כי לא יבא
הצווי לעולם אחר אחת ממלות האלו אַל ·
לא · פֶּן · פִּי · אֲשֶׁר · אֶת · לְמַעַן · בַּעֲבוּר ·
ודומיהם : ז והנה למדבר בעדו לא שייך
צווי כלל כי אין אדם מצוה לעצמו ולפעמים
בא הצווי על לשון בַּקָּשָׁה וְתַחֲנוּן ובפרט
בנגד השם יתעלה כמו שנמצא לרוב בספר
תהלים ולפעמים משימין אצלו מלת נָא או
עמוס ז אָנָּא להורות על התחינה כמו סְלַח נָא :
תלים קיח אָנָּא יְדֹוָה הוֹשִׁיעָה נָא : גם נמצא צווי בלשון

נזום כמו שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶיךָ: כאו קהלת יב
בֵּית אֵל: ודומיהם מעטים: עמוס ד
העקר השביעי אתחיל בו לבאר הוראת
שבע הבנינים ותבואר בו
הוראת בנין הקל לבדו:
הבנין הראשון הוא אב ונקרא קל
לקלותו שאין בו דגש ולא
אות נוספת לסימנו כי לשאר הבניני׳ בין אָבות
בין תולְדות יש לכל אחד סימן מובהק והוא
דגש או תוספת אות או שתים עם הדגש כמו
שתראה בלוח הבנינים א״ת: ב וההוראת
העצמית שלבנין הקל הזה היא להורות על
מי שהוא פוֹעֵל הפעולה בזולתו רוצה לומר כי
רוב הפעלים שבבנין זה הם פעלים יוצאים
ונוכל לומר שבשביל זה שָׂם מניח הלשון
בכל פֹּעַל שלש אותיות שרשיות השתים הם
לצורך הפעולה לפי שאין פוֹעֵל פחות משתי
אותיות ואות השלישית מורה על מי שתצא
אליו הפעולה ולכן היו הפעלים של נחי העין
רובם פעלים עומדים לפי שאין בהן רק שתי

תיבות נעות כגון׳ קם׳ שב׳ סר׳ רץ׳ רם׳ ולכן רוב הפעלים השלמים הם יוצאים ונמצאים מעטים שהם עומדים : כמו הלך ישב׳ עמד׳ שכן׳ ישן׳ שכב׳ שחק כעס׳ בכה׳ ויש בם סימנים להכירם והם שלא שייך בהן פעול ולא נפעל׳ גם לא שייך אחריהן אחת ממלות המורות על הפעול כגון את׳ אותו׳ אותי׳ אותך׳ ודומיהם׳ גם לא יתקשרו עם הבנויים כמו׳ ישיבני׳ עמדני׳ עמדהו׳ ודומיהם׳ והאמת שבכל סימנים האלה יש היוצאים מהכלל לכן אתן בהם סימן שיוכל האדם להכירם בנקלה והוא שבכל פועל ששייך לפניו מלת מה הוא פעל יוצא כגון מה שמר׳ מה אכל׳ מה שתה׳ ודומיהם אבל בפעלים העומדים לא שייך לומר מה כי לא יתכן לומר מה ישב׳ מה עמד׳ מה ישן׳ מה בכה׳

ודע כי נמצאים שרשים שהם לפעמים יוצאים ולפעמים עומדים׳ כמו תלים קה׳ הפך לבם לשנא עמו׳ הוא יוצא : שפירושו

הקדוש ברוך הוא הַנִּלְחָם לָכֶם ׃ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל סופטים כ
הָפַךְ ׃ הוא עומד וכן אֲשֶׁר חָלַק יי׳ אֱלֹהֶיךָ דברים ד
אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים ׃ יוצא חָלַק לִבָּם עומד הושע י
ואחרים מלבד אלה ׃

העקר השמיני בהוראת בִּנְיַן נִפְעַל ׃

הבנין השני נקרא בִּנְיַן נִפְעַל והוא של
שלש מינים ׃

המין האחד הוא תולדתו של קל
היוצא רוצה לומר שהוא מקבל
הפעולה מיד אָבִיו הַקַּל והמשל אם תאמר
על האב אָכַל תאמר על הבן נֶאֱכַל וכן
נִלְכַּד נִשְׂרַף נִשְׁבַּר או נִשְׁבָּה אם גָּנֹב יִגָּנֵב שמו׳ כב ס״ס
שָׂרוֹף יִשָּׂרְפוּ ודומיהם רבים כלם פעולים מיד שמו״ב כג
אחר והנה הוראת המין הזה כהוראת בִּנְיַן פֻּעַל
ממש כי אין הפרש בין וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ ובין שמות כב
וְנִגְנַב ובין וְהִנֵּה שֹׂרָף שהוא מבנין פֻּעַל ויקרא י
ובין נִשְׂרַף ׃ ויש לך לדעת שלא יבאו צווים
מהמין הזה לעולם כי לא נוכל לומר הִשָּׂרֵף
הִגָּנֵב הִלָּכֵד הִשָּׁבֵר אבל יבואו במין

השני והטעם יתבאר לך בבנין פֹּעֶל הרגוש :

ב **והמין** השני הוא מֵהַנִּפְעָלִים
הַפְּעוּלִים על ידי עצמם
והם החלק היותר רב מֵהַנִּפְעַל ובזה רומה
הוראתו להתפעל ממש וכן מצינו שהפסוק
ויקרא יח משמש בהם כאחד כגון אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל
אֵלֶּה שהוא כמו תִּתְטַמְּאוּ ואחר כך אומר
שם כִּי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם שהוא מבנין נִפְעַל
וכן אנקלוס מתרגם כל לשון נפעל בלשון
בראשי' כד התפעל וכן רש״י ז״ל כמו שפירש על וַתִּתְכַּס
חבקוק ב וכן שְׁתֵה גַם אַתָּה וְהֵעָרֵל : וגם יבא הצווי
בנפעל מזה המין והוראתו כבנין התפעל כמו
ראשי' לא הִשָּׁמֶר לְךָ : הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי : שהוא כמו
שם יג הִשְׁתָּמֵר הִתְפָּרֵד : והכלל כל הנפעלים
מזה המין אין הפרש בינם ובין התפעל כמו
שם א׳ שם א׳ יִקָּווּ הַמַּיִם וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי כֵן : וכן
יב׳ שמו׳ לב וַיֵּרָא יְדוָֹה אֶל אַבְרָם : וַיִּנָּחֶם יְדוָֹה עַל הָרָעָה
שם לא שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ : אֶל בֵּיתוֹ וַיֵּחָנַק : כולם
שמואל ב יז מבוארים באלו הם מן התפעל : ויש נפעלים
שלא נמצאו בקל כמו נִשְׁבַּע נִלְחַם

נשען

נִשְׁעַן · נִזְהַר · נִכְנַע · ודומיהם והם מפורשים כאלו הם מהקל כמו שיתבאר בסוף עקר שלש עשרה : ג ודע כי כמו שנמצאים פעלים בבנין הקל שפעמים הם יוצאים ולפעמים הם עומדים · כמו שכתבתי · כן נמצאים בבנין זה נפעלים לפעמים יוצאים
הושע יב ולפעמים עומדים כמו ובְנָבִיא נִשְׁמַר · הוא
שמואל ב כ יוצא · וַעֲמָשָׂא לא נִשְׁמַר · הוא עומד ·
שמות כב ופירושו לא שמר את עצמו · וכן וְנִמְכַּר
בִּגְנֵבָתוֹ · הוא יוצא · שפירושו שמכרוהו בית
ויקרא כה רין : וְנִמְכַּר לָךְ · הוא עומד · כמו שפירשו חכמים ז״ל שמוכר עצמו מפני דוחקו :

המין השלישי · ויש נפעלים נגזרים מפעלים עומדים והם זרים
שמואל כד כב מאד · כמו וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ : וְנִקְרַב בַּעַל
תלים קמ הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים : בְּצֵל כְּנָפוֹתָו נֶהְלַכְתִּי :
שמות יז אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת · ודומיהם מעטים :

העקר התשיעי בהוראת בִּנְיַן פֻּעַל הַדָּגוּשׁ :

דע כי הבנין השלישי הזה גם הוא אב ונקרא פֻּעַל הַדָּגוּשׁ כי בן תמיד

דגוש בו עין הפעל והוא של ארבע מינים:
המין האחד הם הפעלים המיוחדים לו
לבד ולא יכנסו בבנין הקל
והוראתם כהוראת בנין הקל היוצא כאחד
כמו כִּפֵּר· מִהֵר· צִוָּה ודומיהם: ב·
המין השני הם הפעלים הנמצאים
בשני הבנינים אבל הם בבנין
הקל עומדים· כמו שָׁכַן· הָלַךְ ודומיהם·
וכשיכנסו בבנין פִּעֵל אז הם יוצאים לְשֵׁנִי כמו
אֹהֶל שִׁכֵּן: עָרוֹם הִלְּכוּ בְּלִי לְבוּשׁ: תהלי׳ איוב כד
והוראתם כהוראת בנין הפעיל היוצא לְשֵׁנִי
כמו שאבאר בעקרו: ג·
המין השלישי הם הפעלים הנמצאים גם כן
בשני הבנינים והם בשניהם
יוצאי׳ ואין הפרש ביניהם רק שבפִּעֵל הם מורי׳
על חוזק הפעולה והתמדתה יותר מבנין הקל
כמו שָׁלַח וְשִׁלַּח· שָׁבַר וְשִׁבֵּר ודומיהם: ד
המין הרביעי הם הפעלים הנמצאים גם
כן בשניהם והם בהם עומדים
וגם הם מורים בפִּעֵל על חוזק הפעולה יותר

מכקל כמו וְשַׁעֲרֵךְ צִמֵּחַ · פִּתַּח הַסְמָרִי · יחזקאל טיז
שהם כמו פִּתַּח צִמַּח · וחשובי המדקדקים יו ז
אינם מודים שנמצאים עומדים בבנין פִּעֵל
הדגוש כי לא הוסר זה הבנין רק לפעלים
היוצאים ואומרים כִּי צִמֵּחַ וּפִתַּח הם מבנין
פִּעֵל והחירק מקום קבוץ והוא כמו צֻמַּח ·
וּפֻתַּח · כמו וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם כמו וַיּוּשַׂם : ראשית נ
הנה נמצאים בבנין זה פעלים אשר אין כמוהם
בכל שאר הבנינים והם פעלים המורים על
הפך הפעולה כמו וְדִשְּׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ · שהוא במדבר ד
הסרת הדשן וכן תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ · רוצה איוב לא
לומר עֲקִירַת השרשים וכן מְסָעֵף פֻּארָה ישעיה י
בְּמַעֲרָצָה · רוצה לומר הסרת הסעיפים
ודומיהם : ה

ודע כי לא יבא זה רק בפעלים הנגזרים
מן השמות כאלו שזכרתי וכאשר
אבאר עוד בפרק המינים ואף אין לך רשות
לעשות כן בכל פעל הנגזר מהשם רק מה
שנמצא מהם בפסוק והנה זה הבנין גם הוא
הוליד בן ונקרא שמו בנין פֻּעַל :

פֻּעַל:

הבנין הרביעי הוא נקרא בנין פֻּעַל תולדתו של פִּעֵל ואין לו רק הוראה אחת והוא שתמיד הוא פָּעוּל על ידי אחר והוא אביו הַפִּעֵל אשר ממנו הוא מקבל מִקְרֵהוּ לכן גם הוא דגוש כאביו והמשל כאשר תאמר על אביו סִפֵּר׃ כִּפֵּר׃ תאמר על הבן סֻפַּר׃ כֻּפַּר׃ והנה לא נזכר מי הוא המספר או מי הוא המכפר רוצה לומר לא נזכר מה הוא הפועל אם זכר אם נקבה אם יחיד אם רבים׃ לכן קראו לו בנין שלא הוזכר שם פועלו: ב וכן לבנין הָפְעַל הנולד מבנין הִפְעִיל כי דין אחד לשניהם כי גם הוא תמיד מקבל פעולתו מיד אחר ובעבור זה אין באחד מהם צווי כי איך יצוה אדם לחבירו על מעשה איש אחר ולזאת הסבה לא יבא צווי בנפעל הנגזר מפעלים יוצאים במו שכתבתי במאמר זה בעקר הח׳ ומכל שכן שאין בהן פעול ואף הבינוני איננו

בְּפֻעַל רק במקומות מעטים במקומם שם
התואר כמו וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל : לַנַּעַר שמות ג
הַיּוּלָּד : שהם תוארים בראיית הקמץ ואין שופטים יג
לומר כי הם עוברים והקמץ שבהם בעבור
הסוף פסוק שאם כן היה לו לומר והסנה לא
אֻכַּל כי מלת אין לא תשמש בפעלים רק
בשמות וכן הא של מלת הַיִּלָּד מוכיח שאינו
עבר כי לא תשמש הא הידיעה בפעלים לכן
צריכים אנחנו לומר כי הם בינוניים תוארים
ובהָפְעַל לא נמצא לא בינוני ולא תואר
לעולם גם המקור לא נמצא בשניהם כי אם
במקומות מעטים ועם אותיות בכלם לא
נמצא לעולם כמו שיתבאר לך כל זה במאמר
שני בעקר שני אם כן לא נשאר בהם רק
העבר והעתיד : ג ואומרים קצת המדקדקים
שאפילו בעתיד אין להשתמש בְּפֻעַל ובְהָפְעַל
רק בשני גופים כי יחסרו ממנו המדברים
בעדם ואומרים זה בעבור כי לא נמצאו מהם
במקרא רק אחד והוא מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל : איוב י
שהוא עתיד מבנין הָפְעַל מנחי פא יוד ונראה

לי כי מפני זה אין למנוע מלדבר בם והלא
כמה מלין יש שאנחנו אומרים אותו מדרך
הסברה אף על פי שלא נמצאו בפסוק ומכל
שכן באלה שנמצא אחד מהם בפסוק ולמה
לא נדבר בם:

העקר האחד עשר בביאור הוראת בנין
הִפְעִיל:

הבנין החמשי גם הוא אב ונקרא
הפעיל וגם הוא של ארבע
מינים:

המין האחד הם הפעלים אשר הם עומדים
בבנין הקל וזה הבנין יוציאם
לְשֵׁנִי כמו קָם: וְהֵקִים יָרַד: וְהוֹרִיד
ולזאת הסבה הוסד זה הבנין ולכן הוא בא
לרוב בגזרת נחי העין אשר שם משכן
הפעלים העומדים לרוב כמו שכתבתי בעקר
ששי ויבא גם מעטים בפעלים השלמים כגון
מן שָׁכַב: רָכַב: תאמר הִשְׁכִּיב: הִרְכִּיב
כלם יוצאים לשני: ב

המין השני בשבנין הקל הוא יוצא לשני

אז הבנין הזה יוציאם לשלישי כמו מן שרש
אָבַל שהוא יוצא לשני נאמר הֶאֱבִיל שהוא
יוצא לשלישי והמשל הַמַּאֲכִילְךָ מָן הריבאן דברים ח
שלשה גופים הקב״ה מַאֲכִיל וישראל אוֹכֵל
והמן אָכוּל : ג
המין השלישי הם הפעלים אשר לא
נמצאו בבנין הקל כמו
תַשְׁכִּים · הִשְׁלִיךְ ודומיהם · והוראתם
כהוראתו כמו שיתבאר בסוף עקר י״ג ; ד
המין הרביעי הם הפעלים שהם עומדים
בבנין הקל וגם בזה הבנין
כמו וּפַרְעֹה הִקְרִיב : וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם : שהם שמו׳ ראש׳
כמו קָרַב · וְעָתַק · ואמר רא״ע שחסר מהם יד יב
הפעול וּפַרְעֹה הִקְרִיב · חסר מַחֲנֵהוּ וכן מן
וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם · חסר אָהֳלוֹ · וכן בשאר מקומות
ונמצאים פעלים בזה הבנין שהם במקום אחד
עומדים ובמקום אחר יוצאים כמו הֶחְפִּיר ישעיה לג
לְבָנוֹן קָמַל · עומד · צדיק ורשע יַבְאִישׁ משלי יג
וְיַחְפִּיר · יוצא · וכן אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ · ראשית מד
עומד הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פְּשָׁעֵינוּ · יוצא · תלים קג

תלים מט ובן אל תירא כִּי יַעֲשִׁיר אִישׁ׃ עוֹמֵד׃
מִשְׁלֵי י בִּרְכַּת יְהֹוָה הִיא תַעֲשִׁיר׃ יוצא׃ והנה גם
זה הבנין הוליד בן ונקרא שמו בנין הֻפְעַל׃

העקר השנים עשר בביאור הוראת בנין הֻפְעַל׃

הבנין הששי נקרא בנין הֻפְעַל׃ והוא
תולדתו של הִפְעִיל ולכן גם הוא
בתוספת הא כמוהו והוא של שני מינים׃ א
המין האחד כשבנין הקל ממנו עומד כמו
מן קָם׃ הוּקַם׃ והוראתו
כהוראת בנין פֻּעַל דהיינו שֶׁהוּקַם על ידי
אחר׃ ב
המין השני כשבנין הקל ממנו יוצא אז
הוא מקבל הפעולה ע׳ אמצעי
יואל א והמשל הָכְרַת מִנְחָה וָנֶסֶךְ׃ הנה כאן שלשה
גופים הָאֹרְבָּה וְהַגֶּפֶן וְהַמִּנְחָה׃ הארבה הוא
כורת׃ והגפן נִכְרַת ועל ידי כן המנחה הָכְרַת׃
והנה כל שאר דיני הַהֻפְעַל הם כדיני אחיו
פֻּעַל הדגוש כמו שבארתי בעקרו׃

העקר השלש עשרה בביאור הוראת בנין התפעל׃

כבר אמרתי כי הוא אב ותולדה רוצה לומר פוֹעֵל ופָעוּל כי פעולותיו הוא פוֹעֵל בעצמו לא בזולתו כמו וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים: רוצה לומר תהיו מְקַדְּשִׁים אֶת עַצְמְכֶם וזאת היא הוראתו העצמית וכן הוראת בנין נפעל במין השני כמו שכתבתי בעקרו עיין שם: ב ויקרא כ

ועוד יש לי הוראה אחרת שלפעמים הוא מתדמה כאלו הוא מקבל הפעולה ואינו כן והמשל וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ: ר״ל שהוא יחשוב בלבו שהוא מְבוֹרָךְ אבל אינו כן: וכן יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב ר״ל מראה עצמו עשיר או רש ואינו כן ודומיהם רבים: ג דברים כט משלי יג

ודע שלא יבא זה רק בפעלים עומדים אבל יש לך רשות לעשורת כן בקצתן אפילו שלא נמצא במקרא אך השמר לך שלא תעשה כן בפעלים יוצאים והכלל כי הבנין הזה לא יצא לעולם לזולתו ואל תשעה אל דברי שקר האומרים שנמצא

במדבר לא במקומות שהוא יוצא׳ כמו וְכָל כְּלִי עֵץ
פס לג תִּתְחַטָּאוּ: וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ ודומיהם׳
כי בטוב נוכל לפרש אותם באופן שהם פועלי׳
בעצמם ואין כאן מקום להאריך: ד

ועוד נמצאו פְּעָלִים שלא יבאו כי אם
בבנין הִתְפָּעל כמו הִתְפַּלֵּל הִתְחַנֵּן
ודומיהם והם מפרשים באלו הם מבנין הקל
וזהו כלל גדול שכל פעל אשר לא נמצא כי
אם באחד מהבניינים זולרת הקל תפרשהו
באלו הוא מבניין הקל כמו נִשְׁבַּע׳ נִלְחַם׳
בנפעל׳ הִשְׁכִּים׳ הִשְׁלִיךְ׳ בהפעיל׳ כמו
שכתבתי בשניהם:

נשלם המאמר הראשון
בשם אל אחרון וראשון:
ובשם שהוא אחר ואין שני׳
אתחיל המאמר השני:

המאמר השני

בביאור ההבדלים אשר בין כל בנין ובנין
מצד הנקודות והאותיות הנוספות לכל אחד

ואחד אשר הם סימנים להכיר איש מרעהו
בין שלמים בין שאינן שלמים ואף הוא של
שלש עשרה עקרים :

העקר הראשון בביאור נקודות בנין הקל
והופעל מהשלמים וסימנם

בנין הקל נקרא כן בעבור שאין לסימנו
אות נוספת על שלש אותיות
השרשיות וגם אין בו דגש :

העבר כולו הפא קמוצה חוץ מהנמצאים
והנמצאות שבהם נהפך הקמץ
לשוא בעבור המם והנון שבסופן וטעמו
מלרע במו פְּקַדְתֶּם פְּקַדְתֶּן וכן דין כל מלה
שראשה קמץ שתתרבה בתנועתה והיא
מלרע ישוב הקמץ לשוא : והנה העין פתוחה
בכלן חוץ מבנסתרים ובנסתרת שהיא בשוא
נע כמו פָּקְדוּ פָּקְדָה והטעם לפי שאם היתה
פתוחה צריך להיות אחריה שוא נח או דגש
כדין אחר כל תנועה קטנה וכאן לא שייך
שוא נח כי לרבים צריך להיות אחריה ויו
בשורק ולנסתרת הא וקמץ לפניה גם הדגש

לא שייך בהן לומר פַּקְּדוּ׳ פַּקֵּדָה׳ כִּי הבנין
נקרא קל רוצה לומר בלא דגש: ב

ודע כי נמצא הנסתר ליחיד בשלש
אופנים פָּעַל׳ פָּעֵל׳ פָּעוֹל׳
ובפסוק אחד נמצאו שלשתם ׳ולא יָכֹל משה שמות מ
לבוא אל אהל מועד כִּי שָׁכַן עליו הענן וכבוד
ידוה מָלֵא את המשכן: אבל בשאר גופי
העבר יבאו הצרויים על משקל הפתוחים:
והמשל כאשר תאמר מן שָׁמַר׳ שָׁמַרְתָּ׳
שָׁמַרְתִּי וכולי תאמר מן חָפֵץ׳ חָפַצְתָּ׳
חָפַצְתִּי וכולי חוץ מהנסתרים והנסתרה
כשיבאו בהפסק ישובו לקדמותן לצירי כמו
חָפֵצוּ׳ חָפֵצָה: אבל אותם שלמדיהם אלף
הם בצירי בכל גופי העבר כמו שאזכרם אחר
כך: ומשקל פָּעוֹל הוא בחולם בכל גופי
העבר חוץ מנסתרים והנסתרה שהם בשוא
כמו יָכְלוּ׳ יָכְלָה׳ ובהפסק ישובו לקדמותן
לחולם׳ כמו להוציא את הכנים ולא יָכֹלוּ: ג שם ח

ודע כי משקל פָּעֵל׳ ופָּעוֹל׳ על הרוב
לא יבאו רק מפעלים עומדים כמו

זָקֵן׃ מָלֵא׃ דָבֵק׃ חָדֵלוּ׃ קָמֵלוּ׃ ומן מָלֵא
נמצאים עומדים ויוצאים וכן כל פעלים מנחי
למ"ד אל"ף שהם עומדים הם על משקל פָּעֵל
כמו טָמֵא׃ צָמֵא׃ יָרֵא׃ ושרש יָצָא׃ יוצא
מן הכלל שהוא בקמץ ומעטים נמצאים
מהשלמים מפעלים יוצאים כמו חָפֵץ׃ אָהֵב
אבל על משקל פָּעוֹל תמיד מפעלים עומדים
כמו יָכֹל׃ יָגוֹר׃ קָטֹנְתִּי מכל החסדים׃ לכן בראשית לב
אין להם בינוני ופעול כמו שכתבתי במאמר
הראשון בעקר החמישי בסימן ד אבל יבא
שם התואר במקום שניהם במשקל העבר
כמו ואברהם זָקֵן בא בימים׃ הוא תואר׃ שם כד
ויהי כי זָקֵן יצחק ותכהין עיניו׃ הוא עבר׃ שם כז
ולא יָכֹל משה׃ הוא עבר׃ ולא נמצא ממנו שמות א
תואר בפסוק אבל רבותי' ז"ל שמשו בו לתואר
באמרם אינו יָכוֹל׃ אינם יְכוֹלִים׃ ושאר כל
פעולות הבנין הולכים על דרך אחד ואין
הפרש בין שלשה המשקלים׃ ד
הבינוני הנ"א בחולם בכל שלשה גופים
והע"ין בצירי ביחיד לבד כמו

פוקד · אבל בשאר הנופים נהפך לשוא
כדרכו כמו פוקְדים · פוקְדָה · פוקְדות · ודע
כי הנקבה תבא על הרוב בתיו בסוף ושני
סגולים לפניה כמו פוקֶדֶת · ועל המעט
ירמיה נ בהא כמו הֹלֵבָה היא : היא שִפְטָה את
שופטים ד ישְרָאֵל: ועוד אדבר בזה במאמר שלישי
בעקר חמישי בסימן ב : ה
הפעול הבא בקמץ ביחיד כמו פָּקוד
ובשאר הנופים נהפך לשוא
כדינו שכתבתי לעיל בעבר ובכולם העין
בשורק כמו פְקוּדִים · פְקוּדָה · פְקוּדות :
המקור בקמץ כמו פָּקוד וזה כשיסמכו
דברים יא לעבר או לעתיד כמו שָמֹר
בראשית לא תִשְמְרון · הָלֹךְ הָלַכְתָּ : וכן כשיבא במקום
צווי כאשר כתבתי במאמר הראשון עקר
ששי עיין שם : ובאותיות בכלם נהפך הקמץ
דברים ח לשוא ולפעמים גם בן זולת בכלם כמו עַד
קהלת נ אֲבֹד הַנִּשְאָרִים : ובן עת סְפוד ועת רְקוד ·
והעין בחולם ואותיות בכלם בחירק והאות
שאחר בכלם רפויה כמו בִפְקוד · לִפְקוד ·

ואחר המם דגש כמו מפקוד וזה לחסרון נון
מן כאשר יתבאר לך בפ׳ שירה בשיר ה׃ ו
הצווי ליחיד הפא שואית והעין בחולם על
דרך המקור עם בכלם וברבים וביחיד הפא
בחירק וזה לפי שהעין שואית כאשר יתבאר
במאמר השלישי בעקר י בסימן ב׃ וכן
כשיבא היחיד בתוספת הא בסוף אז הפא
בחירק כמו שכבה עמי׃ שלחה הנער וזה ר״אשית לט
כשהעין בפתח כמו שלח׳ שכב׳ וכשהעין שם מג
בחולם הפא בקמץ חטף כמו מן זכור תאמר
זכרה לי׃ ויש היוצאים מהכלל ואין לי בהם נחמיה ה
עסק פה׃ ז
העתיד כבר ידעת כי סימנו איתן בראש
ונקודות העתיד כנקודות הצווי׃
וכלל זה תקח בידך בכל הבנינים מכל הגזרות
תוסיף אותיות איתן על הצווי ותמצא העתיד
ובזה הבנין תמיד האיתן בחירק חוץ מהאלף
שהיא בסגול כמו אפקוד לפי שהיא גרונית׃
ח ודע כי גופי המדבר בעדו ליחיד ולרבים
יבאו לפעמים בתוספת הא בסוף כמו אזכרה תלים עז

דברים ח אלהים: נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים׃ וגופי הנסתרים
והנמצאים יבאו לפעמים בתוספת נון בסוף
שם ד במו לְמַעַן יִלְמְדוּן: שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן: ודין
הוא ונון זה כולל כל הבנינים: ודע כי עם
יוד ותיו ה״א יתן לא תבא הא נוספת בסוף רק
ישעיה ה בקצת מקומות במו יְמַהֵר יָחִישָׁה וְתִקְרַב
חבק יא וְתָבוֹאָה תְּעֻפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה׃ ודומיהם
מעטים: ט דע כי נמצא פעלים שיבא
לפעמים העתידים בחולם בסוף ולפעמים
יהושע ה בפתח במו וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן בחולם: למת
נחמיה ו תִּשְׁבַּת הַמְּלָאכָה בפתח: גם נמצאים שהם
לעולם פתוחים ורובם הם פעלים עומדים: במו
דברים לב יִשְׁכַּב׃ יִרְכַּב׃ וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט: אבל
אותם שהם בחולם הם על הרוב יוצאים:
זולת כשלמד הפעל עין או חית אז הם לעולם
פתוחים בין שהם עומדים בין שהם יוצאים
במו יִשְׁמַע׃ יִשְׁלַח׃ ובן בשעין הפעל עין או
תלים כט חית במו תִּשְׂחַק לָמוֹ׃ תִּלְעַג לכל גוים׃
ויוצאים מן הכלל שהם פעלים עומדים:
ישעי׳ ס מדל כג וְיִנְהַם עָלָיו׃ וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה: וכל
הדינים

הדינים הללו כוללים גם בן הצווי כי דין אחד לעתיד ולצווי בנקודתם כאשר כתבתי לעיל בסימן ו : י.

בנין נפעל

סימנו נון נוספת בראש והוא קל כאביו שאין בו דגש לסימנו :

העבר כולו בנון בחיריק בראש ושוא נח אחריה והעין פתוחה כמו נִפְקַד נִפְקַדְתָּ וכל נקודתו כדרכי אביו : יא

הבינוני גם הוא בנון נוספת כמו העבר אבל העין קמוצה בבלן כמו נִפְקָד נִפְקָדִים נִפְקָדָה כמו רוח נִשְׁבָּרָה תלים כא
והוא תמיד מלרע אבל אחת מהנה לנא נִשְׁבָּרָה שהוא מלעיל הוא עבר לנקבה ולא סס . לד
יבא כן רק בהפסק אבל זולת הפסק הוא בשוא
כמו נִשְׁבְּרָה קרית תהו ודומיהם : ישעיה כד

הפעול איננו פה כאשר ידעת :

המקור בנא בחסרון נון הבנין ותמיד הפא דגושה להורות על הנון ועל כן הוצרכו לשום הא נוספת קודם הפא

בראשית יג בְּמו אחרי הִפָּרֶד לוט׃ וזה כדי לעשות הדגש
חזק כי אין דגש חזק בתחלת המלה
כאשר יתבאר בפרק שירה בשיר החמישי
ואפילו עם אותיות בכלם תבא ההא כמו
במדבר יז בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה׃ רק במקומות מעטים תחסר
איכה ב · שמות י ההא כמו בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק׃ לֵעָנֹת מִפָּנָי׃
משלי כד וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ׃ יב
בראשית יג הצווי תמיד בהא כמו הִפָּרֶד נא מעלי
אבל העתיד אין צריך להא כי
אותיות איתן שבראש יעשו הדגש חזק
והכלל כי זה הבנין תמיד הנון וההא ואותיות
איתן חרוקים אפילו האלף של איתן על הרוב
שם כא כמו אנכי אִשָּׁבֵעַ׃ מה שאין כן בקל כמו
שכבתי׃ ותמיד הפא בדגש ובקמץ זולת
כשהפא מאותיות אהחע אז ההא והאיתן
בצירי כמו הֵאָסֵף׃ יֵעָבֵד׃ וכולי׃ כמו
שיתבאר בפרק שירה בשיר התשיעי׃

העקר השני בביאור נקודת בנין פִּעֵל
הדגוש ופֻּעַל מהשלמים
וסימניהם׃

בנין פִּעֵל

סימנו דגש העי"ן בכל הבנין׃

העבר — כלו הפא בחירק והעי"ן פתוחה חוץ מהנסתר היחיד שהעי"ן בצירי על הרוב כמו אִזֵּן׃ חִקֵּר׃ תִּקֵּן׃ ונמצאת בפתח כמו אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ׃ ‎איכה ב
ודומיהם מעטים והנסתרי והנסתר בשוא נע כדינו תחת אות דגושה כמו פִּקְּדוּ׃ פִּקְּדָה׃

הבינוני והפעול — תמיד בתוספת מ"ם שואית בראש ובבינוני בפתח אחריה׃ כמו מְפַקֵּד׃ ובפעול בשלש נקודות אחריה כמו מְפֻקָּד׃ וסימנך מְפַמְּפְ ועי"ן הפעל בבינוני היחיד בצירי ובשאר הגופי׳ בשוא נע׃ כמו מְפַקֵּד׃ מְפַקְּדִים׃ וכולי׃ ובפעול בבל הגופים העי"ן בקמץ כמו מְפֻקָּד מְפֻקָּדִים׃ וכולי׃ ב

המקור — הפא בפתח והעי"ן בצירי פַּקֵּד׃ כמו גַּדֵּל פֶּרַע׃ ואותיות בכל"ם ‎במדבר ו
בשוא זולת המ"ם שהיא תמיד בחירק כמו בְּפַקֵּד׃ כְּפַקֵּד׃ לְפַקֵּד׃ מִפַּקֵּד׃

הצווי ליחיד כמו במקור פְּקֹד׃ אבל הרבים והנקבה בשוא נע כמו פִּקְדוּ׃ פִּקְדִי׃ וברבות ישוב השוא לצירי כמו פְּקֹדְנָה׃ ובעתיד תשים אותיות איתן על הצווי כמו אֶפְקֹד׃ יִפְקֹד וכולי׃ תמיד נקודתם בשוא כמו מם הבינוני׃ ג וכלל זה תקח בידך בכל בנין אשר בו הבינוני בתוספת מם נקוד האיתן כמו נקוד המם׃ וזה בכל הגזרות חוץ מבהפעיל שבנחי העין ושם אגלה לך הטעם׃ ד ואם עין הפעל אחת מאותיות ראע על הרוב יורד הדגש תחת נקודת האות שלפניה׃ ואם היא חירק יעשנה צירי׃ ואם היא פתח יעשנה קמץ׃ כאשר אבאר בפרק שירדה בשיר התשיעי אבל ההא והחית אף על פי שלא יקבלו דגש על הרוב אין להם כח להוריד הדגש לפניהם כמו שִׁחֵר׃ כִּחֵר׃ מִהֵר׃ ונמצאים בצירי כמו נֵהַלְתָּ בעזך׃ ודומיהם מעטים׃ וכן שמות טו בבנין התפעל כמו מִתְיַהֲדִים׃ מִתְלַחֲשִׁים׃ בפתח׃

בנין פעל

סימנו דגש העין בכל
הבנין כאביו:

העבר כולו הפא בשלש נקודות כמו
פִּקֵּד פִּקַּדְתָּ וכולי: וביתר
הנקודות הוא הולך כדרכי אביו:

הבינוני ליחיד כמו העבר רק שהעין
קמוצה כמו פִּקָּד פִּקָּדִים
וכולי כמו שבארתי במאמר הראשון בעקר
העשירי:

הפעול והצווי אינם בו והמקור המוטע
הנמצא בו גם כן הפא בשלש
נקודות כמו גֻּנֹּב גֻּנַּבְתִּי: ובנחי הלמד את רלטית מ
כָּל עֱנוּתוֹ ואין עוד ועם בכלם לא נמצאו: תליס קלפ
העתיד בא האיתן בשוא כאביו והפא
בשלש נקודות כמו העבר כמו
אֲפֻקַּד יְפֻקַּד וכולי ונשעין הפעל גרונית
או ריש ישוב הקבוץ לחולם בכל הבנין כמו
כי לא פֹּרַשׁ ומֹרַק וְשֻׁטַּף כמו שיתבאר מדב' ויקל' טו ו
בפרק שירה בשיר התשיעי:

העקר השלישי בביאור נקודות בנין הפעיל

והפעל מהשלמים וכימניהם :

בנין הפעיל העבר כולו בהא חרוקה בראש כמו הִפְקִיד מלרע · אבל הִפְקִידוּ · הִפְקִידָה · שניהם מלעיל : ובשאר הגופים יבא פתח תמורת החירק להקל נקודתו בעבור רבוי התנועות כמו הִפְקַדְתָּ · הִפְקַדְתִּי וכולי :

הבינוני הוא בתוספת מם פתוחה בראש והפעול בקבוץ · ואחר שניהם שוא נח כמו מַפְקִיד · מֻפְקָד · וכימנך מַפְמֻף ובכל הבינוני עין הפועל בחירק גדול · ובכל הפעול בקמץ גדול : ב

המקור בהא פתוחה בראש להפריש בינו ובין העבר והעין בצירי על הרוב

שמות ח כמו וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ : אבל עם בכלם הוא

עמוס ח בחירק כמו לְהַקְטִין איפה וּלְהַגְדִּיל שקל :

במדבר א וכן הצווי היחיד העין בצירי כמו הַפְקֵד את הלוים אבל כשיבא בתוספת הא בסוף העין בחירק כמו הַאֲזִינָה · הַקְשִׁיבָה · והרבים והיחידה לעולם בחירק

כמו הִפְקִירוּ הִפְקִידִי ולרבות הַפְקֵדְנָה וזה
נאמר מדרך סברא כי לא נמצאו בפסוק : ג
העתיד ככר ידעת שתשים אית"ן על
הצווי כמו אַפְקִיד יַפְקִיד ודע
כי היה ראוי אֲהַפְקִיד יְהַפְקִיד עם הא ההפעיל
אך הפילוה כדי להקל התנועות והטילו הפתח
תחת אות האית"ן וכן בבינוני הטילו ההא
ואמרו מַפְקִיד והיה ראוי להיות מְהַפְקִיד וכן
הפעול מֻפְקַד והראוי מְהֻפְקַד כמו לארבעתם
מְהֻקְצָעוֹת ועל הרוב עין הפעל באית"ן בחירק יחזקאל מו
זולת מעטים הבאים בצירי על משקל הצווי
כמו יַכְרֵת יה"וה ועם וי"ו ההפוך הם לעולם תלים יב
בצירי כמו וַיַּבְדֵּל אלהים : בראשית א

בנין הפֻעַל סימנו תוספת הא באביו :

העבר כלו ההא בקמץ חטוף כמו הָכְרַת יואל א
מנחה או בשלש נקודות כמו
וְהֻשְׁלַךְ מכון מקדשו אבל בנחי פא ובנחי דניאל ח
העין בא ההא עם וי"ו שרוקה כמו ויוסף הורד : בראשית לט
כי אלה שלשתם אחים הם ויבאו לרוב זה

תמורת זה וכפרט בבנין פֻּעַל וְהָפְעַל: ד
הבינוני והפעול והצווי אינם בו והמקור
המוטט שבו גם הוא בקמץ חטוף
יחזקאל יו ועין הפעל בצירי כמו וְהָמְלֵחַ לֹא הָמְלַחַתְּ
וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ: ועם תוספרת הנא
שם לכ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה ועם בכלם לא נמצא כלל:
העתיד בא תאיתן בקמץ חטוף להורות
ויקרא י על סימן הבנין כמו כליל תָּקְטָר
ועם הפא גרונית תנקד הפא בקמץ והעין
שם יג שו׳ י בחטף קמץ כמו יָעֳמַד חי יָהֳרַס כל רכושו:
העקר הרביעי בביאור נקודות בבנין
התְפַּעַל מהשלמים
וסימניו:

בנין התפעל

סימניו הא ותיו ודגש
בעין הפועל הרי
שלשה סימנים:

העבר כולו בהא חרוקה ואחריה תיו עם
שוא נח ואחריה שלש אותיות
שרשיות והפא פתוחה בכל הבנין והאמצעית
דגושה כמו התְפַּקֵּד וכשהיא מאותיות הגרון
או ריש

או ר״ש אז היא קמוצה כמו הִתְפָּאֵר עלי׳ שמות ח
וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ ודומיהם וכל קריאתו דברים כט
ונקרתו בבנין פעל חרגוש:

הבינוני בתוספרת מ״ם בחירק בראש
ואחריה ת״ו עם שוא נח וגם בו
הפילו הה״א כי הידה ראוי מִהִתְפַּקֵּד כמו
שכתבתי באית״ן שבבנין הפעיל:

הפעול איננו פה: ב

המקור הוא כמו העבר ולא תפול הה״א
אפילו עם אותיות בכ״לם:

וכן הצווי תמיד עם הה״א׳ אבל בעתיד
נפלדה הה״א כמו בבינוני
ואותיות אית״ן נקודים בחירק כמו בבנין הקל
ובבנין נפעל ועל הרוב עין הפעל בצירי כמו
אֶתְהַלֵּךְ לפני ידוה׳ ועל המעט בפתח כמו תלים קיו
אַל תִּתְהַדַּר לפני מלך: ג משלי כה

ידוע תדע כי בכל הבנין תמיד תיו התפעל
קודם פא הפעל כמו שכתבתי אבל
בשפא הפעל אחת מאותיות זסש״ץ יש לו
דינים אחרים וזה שעם הסמך והשין תבא

התיו אחר פא הפעל כמו וַיִשְׁתַּמֵּר חקות עָמרי מיכה ו
וְיִסְתַּבֵּל החגב · ועם הצדי תהפך לטית כמו קהלת יב
ומה נִּצְטַדָּק · ועם הזין תהפך לדלת כמו רא׳ מ״ד
הִזְדַּמִּנְתּוּן לְמֵאמַר : ד ונראה לי כי אין דניאל ב
להביא ראיה מן הִזְדַּמִּנְתּוּן · וזה לשתי סבות
האחת כי היא מלה ארמית והשנית שנמצא
במסורת הִזְמִנְתּוּן כתיב · הִזְדַּמִּנְתּוּן קרי ·
והוא חד מן שתי מלין דקריין דלית ולא כתיבי׳
נראה אם כן כי ספק אצלם אם הדלת ראויה
להכתב אם לא · אף על פי שמצינו שבעלי
התלמוד נהגו לעשות כן באמרם נִזְדַּמֵּן לו
צבי · נִזְדַּקֵּן הדין · לא נעשה כן בלשון עברי
כי כן אמרו רבותינו ז״ל לשון מקרא לחוד
לשון משנה לחוד : ה גם כאשר חפשתי
בכל המקרא לא מצאתי שורש שפא הפעל
שלו זין שיבנה עליו בנין התפעל כי יספיק
להם בנין נפעל בהוראתו השנייה כמבואר
במאמר הראשון בעקר השמיני בסימן ב :
ומלת רחצו הִזַּכּוּ תמצא בספר הרכבה ישעיה א
גם וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת תמצא שם · ועתה ירמיה מ״ט

אשים פני לבאר החסרים. ואחר כך הנחים
ואחר כך הכפולים בקצור :

העקר החמישי בביאור גזרת חסרי פ״א
כמו נָגַשׁ :

בנין הקל העבר הבינוני והפעול
בא בשלמות וגם המקור
על הרוב כמו לא תוכל לו כי נָפוֹל תִּפּוֹל לפניו · אסתר ו
הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ · וכן הצווי על הרוב בא ראשית יב
בשלמות כמו נְצֹר בני · ולפני התגלע משלי ו יז
הָרִיב נְטוֹשׁ : וכן נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ ליי אלהיכם תלים עו
נִפְלוּ עלינו : ויש שרשים מעטים שתחסר
הנון במקור ויבא תמורתה תיו נוספת בסוף
והם נָגַשׁ · נָגַע · נָסַע · נָפַח · ובמעט אין עוד
כמו בְּגֶשֶׁת בני ישראל אל הקדש : ולא במדבר ח
יסיף עוד לָגַעַת בָּךְ : עת לָטַעַת : שמואל ב יד
לָפַחַת עליו · אך דע כי לא יבאו כן רק עם קהלת ג / יחזקאל כב
בכלם אבל זולת בכלם לא יבאו בחסרון
נון ובתוספת תיו בסוף לעולם . וכן בצווי
תחסר הנון בקצת אלה כמו גֶּשׁ הָלְאָה : ראשית יט
וְנַע אל עצמו : וּפִתְחִי בהרוגיכם · ומן נָשַׁל איוב ב / יחזקאל לו

שמות ג שַׁל נעליך׃ אבל מן נָטַע לא נאמר טַע׃

ב אמנם העתיד על הרוב יבא בחסרון נון ודגש בעין הפעל להורות עליה כמו אֶגַּשׁ יִגַּשׁ וכולם בפתח או בחולם כמו אֶפּוֹל יִפּוֹל׃ ונמצאים מעטים באים בשלמות כמו

תלי׳ קס ירמי׳ נ וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ׃ הֲיִנְטוֹר לעולם׃ אך כשהעין

שמות כ גרונית יבא תמיד בשלמים כמו לא תִּנְאָף׃

משלי ט איוב י ולחם סתרים יִנְעָם׃ הֲיִנָּהֵק פרא׃ זולתי מעטים יבאו באותיות איתן בצירי תמורת

ירמיה כא הנון כמו מי יֵחַת עלינו ומי יבא במעונותינו׳

רות א וַתֵּהֹם כל העיר׃ שרש נָחַת׳ נָהַם׃ ג

בנין נפעל

אבלול אותו בתוך פעל הרגוש׃

בנין פִּעֵל וּפֻעַל

מחסרי פא נון דע כי בעבור ששני הבנינים האלו הם תמיד דגושה העין כמו שידעת לפיכך יבא בנזרה זו בשלמות כי אין דרך לחסר הנון ולשום דגש בעין תמורתו כי כבר היא דגושה ולא יתכנו שני דגשים באות אחת גם לא יתכן שדגש אחד

מורה על שני דברים ולכן יבאו לעולם
בשלמות : ד ודע כי אין הפרש בזו הגזרה
בין העוברים מבנין נפעל ובין העוברים מבנין
פִעֵל כי אלו ואלו דגושי העין בנפעל לחסרון
נון השרש ובפִעֵל לסימן הבנין כמו ולא נִכַר שוע לפני דל · הוא עבר נפעל · נִכַר אלהים אתו · הוא עבר מבנין פעל · וכן תכיר בכל מקום לפי כוונת הענין איזהו נפעל או פִעֵל : ח

איוב לד
שמואל א כג

בנין הִפְעִיל וְהֻפְעַל

מחסרי פא נון שניהם שוים בנקודתם לשלמים רק שתחסר נון השרש ובא דגש בעין הפעל במקומה בכל הבנין :

העבר הִגִיש הראוי הִנְגִיש וכן הבינוני מַגִיש · הפָעול מֻגָש · המָקור והצווי הַגֵש בצירי · הַגִישו · הַגִישִי · בחירק וכן עם בכלם בחירק בְהַגִיש כְהַגִיש וכולי · האיתן אַגִיש · יַגִיש :

בנין הֻפְעַל

כלו הוא בקמץ חטוף כי יותר נכר הדגש

אחר הקבוץ מאחר החטף קמץ:
העבר הֻגַּשׁ הֻגַּשְׁתָּ וכולי ואין בו בינוני ופָעוּל וצווי · המקור הֻגַּשׁ כמו הֻגֵּר הֻגַּר לי ועם בכלם לא נמצא והעתיד אֻגַּשׁ יֻגַּשׁ וכולי:

בנין התפַעל

גם הוא יבא בשלמות מפני הטעם שכתבתי בבנין פעל : ו ורע כי יש שרשים שפיאיהם יוד ובאים על דרך חסרי פאנון וקראו להם חסרי פא יוד ולא נחי פא יוד : אבל אומר אני כי אין זה רק כאשר עין הפעל צדי · כמו
דברים לב יָצַג · יָצַק · יָצַע · יָצַר · יָצַת · תאמר יַצֵּב
ראשית לג גְּבֻלֹת עמים למספר בני ישראל : אַצִּיגָה נא
ישעיה מד עמך מן העם אשר · כי אֶצָּק מים על
תלים קלט צמא ונוזלים · וְאַצִּיעָ שְׁאוֹל הִנֶּךָ ·
ירמו׳ א׳ בטרם אֶצָּוְרְךָ בבטן ידעתיך : ויַּצֵּת אש
א׳ ד בציון · בכלם הצדי דגושה במקום יוד פא
הפעל · ושרש יָצָא יוצא מן הכלל ולכן אומר
איוב א׳ אני כי הִקִּיפוּ ימי המשתה : וכן לא הִנִּיחַ
תלים קה אָדָם שהם דגושים שרשם נָקַף · נָנַח · ולא

יִקַּח׳ יִנַּח׳ ועוד ארבעה מזה בנחי פא יוד :
ז ויש שרש אחד שפא הפעל שלו למד
ובא המקור והצווי והעתיד על הרוב על דרך
חסרי פא נון והוא שרש לָקַח תאמר ממנו
המקור קַחַת׳ בְּקַחַת׳ לְקַחַת׳ והצווי קַח
קְחוּ׳ קְחִי׳ וכולי : ובעתיד יבא בדגש כמו
אֶקַּח׳ יִקַּח׳ תִּקַּח׳ הדגש במקום למד פא
הפעל ולא נמצא למד אחרת שתחסר זולתי
זאת וזה מפני רוב השתמשם בזה השרש
ואפילו הדגש הפילו לפעמים ואין זה רק
כשעין הפעל בשוא כמו וְיִקְחוּ אליך : שמות כה
וְאֶקְחָה פת לחם : בשניהם הקוף רפויה ראשית יח
כמו שמשרש נָסַע נאמר וַיִסְעוּ וַיַּחֲנוּ : במדבר לג
וַיִּשְׂאוּ אתו בניו : הסמך והשין רפוים מפני ראשית נ
רוב השתמשם בם ויש אומרים כי ללשון
לקיחה שני שרשים לָקַח׳ וְנָקַח׳ ויבאו
העוברים והבינוניים מן לָקַח והעתידים מן
נָקַח כמו שיש גם כן בלשון הֲלִיכָה שני
שרשים הָלַךְ׳ וְיָלַךְ׳ העוברים והבינוניים
באים מן הָלַךְ׳ והעתידים מן יָלַךְ כמו אֵלֵךְ

ילך וכולי: והראשון יותר נכון:

העקר הששי בביאור גזרת נחי פא אלף וויו כמו אָמַר · יָשַׁב:

בנין הקל יבא בשלמות על דרך העתיד ובעתיד תנוח האלף השרשית כמו יֹאמַר · תֹאמַר · נֹאמַד אבל במלת המדבר בעדו תחסר האלף ובא במקומה ויו נחה כמו אֹמַר אֶל אֱלוֹהַ · וזה איוב י שלא יהיו שני אלפין יחד לומר אאמר וכשיבאו יֹאמַר · תֹאמַר · נֹאמַר · בויו ההפוך ישוב הפתח לסגול ומלעיל כמו וַיֹּאמֶר · וַתֹּאמֶר · וַנֹּאמֶר · וכשיבאו בהפסק ישובו למשפטם הראשון לפתח וַיֹּאמַר · וַתֹּאמַר · ומלרע חוץ מן ויען איוב וַיֹּאמַר וחביריו כלם איוב ג מלעיל: ב ודע כי שאר הבנינים כלם יבאו על דרך השלמים ולא תנוח בהם האלף רק שישתנו הנקודות בקצתם מפני האלף שהיא גרונית וכן בשאר האותיות אחהע ישוב החירק של נון נפעל ושל הא הפעיל לסגול כמו שיתבאר בפרק שירה בשיר שלש עשר

וגם

וגם נמצאים שרשים שפיאיהם אלף שיבא
בשלמות אפילו בבנין הקל כמו מן אָסַף
אָסַר · בא אאֱסוף · אֶאֱסור · והטעם לפי
שאין משמשין בהן הרבה לא הקפיד
עליהם : ג
גזרות נחי פא יוד כמו ישב :
בנין הקל יבא בשלמות עד
המקור גם המקור
בבלל וזה כשיחובר אל הפעלים כמו יָרֹד רלסית תב
יָרַדְנו · יָשוב אֵשֵב : אבל כשאינו מחובר
אל הפעלים הוא בחסרון יוד ובתוספת תיו
שֶׁבֶת · רֶדֶת · דַעַת ודומיהם · וזה אפילו
בלי בכלם כמו שכתבתי לעיל : ד
הצווי גם הוא בחסרון היוד כמו שֵב שְבו
ובולי · ואין הפרש בין זה הצווי
והצווי של חסרי פא נון לכן תראה שלא
תטעה בהם אבל אותיות איתן יפרידו בין שני
הגזרות כי בחסרי פא נון האיתן נקוד בחירק
ודגש אחריו כמו יִגַש · תִגַש ובולי · אבל בזו
הגזרה הם בצרי שהוא תנועה גדולה להורות
י א ס ז

על יוד הנחה והיא אינה כתובה כמו אֵשֵׁב ·
מיכה א יֵשֵׁב וכולי · ונמצא ביוד כתובה כמו אֵיְלִבָה
בראשית יד שולל · השמאל וְאֵימְנָה ודומיהם מעטים :
ח ועל הרוב כאשר היוד כתובה אז
האיתן בחירק והעין בפתח כמו אִינַק · יִינַק ·
אִירַשׁ · יִירַשׁ · אִיטַב · יִיטַב · אִישַׁן · יִישַׁן ·
ונמצאים הבאים ברגש במקום היוד הנחה ·
ישעיה מד כמו מן יִצַק · אֶצֹק רוחי על זרעך · ומן יָצַר
ירמיה א בטרם אֶצָּרְךָ · וקראו להם חסרי פא יוד ולא
ולא נחי פא יוד כי הם הולכים בעתידים על
דרך חסרי פא נון כאשר בארתי בחסרי פא
נון וכאשר חפשתי בכל ספרי הדקדוק
למצא טעם על זה ולא מצאתיו : ו ולי
נראה הטעם לפי שהצדי והסמך קרובים
במוצא ובמבטא ובפרט כשהצדי אינה דגושה
עד שיש הרבה אנשים שאינם מפרידים
ביניהם ובפרט כל אנשי צרפת · ואם היינו
אומרים מן יָצַב · יָצַק · וְיָצַג · אֵצֵב · יֵצֵק ·
תֵּצֵג · במשפט נחי פא יוד היה משמע כאילו
היה אֵסֵב · יֵסֵג · תֵּסֵג · לכן נדגשה הצדי

להזק קריאתה וזהו כלל גדול בדקדוק כשיבא דגש במקום האות החסרה אז נקראת המלה ההיא מהחסרים וכשתבא אחרת מהתנועות הגדולות במקומה נקראת המלה ההיא מן הנחים : ז

בנין נפעל

העבר כלו הנון עם וו נחה בחולם במקום יוד השרש· כמו נוֹדַע· נוֹדַעְתָּ· נוֹדַעְתִּי וכולי וכן בבינוני נוֹדָע· נוֹדָעִים וכולי· אבל בשאר הבנין הוו נעה וכל נקודתו כמו בשלמים מן יִדַּע· הוּדַע· והאיתן אִוָּדַע· יִוָּדַע והאלף תמיד בחירק שלא כמשפט כידינה על הרוב בסגול וזאת לא באה לעולם בסגול ולא ידעתי לזה טעם והומרה היוד בוו מפני הזרת הדגש מורגש ונכר יותר בוו מביוד : ח

בנין הפעיל

העבר כלו ההא בחולם תמורת יוד השרש כמו הוֹשִׁיב· הוֹשַׁבְתָּ וכולי· וכן בכל הבנין האותיות הנוספות בראש הם בחולם בבינוני מוֹשִׁיב במקור ובצווי הוֹשִׁיב בעתיד אוֹשִׁיב

יושיב תּוֹשִׁיב · חוץ מבפעול שהמ״ם לעולם
בשורק או בקבוץ בכל פעול בין בשלמים
בין בשאינן שלמים ונמצאים מעטים המ״ם
שמות כו בקמץ חטוף כמו שש מָשְׁזָר ותכלת וארגמן·
מלאכי א וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת · ונקודת העין בכל זה הבנין
במו בשלמים · אבן דע כי אותם העתידים
שכתבתי בבנין הקל שהא״תן לפעמים בחירק
עם יו״ד השרש כתובה הם באים על הרוב גם
כן בזה הבנין עם היוד כתובה אבל לפניה
ראשית יב צירי כמו מן יִטַב נאמר הֵטִיב ולאברם הֵטִיב
שמות ב בעבורה · ומן יָנַק · וְתֵינִק לך את הילד·
ראשית יג ומן יָמַן · אם השמאל וְאֵימִנָה · ומן יָלַל·
מיכה א אֶסְפְּדָה וְאֵילִילָה : י
הבינוני המ״ם בצירי בכל הגופים כמו
מֵטִיב מֵטִיבִים מֵטִיבָה לא כנחי
העין שהיחיד לבד בצירי ושאר בשוא כמו
מֵבִין · מְבִינִים וכולי · וכן הצווי והמקור
והא״תן כלם ביו״ד נחה אחר הצרי : יא
בנין הפעל
הה״א בשורק כמו ויוסף
ראשית לט הוּרַד וכן בנחי העין

הוקם׃ ובכפולים הוסב בשלשתם ההא
בשורק ואין הפרש ביניהם בנקוד אבל בשאר
גופי העבר יש הפרש בין הכפולים ובין נחי פא
יוד ונחי עין ויו והוא הרגש כמו שיתבאר
במאמר זה בעקר שנים עשר סימן ח׃ יב

בנין התפעל

כל זה הבנין יבא בשלמות כמו מן
ילד׃ ויתילדו על משפחתם׃ ומן יעץ׃ כמדבר א
ויתיעצו על צפוניך׃ ולפעמים תהפך היוד לויו תלים פג
נעה כמו מן ידע׃ בהתודע יוסף אל אחיו׃ ראשית מה
ומן ידה והתודה עליו׃ ויקרא יו

העקר השביעי בביאור גזרת נחי עין ויו׃

דע כי כל שרש שעין
הפעל שלו ויו היא נדה בכל הבנינים כמו מן
קום יאמר קם קמת וכו׳ חוץ בשלמוד הפעל
הוא תנוע הויו בכל הבנינים כמו מן אוה׃ אותה מיכה ז
נפשי׃ ומן קוה׃ קוה קויתי ידוה ויט אלי׃ תלים מ
ומן רוה׃ הרוה ארת הארץ׃ ומן צוה׃ ישעיה כח
ציויתי אתכה׃ ומן עוה עותה ושתי המלכה׃ אסתר א
לא תנוח הויו לעולם ונמצאו רק שלשה

שרשים שאין למוציהם הא ולא תנוח בהם
לעולם והם נֶגַע ׳ וְשַׁוַע ׳ וְעֻוָּת ׳ אמנם נֶגַע
במדבר כא לא בא רק בקל כמו ויראו כל העדה כי גָּוַע
ראשית כה אהרן ׳ וַיִּגְוַע וימת ׳ וְשִׁוַּע לא נמצא רק
בפעל הדגוש שִׁוַּע ׳ שִׁוַּעְתָּ ׳ שִׁוַּעְתִּי ׳ וְעֻוַּת
איכה ג נמצא בפעל ובנפעל ובהתפעל כמו לְעַוֵּת
שמואל כ אדם בריבו ידוה לא ראה ׳ בן נַעֲוַת המרדות
קהלת יב וְהִתְעַוְּתוּ אנשי החיל ׳ וכל שאר הם
נחי הויו :

בנין הקל

העבר הפא בקמץ כמו
קָם להורות על הויו
הנחה אף על פי שאין דרך הקמץ להורות
על ויו רק דין החולם להורות עליה ונחלף
בכאן לקמץ כדי להשוות זה הקל לשאר
העוברים הקלים שבכלם הפא בקמץ חוץ
מבכפולים כמו שיתבאר בעקר השנים עשר
במאמר זה ונמצאה האלף כתובה אחר הקמץ
הושע י׳ במלת וְקָאם שָׁאוֹן בעמך והיא נחה ׳ ובאה
זכריה יד נעה במלת וְרָאֲמָה וישבה ושני האלפין הם
במקום ויו ובן בנסתרים ונסתרה הפא קמוצה

זבטעם מלעיל להורות על ויו הנהד״ה כמו
קמו׃ קמה׃ אבל בשאר הגופים הפא
פתוחה כמו קַמְתָּ׃ קַמְתִּי וכו׳ וזה מפני השוא
הנח ששייך בכל עבר קל שאם היתה הפא
קמוצה לא היד״ה השוא נח כי אם נע כמו
שיתבאר בפרק שירה שיר השמיני גם יבא
העבר בצירי לגזרת פעל כמו כאשר מֵת דברים לב
אהרן אחיך׃ כי מֵתוּ כל האנשים׃ וכן שמות ד
כֵּנִים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים׃ מרוע ראשית מב
אתם לֵנִים נגר החומד״ה׃ ולגזרת פָּעול נחמיה יג
הַבֹּקֶר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם׃ ראשית מד
כִּי ארוּ עֵינַי ודומיהם מעטים׃ ב שמואל ח יד
הבינוני כלו הפא בקמץ ואין הפרש בין
הבינוני ובין העבר לנסתר יחיד
כמו בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה׃ הוא עבר׃ ראשית כז
אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן׃ הוא בינוני׃ אבל שמות יט
בנקבד״ה יש הפרש כי העבר מלעיל כמו
ורחל בָּאָה׃ והבינוני מלרע. כמו והנה רחל ראשית כט
בִּתּוֹ בָּאָה׃ ובא בצירי לגזרת פעל כמו שם
מֵת אַתָּה׃ ולגזרת פָּעול כמו טוֹב טוֹבִים׃ ג ישעיה לח

הפעול והמקור והצווי בכלם העין
שרוקה על הרוב :
איכה א המקור כמו לא אוכל קום :
יונה א הצווי קום קרא וכן הפעול אבל לא
נוכל לעשותו מן קום כי הוא
פועל עומד אך נעשה אותו מן שום שהוא
פועל יוצא ונאמר שום שומים כמו על פי
שמואל ב יג אבשלום היתה שומה שומות ונמצא המקור
ירמיה מד והצווי בחולם על דרך הכפולים כמו קום
ישעיה כד יקומו דברי פור התפוררה ארץ מוט
ירמיה ג התמוטטה ארץ והצווי כמו ושוב אלי נאם
יהושע ה ידוה : מל את בני ישראל : ד
העתיד אותיות איתן קמוצים להורות
על ויו עין הפעל כמו אקום
יקום וכולי והויו השרוקה אינה עין הפעל רק
ויו המשך כויו אפקוד יפקוד וכו׳ ויש אומרים
כי היא שרשית והראיה מן יקומו תקומו
שאם לא היתה הויו שרשית היינו אומרים
יקמו תקמו על משקל יפקדו תפקדו שאין
בהם ויו : ח גם נמצאים בחולם כמו
ואל

וְאַל תָּקֹץ׃ וכן במסורת כל יָחוֹס׃ תָּחוֹס משלי ג
בְחולם בר מן חד בשורק לא תָחוּס עֵינָם׃ ישעיה יג
וכל אָחוּס דכוותיה בשורק ובהפסק יבא
העתיד תמיד בחולם כמו יחי ראובן ואל יָמֹת׃ דברים לג
ושלשים שנה וַיָּמֹת׃ אבל כשיהיו זולת הפסק ראשית ה
ישוב החולם לקמץ חטף ובפרט עם ויו ההפוך
כמו וַיָּקָם אברהם וישתחו לעם הארץ׃ שם כג
וַיָּקָץ מואב׃ וכן זולת וי״ו ההפוך בהסמכה במדבר כב
למלה זעירה כמו יָשָׁב נָא אַפְּךָ וחמתך׃ דניאל ט
תָּשָׁב נָא נפש הילד׃ והקמץ השני מכל אלו מלכים א יז
נקרא קמץ חטוף וזה יתבאר לך בפרק שירה
בשיר אחד עשר׃ ו

בנין נפעל

העבר בנון קמוצה
בשלש גופי הנסתרים
כמו נָבוֹן׃ נָבוֹנוּ׃ נָבוֹנָה׃ ובשאר הגופים
נהפך הקמץ לשוא בדינו והחולם יהפך
לשורק כמו כי נְבֻנוֹתִי׃ נְפוּגֹתִי וְנִדְכֵּתִי׃ וזה ישעיה (תהלים) י לח
כדי שלא יהיו שני חולמים יחד׃ ז
הבינוני ליחיד כמו העבר ובשאר הגופים
יהפך הקמץ לשוא כמו נבון

נבונים וכולי׃

המקור והצווי באים בה״א חרוקה בראש ודגש אחרי דה״ה כמו בשלמים הכון וכן אכון יכון תכון נכון וכולי׃

העקר השמיני בויכוח להוכיח שבנין פעל שבגזרה זו הוא הבנין אשר קראו לו קצת המדקדקים מרובע׃

בנין פִעֵל וּפֻעַל

הנה הגעתי אל המקום אשר אמרתי בתחילת המאמר הראשון כי אוכיח שבנין המרובע לא נמצא כלל דע כי אמרו

איוב כ קצת המדקדקים על מלת תְאָכְלֵהוּ אֵשׁ׃

תלים איוב קט ט מְלָוֹשְׁנִי בַסֵּתֶר׃ לִמְשֹׁפְטִי אתחנן שהם מבנין מרובע בעבור הקמץ חטוף שבפ״א הפעל שלהם שהוא במקום חולם להורות על וי״ו נחה אחר פ״א הפעל׃

העבר הקל אוכל אוכַלְתָּ לושֵׁן לושַׁנְתָּ שופֵט שופַטְתָּ הרי ארבע אותיות שרשיות עד כאן לשונם אכן אני אומר כי אין להביא ראיה משלש אלה כי לא נמצאו רק

אותם לבד ואין לבנות בנין בעבורם רק הם
בכלל הזרים או המורכבים כאשר יתבאר
בספר ההרכבה כל אחת ואחת במקומה
ומה שאמרו עוד שנמצאים בגזרה זו מרובעים
אמיתיים כמו מן כון נאמר כונן · הויו הנחה
היא עין הפעל ואחר כך שני נונין שהן שני
למ״די הפעל הרי ארבע אותיות שרשיות על
כן נקראים מרובעים אמתים · עד כאן
לשונם : ג על זה אשיב ואומר כי אמת
הוא שכונן · וקומם · ושובב כפול בהם למ״ד
הפעל אבל הם מבנין פִּעֵל הדגוש ולפי שהוי״ו
נחה אי אפשר להדגישה כי אין דגש לעולם
תוך אות נחה לכך כפלו בהם למ״ד הפעל
תמורת הדגש ואמרו כונן במקום כִּוֵּן והראיה
על זה שגם בהתפעל שבגזרה זו כפלו בו למ״ד
הפעל במקום הדגש ואמרו התכונן במקום
התכּוֵּן וכן בפֻעַל שגם הוא צריך לדגש
אמרו כאין תהמות חוללתי במקום חֻוַּלְתִּי : מש׳לי ח
וכן מיי מצעדי גבר כוננו · הוא מבנין פֻּעַל תלים לז
במקום כֻּוְּנוּ : וכן ימולל ויבש מבנין פֻּעַל ס ס 3
יא ב ij ii

מגזרה זו : והאומרים שהם על משקל יְקוֹמֵם
יְשׁוֹבֵב מבנין המרובע צריכין לומר שהם
פעלים עומדים אבל לא כן דעתי כי כל זה
הבנין דינו להיות יוצא וזה גם הוא לי לישועה
כי הוא במקום פִּעֵל שהוא תמיד יוצא כמו
שכתבתי בעקרו : ועוד ראייה אחרת שזה
הבנין הוא במקום פִּעֵל כי הבינוני והפעול
שבו הם במ״ם שואית בראש ובן אותיות
בכל״ם ואותיות איתן כלם בשוא כדין כל
בנין פעל וההפרש שבין הבינוני והפעול
ישעיה כח הוא שהבינוני בצירי כמו מְשׁוֹבֵב נתיבות :
שם כג והפעול בקמץ כמו והוא מְחוֹלָל מפשעינו :
ג והכלל כי בנין פעל שבגזרה זו נקודת
הפ״א בחולם להורות על ויו הנחה שהוא עי״ן
הפעל וכפל בו למ״ד הפעל במקום הדגש
ונקודה בצירי כמו כּוֹנֵן קוֹמֵם והנקודות
הנוספות בראש כלם הם בשוא על דרך בנין
פִּעֵל ובזה הדרך יבא בנין פֻּעַל ואין הפרש
תלים יא ביניהם כי אם לפי הענין כמו כּוֹנְנוּ חִצָּם הוא
שם לז מבנין שקורא אני פִּעֵל מצעדי גֶבֶר כּוֹנָנוּ :

מבנין פֻּעַל׃ חֹלְלָה יָדוֹ מבנין פֻּעַל׃ לפני איוב כו
גבעורת חוֹלָלְתִּי׃ מבנין פֻּעַל׃ כאשר משלי ח
כתבתי לעיל׃ ד

בנין הפעיל

העבר כלו הפא בצרי בראש ובשלש גופי
הנסתרים הפא בחירק כמו הֵקִים׃ הֵקִימוּ׃
הֵקִימָה׃ ובשאר הגופים בפתח כמו הֲקַמְתָּ׃
הֲקַמְתִּי וכולי לפעמים אף בהם הפא בחירק
אבל ההא בחטף פתח או בחטף סגול כמו
הֲקִימוֹתָ׃ הֲקִימוֹתִי׃ הֱקִיצוֹתִי כי יי׳ יסמכני׃ תלים ג
הבינוני המם בצירי כמו הא העבר ובשאר
הגופים הצרי תהפך לשוא כדינו
כמו מֵקִים מְקִימִים׃
הפעול המם בשורק כדינו כמו מוּקָם׃
מוּקָמִים וכולי׃
המקור בהא קמוצה להבדיל בינם ובין
העבר ופא הפעל בצרי כמו הָקֵם
אבל עם בכלם בחירק כמו בְּהָקִים׃ כְּהָקִים׃
וכולי׃ ה וכן הצווי ליחיד ולרבות בצרי
ובשאר החירק׃ הָקֵם׃ הָקִימוּ׃ הָקִימִי׃

הַקְּמָנָה׃ ולפעמים הפילו הא׳ הבנין

מהמקור והצווי׃ כמו נִצָּב לָרִיב יי׃ וְעוֹמֵד לָדִין | ישעי׳ג סס

עַמִּים׃ שהוא כמו לְהָרִיב׃ לְהָדִין׃ ובצווי

כמו שִׂים כֹּה׃ לִין פֹּה׃ ובתוספת הא׳ כמו | ר״אשי׳) סוף לא׳) ט

בִּינָה הגיגי לכן המלה מלעיל ולרבים נמצאים | תלים ה

לרוב בחסרון הא׳ כמו שִׂימוּ׃ שִׂיחוּ׃ שִׁירוּ׃

שִׁיתוּ׃ גִּילוּ׃ לִינוּ׃ כלם מלעיל׃ וכן לנקבה

שְׁתִי לִבֵּךְ׃ לִינִי הַלַּיְלָה׃ ונמצאה הה״א | ירמיה(רות לא׳ ג

החסרה בעבר והיא בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים׃ במקום | דניאל ט

הֲבִינוֹתִי׃ וכן לְדַיָּנִים רַבִּים וְדִינוּם אמרו שהוא | ירמיה יו

כמו וַהֲדִינוּם עיין בספר ההרכבה׃ אך דע

כי לא יבא זה החסרון רק בפעלים שלא נמצא

מהם צווי בבנין הקל כמו אלה שזכרתי כי לא

נוכל לומר שׁוּמוּ׃ שׁוּחוּ׃ שׁוּתוּ גוּלוּ׃ לוּנוּ׃ גם

ברובם לא נמצא העתיד בקל לומר אָבוּן׃

אָשׁוּר׃ אָשׁוּת׃ אָשׁוּם׃ אָשׁוּשׁ׃ אָגוּל׃ גם

שאר פעולות בנין הקל לא נמצאו בהם כי אם

מזער כמו אשר שָׁר ליי׃ כִּי שָׁת לי אלהים׃ | תלי׳) ר״אשי׳ ד

בַּנְתָּה לרעי׃ ודומיהם מעטים אבל הפעלים | תלים קלט

שנמצא בהם הקל וההפעיל לרוב כמו קָם׃

שָׁב׳ סָר׳ בָּא׳ שנמצא כמו הֵקִים׳ הֵשִׁיב׳ הֵבִיא׳ לא יבא הצווי בחסרון הא׳ לעולם כי לא נוכל לומר קִים׳ שִׁיב׳ סִיר׳ בִּיא ודומיהם׃ וזכור זה הכלל וַתִּצְפְּנֵהוּ כי טוב הוא׳ ולא קדמני בו אדם׃

העתיד גם יבא בו אותיות האיתן בקמץ כמו אָבִין׳ יָבִין וכולי׳ והיה ראוי להיות בצרי כמו מ׳ס הבינוני כאשר נתתי כללו בבנין פִּעֵל מהשלמים במאמר שני בעקר רביעי בסימן ד׳ אכן בא בקמץ להבדילו מעתיד הקל שבנחי פ׳א יו׳ד שהם בצרי כמו אֵשֵׁב׳ יֵשֵׁב וכולי לכן נקדו זה האיתן בקמץ באיתן הקל שבנזרה זו אבל אותם בפ״א שרוקה כמו אָקוּם׳ יָקוּם׳ ואלו הם בפ״א חרוקה אָקִים׳ יָקִים וכולי׳ או בצרי יָקֵם׳ וכאשר יבא בהם ויו ההפוך ישוב הצרי לסגול כמו וַיָּקֶם׳ וַיָּשֶׁב׳ וזה לפי שהם בטעם מלעיל

בנין הַפֻּעַל

כבר כתבתי בנחי פ׳א יו׳ד במאמר זה בעקר ו׳ בסימן י׳א׃ ז׳

בנין התפַּעֵל

כבר כתבתי לעיל בבנין פִּעֵל בעקר זה בסימן ב שדִינו לבא כפול בלמ״ד הפעל במקום הרגש כמו הִתְבּוֹנֵן התכוננת וכולי:

הבינוני מִתְבּוֹנֵן: המקור והצווי הִתְבּוֹנֵן כמו העבר: העתיד אֶתְבּוֹנֵן יִתְבּוֹנֵן תִּתְבּוֹנֵן וכולי:

הָעקר התשיעי בביאור גזרת נחי למ״ד אלף כמו קָרָא:

בנין הקל

כלו באלף נחה וקמץ לפניה חוץ בנסתרים ונסתרה שהאלף נעה כמו קָרְאוּ קָרְאָה: ובבינוני ובפעול נחי האלף ליחיד לבד ובשאר הגופים נעה כמו קוֹרֵא קוֹרְאִים קָרוּא קְרוּאִים וכולי:

המקור קְרֹא ועם אותיות בכלם בִּקְרֹא כִּקְרֹא לִקְרֹא מִקְּרֹא ובא לפעמים בתיו נוספת ועל דרך נחי למד הא אשר אבאר בעקר שאחר זה כמו לְבִלְתִּי שופטים ח
קְרֹאות לָנוּ לפי מְלֹאת לבבל: ב ובן ירמיה כט

תתחלף

תתחלף זו הצורה בהרבה מקומות עם נחי
למד הא ואין לי להאריך :
הצווי קרא האלף נחה ובשאר הגופים
נעה כגון קִרְאוּ · קִרְאִי · קְרֶאנָה ·
ובא בחסרון הא כמו קְרֶאן לו ויאכל לחם · שמות ב
ובא האלף נחה במלת קְרֶאןָ לִי מָרָא : ג רות א
ואותיות אית"ן נקודות כמו בשלמים ואלף
נחה כאשר היא בסוף התיבה כמו אֶקְרָא ·
יִקְרָא וכולי · אבל כשאחריה אות אז היא נעת
כמו יִקְרְאוּ · תִּקְרְאוּ · תִּקְרְאִי · אבל ברבות
היא נחה כמו תִקְרֶאנָה מלחמה : ד וכל שמות א
שאר הבנונים הולכים על זה הדרך רק שבהם
בא צירי על הרוב לפני האלף הנחה בעוברים
הנמצא ובמדבר בעדו כמו נִקְרֵאתָ · נִקְרֵאתִי ·
מִלֵּאתָ · מִלֵּאתִי · הִמְצֵאתָ · הִמְצֵאתִי · וכבר
כתבתי לך כי רבים מנחי פא אלף באים על
משקל פעל בצרי וכלם פעלים עומדים כמו
מָלֵא · יָרֵא ודומיהם עיין שם :
העקר העשירי בביאור נקודת גזרת נחי
למד הא כמו גלה :
יב א i2 i

בנין הקל

נחלקה ההׄא לארבע
אופנים · האופן הראשון
שתבא נחה בסוף כמו גָּלָה · השני שהיא
נעדרת כמו גָּלוּ · השלישי שנהפכה לתיו
רפויה כמו גָּלְתָה · הד' בשאר הגופים נהפכה
ליוד גָּלִיתָ וכו' ובכלם ההׄא נקודה כבשלמים
ודע כי בגופי הנסתרים והנסתרה תהפך
דברים לב לפעמים ההׄא ליוד נעה כמו מן חָסָה · צור חָסָיוּ
תלים נז בו · בְּךָ חָסָיָה נפשי · על משקל פָּקְדוּ
פָּקָדָה: ב
הבינוני ליחיד ההׄא נחה וסגול לפניה
על הרוב כמו גּוֹלֶה להבדילו
מנחי למד אלף שהוא בצירי כמו קורא
כאשר כתבתי בעקרו ובהסמכו למלה
זעירה או למלה מלעיל גם הוא בצירי
בראשית ד שמות טו כמו וַיְהִי בֹּנֵה עיר · עֹשֵׂה פֶלֶא · ודומיהם
רבים ונמנים על פי המסורת והיחידה
אסתר ב היא בקמץ לפני ההׄא כמו אסתר עֹשָׂה
וברבים וברבות נעדרה ההׄא כמו גּוֹלִים
גולות: ג

הפעול   נהפך בו ההא ליוד נעת בכל הגופי
ונקודתו כמו בשלמים   כמו גָלוּי
גְלוּיִם וכולי:
המקור   הפא קמוצה והעין בחולם בהא
נחה בסוף כשהוא זולת בכלם
ומחובר לפני הפעלים כמו רָאוֹ רָאִינוּ:   בראשית כו
עָשׂה יַעֲשֶׂה לו וכשאינו מחובר אל הפעלים   משלי כב
הוא בשוא כמו רְאֹה פָנֶיךָ לא פללתי: בראשית מח
עֲשׂה צדקה ומשפט   וכן לאחר הפעלים   משלי כא
הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ:   אבל עם בכלם תהפך ההא   בראשית לא
לויו נחה ובתוספת תיו בסוף כמו בִגְלוֹת:
בִגְלוֹת וכולי גם זולת בכלם כמו גְלוֹת הארץ   שופטים יח
ודומיהם מעטים ונמצא אחד מחובר אל הפעל
עם התיו   כמו הֱיוֹת אֶהְיֶה כָמוֹךָ:   ואין לו   תלים כ
דומה: ד
הצווי   ליחיד בשוא ונחה בו ההא בסוף
וצירי לפניה כמו גְלֵה וברבים
וביחידה נעדרת ההא כמו גְלוּ גְלִי: וברבות
נהפכת ליוד נחה וסגול לפניה כמו אל שָׁאוּל   שמואל ב א
בְּכֶינָה   או בלי יוד כמו צְאֶנָה וּרְאֶינָה: אף   שיר ג

על פי שֶׁצְאֶנֶה שרשו יָצָא בצא על משקל
רְאֶנָה כדי לזווג המלות:
העתיד תשים אותיות איתן על הצווי
ותמצאהו ונקודתו כבשלמים
והנה כל הכללי' שזכרתי בבנין זה בהתהפכות
הה"א ליו"ד או לתי"ו והסרתה מכל וכל הם
כוללים כל ז' הבנינים ונקודת הפ"א ואותיות
הנוספות כמו מ"ם הבינוניים והפעולים ואותיות
בכלם ואיתן של כל הבנינים נקודתם כמו
בשלמים לכן אין צריך לבאר כל אחד ואחד:
ה ודע כי עין הפעל שבעבר לנסתר היחיד
בכלם קמוצה כמו גָלָה· נִגְלָה· גִלָה· הִגְלָה
כן בכלם ובעתיד היא בסגול כמו אֶגְלֶה אֶגָלֶה·
אֲגַלֶה· אֲגֻלֶה· אַגְלֶה וכולי· וכן בבינוני
ליחיד היא סגולה וליחידה קמוצה וכן בפעולי'
חוץ בבנין הקל כמו שכתבתי לעיל בסימן ג:
והמקורים כלם עם בכלם בתיו בסוף וחולם
לפניה והצווים כלם בצירי כמו גְלֵה· הִגָלֵה·
גַלֵה· הַגְלֵה וכולי· ועוד ראוי שתדע כי רוב
העתידי' שבגזרה זו יבאו לפעמים בחסרון הה"א

השורש כמו בקל אִגֶל׳ יִגֶל׳ תִּגֶל׳ נִגֶל׳ בחירק ובסגול ומלעיל ונמצאים באותיות איתן בצרי כמו אַל תֵּפֶן׃ וַתֵּתַע במדבר באר שבע׳ בנפעל אִגָּל׳ יִגָּל׳ תִּגָּל׳ נִגָּל׳ בחירק ובקמץ בפֻּעַל אֲגַל׳ יְגַל׳ תְּגַל׳ נְגַל׳ בשוא ובפתח בבנין פֻּעַל והֻפְעַל לא נמצאו בחסרון הנ״א ובהפעיל אֶגֶל׳ יֶגֶל׳ תֶּגֶל׳ נֶגֶל׳ בשש נקודות בהתפעל אֶתְגַל׳ יִתְגַל׳ תִּתְגַל׳ נִתְגַל׃ ו

מדבר יו ראשית כא

ודע כי על הרוב לא יבא זה החסרון רק עם ויו ההפוך כמו בקל וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים׃ בנפעל וַיִּקָּר אֱלֹהִים׃ בפעל וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים׃ בהפעיל וַיֶּפֶן זָנָב אֶ זָנָב׃ בהתפעל וַיִּתְגַל בְּתוֹךְ אהלה׃ וסימנך הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה עם הא וכתיב אחריו תָּבֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא בחסרון הא ומעטים נמצאים בלי ויו ההפוך כמו אַל תֵּפֶן אל מנחתם׃ וְסוּר אַחֵר אַל תְּגַל׃ יַעַשׂ יְיָ עִמָּכֶם ודומיהם׃ ז

ראשית ב
כמל) ראשי׳ כג ב
שופטי) ראשי׳ טו ט
איוב ד
סס
במדבר יו
מגלי׳ רות כס א

הצווי ליחיד בא לפעמים בחסרון הנ״א כמו בְּפֻעַל צַו אֶת בני ישראל צַל מֵעָלַי׃ בהפעיל הֶרֶף ממני׃

במדבר כח
תלי׳) דברי׳ קיט ט

הֶרֶב כַּבְּסֵנִי · שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל · תלי(שמו׳ ב / נא יג
אבל בקל ובנפעל לא יבא הצווי בחסרון
הא לעולם : ח ודע כי ארבע שרשים
הם שלמיהם הא ולא תנוח לעולם וסימנך
תגנך פירוש תָּמַהּ · גָּבַהּ · נָגַהּ · כָּמַהּ · ולכן
הם נקודים קמץ ופתח כמו השלמים לא כנחי
ההא שהם לעולם בשני קמצין ולכן הפתוחים
הם במפיק להורות על שלמותם ותאמר מן
גָּבַהּ · וַיִּגְבַּהּ יְיָ צבאות : יַעַן כִּי גָבְהוּ בנות ישעיה ה / שם ג
ציון : ומן כָּמַהּ · כָּמַהּ לך בשרי · תוכל תלים סג
לומר כָּמַהְתָּ · כָּמַהְתִּי · אף על פי שלא
נמצא · ומן נָגַהּ · וְלֹא יִגַּהּ שְׁבִיב אִשּׁוֹ · איוב יח
ומן תָּמַהּ · הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ · אַל תִּתְמַהּ תלי(קהלת / מח ה
על החפץ במפיק · אבל וַיִּתְמַהְמָהּ · וכן בראשית יט
הִתְמַהְמְהוּ ותְמָהוּ שרשם מַהֲמָהּ מן המרובע ישעיה כט
לכן לא נכללו עם הארבעה הנזכרים ויש
מחלוקת על וַתֵּלַהּ ארץ מצרים אם שרשו בראשית מז
לָאַהּ או לָהַהּ וממנו נאמר כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה : משלי כו
ולא עלי הריב הזה כי אין לי עסק בנסתרות :
העקר האחד עשר בביאור נקודת בנין

הקל והנפעל מגזרת הכפולים והם אשר שתי
אותיות האחרונות דומות בהם כמו סָבַב׃
שָׁלַל׃ נָזַז ודומיהם ׃ ושאר מיני הכפל כבר
דברתי בכם במאמר הראשון בעקר שלישי
בסימן ששי׃ ועתה דע כי יש מאלו הכפולים
אשר יבאו לפעמים כשלמים כמו סָבַב׃ שָׁלַל
נָזַז׃ סָבַבְתָּ׃ שָׁלַלְתָּ׃ נָזַזְתָּ ודומיהם ואין צריך
לבארם אכן על הרוב יבאו בחסרון אות אחת
מהכפולים והאחרת היא דגושה להורות
עליה כמו סַבּוֹתָ׃ סַבּוֹתִי׃ וצריכים אנחנו
לומר כי החסרה היא עין הפעל והדגושה היא
למד הפעל כי אם היה להפך לא היה כח בדגש
להורות עליה כי תמיד דגש מורה על מה
שחסר לפניו לא על מה שאחריו והבן וזכור
זה כי הוא כלל גדול בדקדוק׃ ב
העבר סב הפא פתוחה להבדילו מנחי
העין אשר היא בהם קמוצה׃
ועוד בעבור הדגש הבא אחריו בשאר הגופים
כמו סַבּוֹתָ׃ סַבּוֹתִי וכולי׃ כי אם היה הסמך
קמוצה לא היה יכול הדגש לבא כי לא יבא

וכן הבינוני בפתח בעבור זה כמו סַב סַבִּים וכולי ואפילו אותם
איוב א שהם קמוצים על פי המסרה כמו תָּם וְיָשָׁר
שמו׳ (ראשי׳ כט ו) נאמר ממנו וְיַחְדָּיו יִהְיוּ תַמִּים אבל צדיק תָּמִים
שהוא בקמץ הוא לשון יחיד נאמר הרבים מהם תמימים על משקל חסיד חסידים והנה
אין הפרש בין העבר ובין הבינוני ליחיד כי אם
ראשית מז לפי הענין: כמו כי אם תַּם הַכֶּסֶף הוא עבר
תהלים כד נקי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב הוא בינוני תואר אבל
בנקבה יש הפרש כי העבר מלעיל כמו
ירמיה מח הַמִּשְׂגָּב וָחָתָּה והבינוני מלרע כמו ולשון
משלי כה רַכָּה:
ירמיה ד הפעול לא יבא כי אם בשלמות כמו וְאַתְּ שָׁדוּד מַה תעשי ושלח
ישעיה כח רְצוּצִים וכולי:
המקור והצווי יבא בחולם כדי להבדילם מנחי העין שהם בשורק
דברים ב המקור רב לכם סֹב את ההר הזה הצווי
שיר (ב) תלים (מח) סֹב דמה לך דודי לצבי סֹבּוּ צִיּוֹן והקיפוה:

סבי

סֹבִי עִיר מלעיל וזה יתבאר לך יותר בפרק ישעיה כג
שירה :
העתיד אותיות איתן בקמץ כמו בנחי
העין אבל ההפרש שביניהם
שבאלו הפא בחולם על רוב וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר שמות לג
אָחֹן : וכן לרבים וגם של תָּשֹׁלּוּ לָהּ : רות ב
יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סלע : וכן יָסֹבּוּ תָּסֹבּוּ תָּסֹבִּי ישעיה מב
והנה תְּסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם : ופרשיו לא רא׳שית לז
יֵדֶקְנּוּ ונחי העין בשורק על הרוב כמו ישעיה כח
שכתבתי שם ויש אומרים שיבא האיתן
בדגש כמו יִתּוֹם וכולי ואדבר כהם בבנין
נפעל הבא אחר זה : ד

בנין נפעל

העבר בשלש גופי
הנסתרים בנון קמוצה
ופא הפעל נקודה באחד משלשה פנים כמו
שיבא גם כן בנין הקל מהשלמים פָּעַל פָּעֵל
פָּעוֹל כמו שבארתי שם הפתוחים כמו וְנָקַל מלכים ב ג
זאת בעיני יי : וְנָסַב הַגְּבוּל : וחם השמש במדבר לד
וְנָמַס והיה ראוי בשני קמצין בעבור ההפסק שמות יו
אלא שהוא פתח דספרא ודין פתח דספרא

יתבאר בספר מסורת המסורת במאמר
העשירי בעזרת האל ושאר הגופים דגושים
בראשית יט כמו נָסַבּוּ על הבית · נְסַבּוֹתֶם · נְסַבּוֹנוּ וכולי
תהלים כב והצרויים כמו נָמֵס בתוך מעי · נָסֵבָּה אלי ·
ישעיה לד והחולמים לא נמצאים רק הרבים כמו וְנָגוֹלּוּ
נחום א כספר השמים · נָגוֹזּוּ וְעָבַר · ונוכל לומר היחיד
נָגוֹל נָגוֹז על משקל נָמוֹךְ הנמצא בדברי
תהלים קו רבותינו ז"ל שרשו מָכַךְ מן וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֹנָם · וכל
שלשה המשקלים יבאו בשאר גופי העבר
על דרך אחר נְסַבּוֹתָ · נְקַלּוֹתָ · נְגַלּוֹתָ · כלם
דגושים הלמד להורות על הכפל ונמצאים
ישעיה יט מעטים מוקלים כמו וְנָבְקָה רוח מצרים בקרבו
יחזקאל מא (איוב י) וְרָחֲבָה וְנָסְבָה · נָקְטָה נפשי בחיי · הראוי
נָבַקָּה · נָסַבָּה · נָקַטָּה : ה
שמואל ב כב הבינוני ליחיד בקמץ כמו עִם נָבָר תִּתָּבָר ·
נחום ב ובצירי כמו ומבלקה וְלֵב נָמֵס ·
ישעיה מט נָקֵל מהיותך לי ושאר הגופים משני המשקלי
יחזקאל לג ברגש כמו אנחנו נְמַקִּים וכן ראוי לומר
נְמַסִּים ברגש וכולי :
ישעיה כד המקור יבא בחולם על דרך נחי העין הבוק

תִּבּוֹק הארץ׃ או בצירי כמו הִמֵּס יִמַּס׃ ובן שמואל ב יז
הצווי בחולם על משקל המקור גם יוכל לבא
בפתח כמו שיבא גם בן העתיד כאשר אבאר
כי משפט הצווי ללכרת אחר האיתן כאשר
כתבתי פעם ופעמי׳ ושאר גופי הצווי הם דגושי
העַין הִבּוֹקוּ הִבּוֹקִי׃ או הִמַּסוּ הִמַּסִי׃
העתיד גם הוא על דרך נחי העַין אֶשֹּׁם ישעיה מב
וְאֶשְׁאַף׃ וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ לחרשיו יחזקאל מז
וַיִּדֹּם אַהֲרֹן׃ והנה גדולה המחלוקת על אלו ויקרא י
הדגשים כי יש אומרים שהם מן הקל בהוכחת
וָאֶכֹּת אתו טחון שהוא ודאי מן הקל בראיית דברים ט
אותו. ויש אומרים כי הם מהנפעל בראיית
דגש המורה על נון הנפעל ואומר אני שיש
מהם מהקל ויש מהם מהנפעל ולפי הענין
והבונה תבירם ואין לי להאריך אכן הדין
האמיתי שהאיתן מבנין זה ראוי לבא תמיד
בפתח כמו אשר לא יִמַּד ולא יספר׃ הושע א
יִדַּל כבוד יעקב׃ ובשעַין הפעל בנקוד אז ישעיה יז
היא דגושה כמו יִתַּמּוּ חַטָּאִים מן הארץ׃ תלים קד
וְנָשַׁסּוּ הַבָּתִּים׃ וכשפא הפעל גרונית האיתן זכריה יד

דברים א׳ בצירי כמו אל תירא ואַל תֵּחָת׳ יחתו והמה
ירמיה יז ואל אֵחַתָּה אני: ולפעמים זולת אות גרונית
ראשית לב כמו וָאֵקַל בעיניה׳ וַתֵּקַע כף ירך יעקב׳
שמות טו ונמצאים מוקלים כמו בגדל זרעך יִדְּמוּ כאבן׳
דברים לד וַיִּתְּמוּ ימי בכי׳ הראוי יִדַּמּוּ׳ יִתַּמּוּ: ויש
אומרים שהם מחקל מן וַיִּדֹּם׳ וַתִּתֹּם׳ כמו
שכתבתי לעיל:

העקר השנים עשר בביאור חמשה הבנינים
האחרונים מגזרת
הכפולים:

בנין פִּעֵל

זה הבנין בא על הרוב
על דרך השלמים קִלֵּל׳
קִלַּלְתָּ וכולי׳ ואין צריך לבארו אבל יבא
לפעמים על דרך בנין פִּעֵל מנחי העַיִן שכפול
בו.למ״ד הפעל במקום הדגש׳ רק שאלו
תלים סו פתוחים כמו וְרוֹמַם תַּחַת לשוני׳ אשר
איכה א׳ עוֹלַל לִי׳ ונחי העין צרויים כמו שכתבתי
תלים נט ונאמר מן רָמַם׳ רוֹמְמוּ יְיָ אלהינו׳ אֲרוֹמֵם׳
יְרוֹמֵם וכולי׳ ובן מן בון׳ בּוֹנֵן׳ בּוֹנְנוּ׳ והטעם
לפי שדומות בו שני האותיות האחרונות לכך

היה קשה בעיניהם להרגיש האחת מהכפולים
כי ירמה שהיה שם שלשה אותיות דומות זו
אחר זו כי הדגש מורה על אות כפל כמו
שכתבתי ולכן הפילו לפעמים הדגש ושמו
תחתיו ויו נחה ועל כן יפול הספק בקצת
מהפעלים האלה אם הם מנחי העין או
מהכפולים: ב אבל הבינוני והפעול לא
יבאו כי אם בשלמות כמו מסבב מחלל ולכן
כל אשר תמצא על משקל מְפוּעָל בצירי או
מְפוּעָל בקמץ כמו מְשׁוֹבֵב נתיבות לשבת: ישעיה נח
מְעוֹנֵן ומנחש: וְהוּא מְחוֹלָל מִפְּשָׁעֵינוּ: דברים יח ישעי' נג
וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה הם מנחי העין ולא נחמיה ט
מהכפולים כן דעת ראב"ע בספר צחות אך קשה
לי על וּמְחוֹנֵן עֲנָוִים שהוא ודאי מהכפולים משלי יד
שרשו חנן: ורבי דוד קמחי הביא קצת מהם
בנחי העין ובכפולים עיין בשרשו:

והתפעל בא על הרוב בשלמות
כמו הִתְפַּלֵּל הִתְחַנֵּן
ודומיהם ולפעמים באים על דרך נחי העין
כמו מן מָרַד וַיִּתְמֹרֵד עַל הַיֶּלֶד: ומן גָּלַל מלכים א יז

מִתְגַּלֵּל בְּדָמִים ודומיהם : ג שמואל ב כ

בנין הִפְעִיל

העבר בא על שני פנים ובשניהם הוא בצירי

האחד אף הפא בצירי כמו וְהֵסֵב לב מלך שרא ו
אשור : הֵחֵל הנגף בעם : הֵעֵז איש רָשָׁע : במדבר [מ]שלי
והשני יבא הפא בפתח כמו הֵמַר שדי לי מאד : כא יז
הֵקַל ארצה זבולון · וכן הנסתרים והנסתרות רות א
יבאו על שני משקלים הללו בצירי כמו הֵסֵבּוּ ישעיה ט
אלי את ארון · והמשאת הֵחֵלָּה · ובפתח שמואל א ה
כמו הֵמַקוּ · הֵסָקָה · אבל שאר נופי העבר שופטים כ
יבאו כלם על דרך נחי העין רק שאלו הם
דגושים כמו הֲסִבּוֹתָ את לבם · וַהֲזִכֹּתִי בבור
כפי ונחי העין רפויים כמו הֲשִׁיבוֹתָ הֲשִׁיבוֹתִי מלכים א יח · איוב ט
וכולי · ואם פא הפעל גרונית תנקד ההא
בפתח כמו הַחִלֹּתִי לשאול לו : ד שמואל א כב

הבינוני גם הוא בצירי כמו בנחי העין אבל
אותם הפא בחירק כמו מֵקִים ·

מֵשִׁיב · ובאו הם בצירי מֵסֵב את כְּלֵי הַמִּלְחָמָה ירמיה כא
מֵחֵל לְהָרֵע והשאר בדגש כמו מְסִבִּים · שם כה
מְסִבָּה · ונחי העין ברפי כמו מְשִׁיבִים מְשִׁיבָה :

הפעול   במם שרוקה או בקבוץ כדרכו
תמיד כמו מוסַב והשאר בדגש
כמו מוסַבִּים· מוסַבָּה· מוסַבּות· יש מלאים
ויש חסרים על פי המסורת ונחי העין רפויים
מושָׁבִים· מושָׁבָה· מושָׁבות: ה
המקור   בהא קמוצה וצרי אחריה כמו הָמֵק   זכריה יד
בשרו· ובא בצירי אפילו עם
בכלם כמו לְהָחֵל· לְהָרֵק· אבל כִּתַּת לְהָרֵק   ד״ה כ לד
בפתח במקום צרי בפא הפעל מה שאין כן
בנחי העין שהם בחירק כמו לְהָקִים· לְהָשִׁיב·
וכן הצווי   בצרי כמו הָחֵל רָש: ושאר   דברים ב
הגופים דגושים כמו הָסֵבּו הָסֵבִּי   שיר ו
עיניך כלם מלעיל כי זולת זה לא היה יכול
הדגש לבא ולרבות הַסִיבָּה:
העתיד   אותיות איתן בא בקמץ כמו בנחי
עין ונבדלים מהם שאלו הפא בצרי
כמו אָחֵל גַּדֶּלְךָ· יָקֵל אֶת יָדוֹ· ואותם הם   יהוש(שמו) ג א
בחירק כמו אָקִים· יָקִים· וכאשר יבאו עם ויו
ההפוך ישוב ה[illegible] הצרי לסגול בעבור שישב
הטעם לעיל כמו וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן מעל פי הבאר   ראשי

מלכים כג וַיָּדֶק לעפר· ובזה הם דומים לנחי העַין כמו
שכתבתי שם : ונמצא משקל שהאיתן בפתח
שמות יג ודגש אחריו כמו וַיַּסֵּב אלהים את העם :
איוב(שופטי׳ כב יח) כִּיתַתֵּם דרכיך· ונמצא וַיַּסֵּבּוּ פניהם :
שמואל א ה וַיַּסֵּבּוּ את ארון הסמך והבית דגושים להבלעת
אות אחת שלא כמנהג והראוי וַיָּסֵבּוּ והנקבות
ראשית מא הרבות הם בשוא כמו וַתְּחִלֶּינָה שבע : ח

בנין הֻפְעַל

העבר ההא בשורק
הוסב כמו שכתבתי
לעיל בנחי העַין ושאר הבנין דגושי העַין כמו
הוסַבּוֹתָ· הוסַבּוֹתִי וכולי ונחי העַין רפויים כמו
ישעיה ה הוּשַׁבְתָּ· הוּשַׁבְתֶּם לְבַדְּכֶם :
העתיד יבא בשני פנים האחד על הרוב
אותיות איתן בשורק ורפי אחריו
ישעי׳ כח סם במולחם יוּרָק· על כמון יוּסַב : אבל מבצריך
הושע(ישעי׳ י לג) יוּשָּׁד· בהתימך שודד תוּשַּׁד· הם דגושים עם
הנח שלא כדין ובאופן השני הם בג׳ נקודות
ע׳)(איוב ובדגש כמו יֻכַּת שַׁעַר· מבקר לערב יֻכָּתוּ :
ד

בנין התפעל

כבר כללתיהו בבנין
פעל ואין צריך לשנותו
העקר

העקר השלש עשרה בביאור קצת הכללים מהגזרות המורכבות:

הנה כבר כתבתי בתחלת המאמר הראשון כי עקרי הגזרות הם ששה והם אשר בארתי עד הנה ועתה אבאר שאר הגזרות המורכבות מהששה הנזכרים ואין צריך להאריך בהן כי כל אחת הולכת על דרך שני הגזרות אשר היא מורכבת מהנדרך והמשל משרש נָטָה שהוא מורכבת מחסרי הפא ומנחי הלמד הנה הנון הולכת על דרך נון של נגש והה״א הולכת על דרך הא של גלה רוצה לומר בכל מקום שתחסר נון של נגש או תנוח הא של גָלָה תחסר ותנוח נון והא של נָטָה חוץ מהצווי שתאמר מן נָגַש· גֵש· גְשו בחסרון נון ולא תוכל לומר מן נְטֵה טֵה· טו אלא נְטֵה· נְטו וכן מן גלה תאמר הצווי בבנין פעל גַל· צַו· בחסרון הא ולא נוכל לומר ומן נָטָה· נַט: וכן מן נָשָא בכל מקום שתנוח אלף של קָרָא תנוח אלף של נָשָא חוץ במקור תנוע האלף בשוא שְאֵת· בִשְאֵת

וכו': ב ונזרת נחי קצוות הם של שלש
מינים האחד שפא הפעל אלף ולמד הפעל הא
כמו אָבָה· אָפָה· האלף הולכת על דרך נחי
פא אלף והא הולכת על דרך נחי למד הא
והשני שפא הפעל יוד ולמד הפעל אלף
כמו יָצָא· יָצָאתָ וכולי והוא בצרי לנזרת פָעֵל·
כמו יָרֵא: והשלישית שפא הפועל יוד ולמד
הפועל הא כמו יָרָה· יָרִיתָ וכולי היוד הולכת
על דרך נחי פא יוד יָשַׁב והא הולכת על דרך
נחי למד הא גלה· גלית· חוץ מהמקור והצווי
שהם באים בשלמות פא הפעל:
המקור כמו יְרא או ירא· ועם בכלם בִּירוא
בִּירוא· לְרא מפני דוד: שמואל א' יח
והצווי כמו יְרָא את יי· יִרְאוּ את יי קדושיו משלי ג' תלים לד
נחה האלף כי שורק הויו שייך
בריש והאלף נחה להבדילו מלשון ראיה
משום שנאמר כי לא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי· ומן שמות לג
יְרה· או ירה· יִיָרֶה· ועם בכלם לִירות כמו תלים יא
אופל: ג והכלל כי כל מיני המורכבים
לא יבאו לעולם בחסרון הפא לא במקור ולא

בצווי חוץ משרש יָצָא׃ וְנָשָׂא׃ שבאים
בהסרון הפא כמו מן יָצָא׃ צֵאת׃ בְּצֵאת׃
כְּצֵאת וכולי׃ ומן נָשָׂא׃ שְׂאֵת׃ בִּשְׂאֵת׃
כִּשְׂאֵת וכולי׃ שֵׂא׃ שְׂאוּ וכולי׃ והעתידים
מן יָרֵא׃ אִירָא׃ יִירָא ביוד נחה׃ ומן יָרָה
אִירֶה׃ יִירֶה וכולי׃ ובחסרון הה״א אִיר׃ יִיר
וכולי על משקל וַיִּיף בגדלו׃ ד ונזרת יחזקאל לא
חסרי הקצוות לא נמצא כי אם בשרש נָתַן
אשר בעוברים תחסר הנון האחרונה כמו
נָתַתָּ׃ נָתַתִּי׃ ובצווי ובעתיד תחסר הנון
הראשונה כמו תֵּן׃ אֶתֵּן׃ יִתֵּן וכולי׃ ובמקור
יחסרו לפעמים שתי הקצוות אָהֵל תֵּרַת׃ דברים ב
בְּתֵת יְיָ׃ הראוי בְּתֶנֶת על משקל בְּגֶשֶׁת׃ במדבר ס
וכן נמצא העבר בחסרון שתי הקצוות במלת
ואיבי תַּתָּה לי ערף׃ ה וגזרת המרובעים שמואל ב כב
רוצה לומר של ארבע אותיות כמו וְשִׁעֲשַׁע ישעיה יא
יונק הוצא מורכב מנחי הלמד ומהכפולים
ונפלה הה״א למד הפעל ונכפלה בו הפא והעין
כי שרשו שָׁעָה׃ וכן תורתך שַׁעֲשָׁעְתִּי׃ שניהם תלים קיט
מבנין פִּעֵל׃ ובבנין פעל ועל ברכים תְּשָׁעֳשָׁעוּ ישעיה סו

ובהתפעל בחקתיך אשתעשע׃ ונמצאים שני שרשים של ארבע אותיות נכפלות רוצה לומר שלא נכפלה בהם אחת מהאותיות והם כרבל׃ וכרסם׃ כמו יכרסמנה חזיר מיער׃ ודוד מכרבל׃ ומה שנמצא רטפש׃ ופרשז׃ אמרו רבותינו ז״ל שהם מלות מורכבות פירש רטפש׃ רטוב ופש׃ פרשז׃ פירש שרי זיו׃ ו גם נמצאו הרבה מגזרת הכפולים באים על משקל זה וכפל בהם פא הפעל אחר עין הפעל כמו מן גלל׃ וגלגלתיך מן הסלעים׃ ומן קלל׃ והוא לא פנים קלקל׃ ומן סלל׃ סלסלה ותרוממך׃ וכלם לא נמצאו רק בבנין פעל׃ וכן מנהי העין הנה יי מטלטלך טלטלה גבר׃ שרשו טול מן ויטילו את הכלים׃ וכן מה שקוראים המדקדקים מרובע שהם בכפל למד הפעל כמו מן שוב׃ משובב׃ ומן קום׃ מקומם׃ וכבר הוכחתי כי הם מבנין פעל ואין להאריך כאן׃ ז ופעל של חמש אותיות לא נמצא כי אם אחד והוא חמרמר כמו פני חמרמרה מני

תלים קיט; תלים פ; ד״ה טו; איוב לג; איוב כו; ירמיה נא; קהלת י; משלי ד; ישעיה כב; יונה א; איוב טז

צבי: ובהפסק מעי חֳמַרְמָרוּ ונכפלה בו העין איכה א
והלמד אחר שלש אותיות השרשיות כי
שרשו חָמַר אבל לְבִי סְחַרְחַר הֲפַכְפַּךְ דרך תלים) משלי לח כא
איש הם שמות התוארים כמו יְרַקְרַק או
אֲדַמְדָּם: ח ונמצא פעל אחר מנחי למד ויקרא יג
הא של חמש אותיות והוא יָפְיָפִיתָ מבני אדם תלים מה
שרשו יָפָה וכפול בו הפא והעין והוא מבנין
הקל אבל הֳמַרְמַר הוא מבנין פֻּעַל אבל נוכל
גם כן לבנות ממנו אביו הפִעֵל ולומר הִמַרְמַר
חִמַרְמַרְתָּ חִמַרְמַרְתִּי כי כן אמרו המדקדקים
כי כל שרש נמצא ממנו האב נוכל לבנות
ממנו התולדה וכן להפך כמו יֻקַּח נָא מְעַט ראשית יח
מַיִם יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע שניהם מבנין הָפְעַל ויקרא יא
נוכל לבנות מהם את אביהם ההפעיל ולומר
הִלְקִיחַ הִנְתִּין: ט וכן בעבור מלה אחת
שנמצאת נוכל לבנות עליה כל הבנין והמשל
מן הִשְׁמַחְתָּ כָּל אויביו נוכל לבנות ממנו גם תלים פט
הבינוני מַשְׂמִיחַ והפעול מֻשְׂמָח והמקור
והצווי הַשְׂמַח והאיתן אַשְׂמִיחַ ישמיח יי
אלהינו אותנו על ידי עבדו משיח:

המאמר השלישי

בביאור משקלי השמות ונחלק לשלש עשרה עקרים:

העקר הראשון בביאור מה היא הכוונה במלת משקל ואיך שוקלין את השמות: הנה כבר כתבתי במאמר א׳ בעקר ג׳ שהסכימו כל המדקדקים לשקול כל הפעלים על משקל פָּעַל והנה כאשר עשו בפעלים כן עשו בשמות והמשל כי שקלו אֶרֶץ על משקל פֶּעֶל׳ וְחָכָם׳ על משקל פָּעָל וכן אותם שהם בתוספת אות בראש או בסוף כמו מִשְׁמַר׳ על משקל מִפְעַל׳ זִכְרוֹן על משקל פִּעְלוֹן׳ תִּפְאֶרֶת׳ על משקל תִּפְעֶלֶת:

ב וכן השמות הבאים מגזרת החסרים והנחים עשו להם משקל פעל רוצה לומר כאשר תחסר או תנוח אות מהשם כן חסרו או הניחו אות אחת ממשקל פָּעַל והמשל במו מַטַּע לפי שתחסר בו נון השרש והוא בתוספת מם אמרו שהוא ממשקל מַעַל׳ וכן מַטָּרָה׳

מַתָּנָה׳ אשר בכלם תחסר פֿא הפעל והם
בתוספת מֿם בראש ובהֿא הנקבה בסוף
מַתָּנָה על משקל מַעֲלָה׃ ג וכן בנחי פֿא
יוֿד שֵׁנָה׳ דֵּעָה׳ עֵצָה׳ אשר בכלם תחסר
היוֿד פא הפעל והם בהֿא הנקבה בסוף הם על
משקל עֵלָה׳ וכן מנחי העֿין כמו אור׳ יום׳ על
משקל פול׳ וכן סִיר׳ קִיר׳ על משקל פִּיל׳
זר׳ צר׳ על משקל פל׃ ד וכן באשר
באים אלו הנחים בתוספת אות כמו מָקוֹם׳
מָלוֹן׳ הם על משקל מָפוֹל׳ וכן תַּבְנִית׳
תַּרְמִית׳ על משקל תַּפְעִית׳ וכן כל השמות
מכל הגזרות אבל הזהר מאד בעשותך משקל
שתדע איזה אות היא שרשית או שמושית כי
יהיה לך למוקש ובפרט בפעלים כמו ומוֹצֶא קהלת ז
אֲנִי מַר מִמָּוֶת׳ משקלו פוֹעֵל כי הוא בינוני
מבנין הקל שרשו מָצָא אבל מוֹצֵא רוּחַ תלים קלה
מֵאוֹצְרוֹתָיו שרשו יָצָא והוא בינוני מבנין
הפעיל ומשקלו מוֹעֵל׃ ה וכן בשמות
הנה וּמַפַּל בר׳ על משקל וּבְמַקֵּל יָד וּמַפָּל׳ עמו׳) יחזקא׳
מחסרי פֿא נון והמֿם נוספת ומקל מהשלמים ח לט

והמם שרשית וכן מָקום · על משקל שָׁלום ·
ומָקום מנחי העין · וְשָׁלום מהשלמים · גם
בסמיכות וברבויים אין הפרש ביניהם וישתנו
נקודות אלו באלו · כאשר אבאר כל אחד
ואחד במשקלו ובעקרו:

העקר השני בביאור סבות השתנות
נקודות השמות ואיזה הם
הנקודות המשתנות · ובאיזה נקודות הן
משתנות · דע כי הסבות המשנות נקודות
השמות הם ד׳ וסימנך סרנ״ך · סמיכות · רבוי ·
נקביות · כנויות · והתנועות המשתנות השמות
הם ארבע והם · קמץ · צירי · סגול · חולם ·
והסימן קֵץ סח · וגם השוא באחת מהן אך
לא יחשב עמהן כי הוא אינו בכלל התנועות
כאשר יתבאר בפרק שירה בשיר ששי:

ב ועקר השתנות הצריוה קמץ הוא לשוא
ובפרט כשהם באות הראשונה אבל כשהם
באות השנייה ישובו לפתח כמו מן דָּבָר · דְּבַר ירמיה ה׳
יי׳ · ומן זָקֵן · זְקַן בֵּיתו · וכן בקצת כנויי היחיד ראשית כד
כמו דְּבָרְךָ · דְּבָרֶךָ · וישתנו לשוא בקצת כנויי
הרבים

הרבים ובסמיכתו כמו דִּבְרֵי ׃ דִּבְרֵיכֶם ׃ דִּבְרֵיכֶן
כאשר תראה כל זה אחר כך בעקר ז ׃ ג
והכלל כל שם מהשלמי שתנועתו הראשונה
קמץ ישוב לשוא בכל ארבע השתנויות
הנזכרים והוא הדין כשהתנועה הראשונה
צרי ואין הפרש ביניהם רק שהקמץ ישתנה
לשוא בכל שם תהיה התנועה השנייה איזה
תנועה שתהיה אבל הצרי לא ישתנה רק
כשתהיה התנועה השנייה קמץ ׃ ד והמשל
כשהתנועה הראשונה קמץ כמו דָּבָר ׃ גָּדוֹל ׃
קָצִיר ׃ זָקֵן ׃ תאמר בסמיכות היחיד דְּבַר ׃ גְּדוֹל
קְצִיר ׃ זְקַן ׃ וכנוייו דְּבָרוֹ ׃ גְּדוֹלוֹ ׃ קְצִירוֹ ׃ זְקֵנוֹ ׃
וברבים דְּבָרִים ׃ גְּדוֹלִים ׃ קְצִירִים ׃ זְקֵנִים ׃
ובכנויים דְּבָרָיו ׃ גְּדוֹלָיו ׃ קְצִירָיו ׃ זְקֵנָיו ׃ אבל
בסמיכות הרבים הם בחירק כמו דִּבְרֵי ׃ גִּדְלֵי ׃
קִצְרֵי ׃ זִקְנֵי ׃ ואגלה לך הטעם במאמר זה בעקר
ששי ׃ ויש ארבע שרשים על משקל פָּעֵל
הבאים בסמיכות על משקל פֶּעֶל והם יָרֵךְ ׃
כָּתֵף ׃ גָּדֵר ׃ גָּזֵל ׃ כמו יֶרֶךְ יַעֲקֹב ׃ כֶּתֶף הַמִּזְבֵּחַ ׃ ראשית לב
וְגֶדֶר אֲבָנָיו ׃ גֶּזֶל אָח ׃ ח ואותם שהתנועה משלי . יחזקאל
כד יח

הראשונה צרי והשניה קמץ כגון לֵבָב · עֵנָב · שֵׂעָר · ודומיהם ישוב הצרי לשוא בכל ארבע ההשתניות והקמץ לפתח בסמיכות היחיד לבד כמו לְבַב · עֲנַב · שְׂעַר · לְבָבוֹ · עֲנָבוֹ · שְׂעָרוֹ · לְבָבוֹת · עֲנָבִים · שְׂעָרוֹת · אבל כשהתנועה השנייה אינה קמץ לא ישתנה

שמואל מִשלי א כ יד — הצרי שבראש כמו אֵפוֹד בָּד · אֵבוּס בָּר · אֵפוּדוֹ · אֵבוּסוֹ · וכן בכל ארבע ההשתניות לא ישתנה : ו ואותם שהתנועה השנית סגול כמו סֵפֶר · עֵגֶל · עֵשֶׂב · ודומיהם יבוארו בעקר שאחר זה ונמצאים בארבע נקודות

ישעיה יד — רוצה לומר בשני צרויים כמו הֵילֵל בן שחר ·
תהלים כד — תֵּבֵל וישבי בה · ולא יתרבו ולא יכונו אבל
ויקרא יח — תֶּבֶל הוא שהוא לשון תועבה הוא בשש
משלי ל — נקודות והסימן אַרְבָּעָה הֵםם קְטַנֵּי אָרֶץ ·
שם ו — שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא יְיָ · והמשכיל יבין · ועוד סימן אחר על רוצה לומ' כל תֵּבֵל שהוא לשון ארץ הוא מלרע · ומעטים נמצאים כשהתנועה הראשונה קמץ והשנית בסגול כמו אָוֶן · מָוֶת · עָוֶל · ודומיהם ובכלם עין הפעל ויו ולכן ראוי

לשומם בחשבון נחי׳ עין ויו כאשר אבאר
במאמר הרביעי בעקר הרביעי בסימן ה׳: ז
ודע שהתנועה השנית לא תשתנה לעולם רק
כשהיא קמץ או צרי או סגול׳ הקמץ והצרי
ישובו לפתח בסמיכות היחיד כאשר כתבתי
לעיל ושלשתם ישובו לשוא בסמיכות הרבים
ובקצרת כנויי הרבים כאשר אבאר בעקר
ששי אבל בשאר השתניות לא ישתנו כלל
חוץ מהסגול כאשר אבאר בעקר שלישי:

העקר השלישי בביאור השמות שהם
בסגול:

דע כי לא תמצא שם שתנועתו
הראשונה סגול אם לא שאף
התנועה השנית היא סגול כמו בֶּגֶד׳ קֶבֶר׳
חֶסֶד׳ עֶבֶד׳ ודומיהם והם החלק היותר רב
מהשמות ונקראים שמות של שש נקודות והם
לעולם בטעם מלעיל ואינם משתני׳ בסמיכות
ויקרא) תלים יג כב היחיד כלל כמו בֶּגֶד פשתים׳ חֶסֶד אֵל׳ אבן
בכנוי היחיד יהפך הסגול הראשון לחירק
והשני לשוא כמו בִּגְדוֹ׳ קִבְרוֹ׳ אבל חַסְדּוֹ

עבדו בפתח בעבור החירת והעין : ב
ונמצאים רבים בפתח אפילו בלא סיבת אות
גרונית כמו מן רֶגֶל׳ רַגְלוֹ ׳ומן גֶּפֶן ׳ גַּפְנוֹ׳
ודומיהם׳ אבן בשאר ההשתניות ישבו כלם
על משקל השמות של שני קמצין דהיינו כמו
שתאמר מן דָּבָר׳ דְּבָרִים׳ דִּבְרֵי׳ דְּבָרָיו כן
תאמר מן בֶּגֶד ׳בְּגָדִים׳ בִּגְדֵי׳ בְּגָדָיו׳ ומן חֶסֶד
חֲסָדִים׳ חַסְדֵי׳ חֲסָדָיו : ג ודע כי יש שמות
מאלו של שש נקודות שבאים לפעמים בה
נקודות כמו נֶדֶר׳ חמשה מהם נֵדֶר בחמש
נקודות ושאר בשש נקודות ׳וכן שֶׁכֶל חמשה
מהם בשש נקודות ושאר שֵׂכֶל בחמש נקודות
וכן רבים כיוצא באלה וידועין על פי המסורת
ואביא כל אלה וכיוצא באלה בחבורי הגדול
אשר התחלתי בו זה ׳ שלשים שנה וטרם
הולדו קראתי שמו ספר הזכרונות : ד גם
נמצאים הבאים לעולם בחמש נקודות כמו
סֵפֶר׳ עֵגֶל׳ עֵשֶׂב׳ חֵלֶב׳ חֵלֶק רובם עם
החית והעין אבל שם שתהיה בו התנועה
הראשונה סגול והשנייה צרי זה לא נמצא

לעולם כאשר רמזתי בראש זה השרש ודע
כי בשני דברים נבדלים השמורת של שש
נקדות מאותם שהם לפעמים או תמיד בחמש
נקדות · האחד כשיבאו אותם של שש נקדות
בהפסק דהיינו אתנח וסוף פסוק ישוב הסגול
הראשון לקמץ כמו אַף לְךָ אָרֶץ · וְעֵרֹם יְכַסֶּה תלים פט
בָגֶד : ויש שישתנה אפילו בזקף כמו יהיה לי יחזקאל יח
עָבֶד · וכן מתחרה בָאָרֶז · ויש מהם שאפילו ר״ל(?)(ירמי׳ מד · כב)
באתנח וסוף פסוק לא ישתנו לעולם כמו
מֶלֶךְ · תֶּבֶן ודומיהם · ונמצא אֶרֶץ שלא
ישתנה בארבע מקומות וכולי במשלי ובתלי׳
וכן כל כֶּסֶף משתנה חוץ מן נֶחְפָּה בַכֶּסֶף תלים סח
שהוא בסגול באתנח והכלל הטעמי׳ מן איוב
משלי תלים יש להם דינים אחרים כמו
שתראה בספר טוב טעם · אבל אותם של
חמש נקודות לא ישתנו לעולם לקמץ בהפסק
ו והההבדל השני הוא שאותם של שש נקדות
יבאו בבנוי היחיד לפעמים בחירק ולפעמים
בפתח כמו שכתבתי לעיל אבל של חמש
נקודות יבאו לעולם בחירק ואפילו עם

אותיות הגרון לא ישתנה ה החירק על הרוב·
כמו מן עֲשֶׂב · עִשְּׂבוֹת הרים · ומן עָקֵב · מִשְׁלֵי כז
עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ · ויש ישתנה לסגול כמו תְּהִלִּים פט
חֶלְקוֹ · עֶגְלוֹ · חֶלְבּוֹ · ובסמיכות הרבים חֶלְקֵי
עֶגְלֵי · חֶלְבֵּי וכולי · ובזה האופן תוכל להכיר
אלו מאלו : ז ודע כי כל אלו שש נקודות
כשיהיה למד הפעל חירת או עין ישובו הסגול
השני לפתח כמו צֶמַח · פֶּרַח · שֶׁבַח · שֶׁבַע ·
רֶבַע · ואם יהיה עין הפעל חית או עין ישובו
שני הסגולים לפתח כמו שַׁחַל · נַעַר · בַּעַר ·
נַחַל · שַׁחַר ודומיהם · אבל פֶּחָם · וְנֶחָל ·
וְכֶחָשׁ · המה ממשקל הדגושים רוצה לומר
אם לא היתה החית היו על משקל גַּנָּב · שַׁבָּת ·
והראיה כי לא ישתנו ברבויים ונאמר נְחָלִים ·
בָּנִים כֶּחָשִׁים · כי השמות הדגושים לא ישתנו יְשַׁעְיָה ל
כאשר תראה בעקר ה : ח ועוד כי הם
כלם מלרע והפתוחים כלם תמיד מלעיל כמו
אותם של שש וחמש נקודות ובזה גם הם
נבדלים מאותם של שני קמצין כי הם אותם
בטעם מלרע כמו זָהָב · דָּבָר · עָשָׁן · ויש

מעטים יוצאים מן הכלל:

העקר הרביעי בביאור משקלי השמות שתנועתם הראשונה חולם:

רע כשהתנועה הראשונה חולם היא תשוב לקמץ חטף בבנויי היחיד וברבויו ובסמיכותו ובכנויו אבל בתנאי שהתנועה השנית תהיה סגול ולא נקודה אחרת כמו אֹזֶן· קֹדֶשׁ· חֹדֶשׁ· ודומיהם כמו אָזְנוֹ· קָדְשׁוֹ· חָדְשׁוֹ· אָזְנַיִם· אָזְנֵי· אָזְנָיו וכולי·
אבל בסמיכות היחיד לא ישתנו כמו אֹזֶן אַהֲרֹן שמות כט
קֹדֶשׁ לַיְיָ ודומיהם: ב וכשהתנועה השנית שם כח
אינה סגול כמו אוֹצָר· כּוֹכָב· עוֹלָל ודומיהם החולם שבראש לא ישתנה כלל והקמץ או הצרי שבסוף כתבתי דרך השתנותם בעקר שני בסימן שני והנה כבר כתבתי בשמות של שש נקדות בעקר שלישי בסימן ז שבשביל חית או עין ישוב הסגול שבסוף לפתח תדע שכן הכלל גם פה כמו אוֹרַח· כּוֹבַע· תאמר אָרְחוֹ· כָּבְעוֹ וכולי אבל כשעין הפעל אחת

מאותיות הגרון אז ישוב החטף קמץ תחת
ראשית לה עַין הפעל ופא הפעל בקמץ כמו מן אֹהֶל׳ וַיֵּט
שמואל כח אָהֳלֹה׃ ומן תואַר׳ מַה תָּאֳרוֹ׳ ויש הפֿא
ישעיה כב בחולם וְתֹאֲרוֹ מבני אדם׃

העקר החמישי בביאור משקלי השמורת
של שאר הנקדות בכלל׃

דע כי השמות שתנועתם הראשונה
תלים קכ שורק הם מעטים כמו מִנִּים וְעֻגָּב׳
במדבר לא עֲגִיל וְכוּמָז׳ ועם קמץ חטוף לא נמצא רק
שיר ז אחד לבד והוא מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׳ אם כן לא
נשאר לי לבאר רק הפתח והחירק ושלש
נקדות ואתן לך כלל אחד מספיק בכלן ואומר
מאחר שאלו השלשה המה נקדות קטנות
ראוי לבא תמיד אחריהם דגש כאשר יתבאר
לך בפרק שירה בשיר החמישי׃ על כן
השמות הדגושים לא ישתנו כמו אַבִּיר׳ כַּבִּיר
שמואל א כא נֵנָב׳ סֻלָּם׳ תאמר בסמיכת אַבִּיר הרֹעִים׃
איוב לו כַּבִּיר כֹּחַ׳ ובכינוי אַבִּירוֹ׳ כַּבִּירוֹ׳ ויש מעטים
יוצאים מן הכלל ומשתנים׃ ב ודע כי
השמות שהם בשוא בראש לא ישתנה השוא
לעולם

לעולם כמו דְבַשׁ · נְבִיר · זְאֵב · חֲמוֹר · נְבוֹל ·
ומה שנמצא אכלתי יערי עם דִבְשִׁי · אומרינו שיר ה׳
שהוא ממשקל אחד כאשר נמצאים בכל
משקלי השמות יוצאים מכלל חבריהם · ועוד
אדבר מהם בהקדמתי לספר ההרכבה : ג
ודע כי גם התנועה שאחר השוא שבראש לא
תשתנה רק כשהיא קמץ כמו כְּתָב · יְקָר
ודומיהם וכבר ביארתי בעקר שני בסימן שני
דרך השתנות הקמץ וכשיבאו אלו בסמיכות
הרבויי ישוב השוא שבראש לחירק כמו כִּתְבֵי
יִקְרֵי · והטעם אבאר בעקר שאחר זה :
העקר הששי בביאור הקדמה אחת לבנויי
השמות הנה צריך שאקדים
לך כלל גדול בדין השוא כי הוא עקר ויסוד
בשמוש הבנויים ובפרט בשלמים וכבר ידעת
כי לא יבאו שני שואין זה אחר זה בראש
התיבה לעולם וכבר הודעתיך בעקר השני
בסימן שני כי הקמץ והצרי ישובו לשוא
בראש כל שם : ב ובן דינם לפעמים
באמצע ולכן כל שם שתחילתו שוא או

בְּשׁיבא שוא בסבת אחת מארבע ההשתניות
אשר ביארתי בראש עקר שני ויהיה אחר
השוא ההוא קמץ או צרי ותקרה איזה סבה
אחרת שצריך לשנות הקמץ או הצרי לשוא
ויהיה אז שני שואין בראש התיבה וזה אי
אפשר לכן ישוב השוא הראשון לחירק ·
והמשל מן דְּבָרִים · זְקֵנִים הנה כשיבואו
בסמיכות תפול המם כמו שיתבאר במאמר
זה בעקר אחד עשר וצריך אז להקל התנועות
ולהפך הקמץ או הצרי לשוא כדינם ויהיו אז
שני שואין בראש המלה ותאמר דְּבְרֵי · זְקְנֵי ·
וזה אי אפשר לכן נהפך השוא הראשון לחירק
ותאמר דִּבְרֵי · זִקְנֵי : ג ובן בבנויי הרבים
תאמר כל הבנויים בשוא בראש כמו דְּבָרָיו ·
זְקֵנָיו · דְּבָרֶיךָ · זְקֵנֶיךָ · חוץ מן אותם שבסופם
מם או נון שבעבורם צריך להקל התנועות
ולהפך הקמץ או הצרי לשוא ויהיו אם כן שני
שואין דִּבְרֵיהֶם · זִקְנֵיהֶם · על כן נהפך השוא
הראשון לחירק ותאמר דִּבְרֵיהֶם · זִקְנֵיהֶם וכו׳ :
העקר השביעי בביאור הבנויים :

דע כי לכל שם עשרה כנויים והאותיות
המשמשות בהם הם ששה וסימנם
הכנויים והא לך עשרת הכנויים על הסדר מן
דָּבָר תאמר דְּבָרוֹ דְּבָרְךָ דְּבָרִי דְּבָרָם
דְּבָרֵיכֶם דְּבָרֵנוּ דְּבָרָהּ דְּבָרֵךְ דְּבָרָן
דִּבְרֵכֶן׃ ב הלא תראה כי האות הראשונה
בכלן בשוא והשנייה בקמץ חוץ מן אותם
שסופם מם או נון שבהם נהפך הקמץ שבעין
הפעל לשוא וזה מפני רבוי תנועתם על
חבריהם והא לך כנוי הרבים מן דְּבָרִים
תאמר דְּבָרָיו דְּבָרֶיךָ דְּבָרַי דִּבְרֵיהֶם
דִּבְרֵיכֶם דְּבָרֵינוּ דְּבָרֶיהָ דְּבָרַיִךְ דִּבְרֵיהֶן
דִּבְרֵיכֶן׃ ג הלא תראה בכלם האות
הראשונה בשוא חוץ מן אותן שסופן מם או נון
שהם בחירק כדי שלא יבאו שני שוואין בראש
התיבה כמו שכתבתי בעקר שלפני זה ובכלם
יוד קודם אות הכנוי להורות על הרבוי׃ ד
ודע כי הכנויים הנסמכים אל השמות מורים
תמיד על הקנין רוצה לומר שהשם ההוא הוא
קנין למי שיבא עליו הכנוי בלשון אשכנז מיין

דיין׳ זיין וכולי׳ ובלשון לעז מיאו׳ טואו׳ סואו
או דימי׳ דיטי׳ דיקויילו׳ כמו עבדו׳ אמתו׳
רוצה לומר עבד שלו׳ אמה שלו׳ אבל הכנויים
הנסמכים אל הפעלים הם מורים על הפעול
כמו פקדו׳ פקדך׳ פקדני׳ בלשון אשכנז׳ איך
דיך׳ מיך׳ ובלשון לעז מי׳ טי׳ קויילו וכולי׳
רוצה לומר פקד אותו׳ פקד אותך׳ פקד אותי
כאשר אבאר לך בפרק הכנויים באר הטב :

ב והנה שבעה האותיות אשר ישמשו בראש השמות סימנם משה וכלב ולפי שבעבורם לא ישתנו נקודות השמות לכן אין צריך לבארם פה אבל יתבאר דינכם בפרק השמושים :

העקר השמיני בביאור משקל השמות הנקביים :

דע כי השמות הבאים בלשון נקבה הם על הרוב בהא בסוף והאות שלפני ההא בקמץ וטעם התיכה באותה אות שבה הקמץ כמו צדקה׳ חכמה׳ גזלה׳ אכילה׳ שמלה׳ עבודה׳ מלוכה׳ בהלה׳ ובסמיכות

תשוב ההא לתיו והקמץ לפתח אבל התנועות
האחרות לא ישתנו כלל רק אותם שהם על
משקל פעלה׃ כמו צדקה׃ ברכה׃ תאמר
בסמיכות צדקת ייי׃ ברכת ייי׃ הכף ברנש דברי׳ ראשי׳ לג לט
קל כדין אותיות בגד כפת אחר שוא נח על
הרוב ובכנוי ברכתו הכף רפויה צדקתו וכולי׃
ב והסבה כזה לפי שהקמץ הראשון
יהפך לשוא על כן צריך להפך השוא הראשון
לחירק כמו שכתבתי בעקר ששי אבל
המשקלים האחרים לא ישתנו כמו חכמה׃
חכמתו׃ גזלה׃ גזלתו׃ אכילה אכילתו׃ ודומיהם
ג והכלל כי ההא הנקבה בסוף השמות
שני סימנם האחד תמיד יבא קמץ לפניה
והסימן השני הוא שצריך שיהיה הטעם
באותה אות אשר בה הקמץ רוצה לומר
שתהיה התיבה בטעם מלרע ואם יחסר לה
אחד מאלו השנים אינה לנקבה רק היא
נוספת או שרשית כמו קראלילה׃ נחלה ראשי׳ במדב׳
מצרים׳ ארצה שעיר׳ ודומיהם שהטעם בהם א לך
אינו בסוף בכלן ההא נוספת׃ ד וההא אין ראשית לב

אשר הם שרשית הם מנחי למד הנ״א כאשר אבאר במאמר הרביעי בעקר השביעי בסימן ב׳ וג׳ ושם אתן לך כללים איך תכיר ההא הנוספת מהשרשיות :

העקר התשיעי בביאור הרבוי מהשמות הנקביים :

דע כי השמות הבאים בלשון נקבות רבות על הרוב יבאו עם תיו בסוף והאות שלפניה נקוד בחולם עם ויו נחה כמו צְדָקוֹת בְּרָכוֹת חָכְמוֹת ודומיהם וכסמיכות צִדְקוֹת יְיָ׳ בִּרְכֹת אָבִיךָ׳ אבל חֲכָמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ בפתח מפני אות הגרון : ב ולפעמים הויו כתובה ולפעמים אינה כתובה וזה נקרא מלא או חסר על פי המסורת וכן רבוי הזכרים נמצאים : חסרי יוד הרבוי כמו הַתַּנִינִם ג׳ חסרים בלשנא וְצַדִּיקִם כל אורייתא כתיב כן חסר יוד אחרינא ובאלה רבים מאד כאשר אבאר בחבור מסורת המסורת אם ירצה השם : ג ויש שמות שהם בלשון יחידה עם הא הנקבה ויבאו ברבויים עם יוד

שופטי׳ רלח׳ ה מט
שופטים ה

מֵם בסוף על דרך רבוי הזכרים כמו מן שָׁנָה ׳ שָׁנִים ׳ נְמָלָה ׳ נְמָלִים ׳ ודומיהם כמו שיבאו שמות זכריים לפעמים על דרך רבוי הנקבות כמו אָב ׳ אָבוֹת ׳ וכן בּוֹר ׳ בּוֹרוֹת ודומיהם ׳ ויש מהם שיבאו בשניהם ר״ל על דרך רבוי הזכרים ועל דרך רבוי הנקבות כמו מן חנור ׳ חֲנוֹרִים ׳ וַחֲנוּרוֹת ׳ דּוֹר ׳ דּוֹרִים ׳ וְדוֹרוֹת וכל זה יתבאר היטב בפרק המדות :

העקר העשירי בביאור שמות נקביים הבאים בלשון יחידה עם תיו בסוף :

דע כי כמו שבבינוני יבא גוף היחידה על שני משקלים פּוֹקֶדֶת ׳ או פּוֹקְדָה ׳ מְפַקְּדָה ׳ או מְפַקֶּדֶת ׳ וכן כלם ועל הרוב יבאו על משקל פּוֹקֶדֶת כמו שבארתי כך יבאו גם כן השמות בלשון נקבה בשני משקלים הללו אמנם על הרוב יבאו עם ההא בסוף כמו שבארתי לעיל בעקר השמיני ובעקר שאחר זה אבאר קצת הפרש שביניהם : ב ועתה דע כי יש שמות נקביים יבאו בתיו

בסוף והאורת שלפניה נקודה בסגול כמו
קְטוֹרֶת · שִׁבּוֹלֶת · ועל הרוב יבאו שני סגולים
לפניה כמו אַדֶּרֶת · עֲטֶרֶת : ג ודע כי לא
יבאו רק בשני משקלים הללו רוצה לומר
בשני סגולים או בחולם וסגול לפניו תיו
הנקבה וכן כשיבאו בתוספות מם בראש
מְנֻעֶרֶת · מִשְׁקוֹלֶת · וכן בתוספת תיו בראש
כמו תַּחְבּוֹשֶׁת · תִּפְאֶרֶת · והנקודה שלפני
החולם או הסגול לא תשתנה לעולם בין
שאחריה דגש או לא : ד ודרך השתנותם
ונקודתם כשיבאו עם אותיות הגרון וכשיבאו
בהפסק וכל הענינים תלמוד ותבין מן חשמות
של שלשה אותיות הבאים על משקל אלה
שהם בחולם ובסגול כמו קְטוֹרֶת ודומיהם
הולכים על משקל חֹדֶשׁ · קֹדֶשׁ רוצה לומר
שהחולם ישוב לקמץ חטוף כמו קְטָרְתּוֹ · כמו
שכתבתי בעקר הרביעי : ה ואותם שהם
סגולים כמו עֲטֶרֶת הולכים על משקל אותם
של שש נקודות עיין כמו שכתבתי בעקר
שלישי ורביעי : אכן דע כי הסגול הראשון
לא

לא ישוב לעולם לחירק רק לפתח כמו עֲטָרְתּוֹ
תִּפְאַרְתּוֹ וכולי׳ כמו רֶגֶל רַגְלוֹ ודומיהם:

העקר האחד עשר בביאור בנויי השמות
הנקביים אשר סופם
הא או תיו ובביאור ההפרש שביניהם:

דע כי אותם שסופם הא הנקבה כשיבאו בבנויים תהפך ההא לתיו רפויה כמו
מן צְדָקָה׳ צִדְקָתוֹ׳ צִדְקָתִי׳ צִדְקַתְכֶם׳ וכן כלם
אבל אותם שסופם תיו יבאו בכל בנויי היחיד
בתיו דגושה כמו מן עֲטֶרֶת׳ תִּפְאֶרֶת׳ נאמר
עֲטַרְתּוֹ׳ תִּפְאַרְתּוֹ׳ עֲטַרְתָּם׳ תִּפְאַרְתָּם׳ ובזה
תכיר או מאו ובלשון רבות תחסר תיו הנקבה
כאשר יתבאר ולכן צריך שנאמר כי מִלְחַמְתּוֹ
מִשְׁמַרְתּוֹ ודומיהם הנפרד מהם מִלְחֶמֶת
מִשְׁמֶרֶת׳ כי אלו היה הנפרד מִלְחָמָה
מִשְׁמָרָה׳ היה הבנויי מִלְחַמְתּוֹ מִשְׁמַרְתּוֹ בתיו
רפויה: ב ודע כי הנקבות הרבות יבאו
עם בנויים בשני סימני הרבוי ביוד רבוי
הזכרים ובתיו רבוי הנקבות כמו צִדְקוֹתָיו׳
צִדְקוֹתֶיךָ וכולי׳ וכן אף הבאים בבנויי היחיד:

בת״יו רנושה כמו שכתבתי הלא המר״ה יבאו
בכנויי הרבים בת״יו רפוית · כמו מלחמתיו
משמרותיו וזה לסבת החולם כי אין ראוי לבא
אחריו רגש ; נ׳ ודע כי השמות שהם בלשון
רבות כמו שפחות · צדקות · ודומיהם יבאו עם
כנויי הנסתרים בשני אופנים האחד עם מ״ם
הכנוי אחר וי״ו ת״יו הרבורת כמו שפחותם ·
צדקותם · והשני עם הא׳ אחר וי״ו ת״יו הרבות
כמו שפחותיהם צדקותיהם · אבל שפחתם
צדקתם הם כנויים של הנקבה היחידה כמו
שכתבתי לעיל וזהו מה שפירש ר׳ שלמה
ירחי על ותכל תלונתם · וזה לשונו — במדבר יז
ויש חלוק בין תלונתם לתלונותם ·
תלונתם תלונה אחת · תלונותם שם דבר — כ״ה לרש״י ז״ל
בלשון יחיד ואפילו הן תלונורת הרבה — תלונת תלונ׳
עד כאן לשונו · והנה לא פירש הרב ההפרש — אח׳ תלונות׳
שבין תלונותם לתלונותיהם · והנני אבאר — תלונו׳ הרבה
ההפרש שביניהם במשל · הרי ראובן ושמעון — עכ״ל:
שיש להם שפחה אחת · נאמר עליה זאת היא
שפחתם של ראובן ושל שמעון · וכשיש לכל

אחד מהם שְׁפְחָה אחת נאמר עליהן שִׁפְחוֹתָם ובשיש לכל אחד מהם שנים או שלשה שְׁפָחוֹת נאמר עליהן שִׁפְחוֹתֵיהֶם׃ וכבר יעדתי לחבר ספר אחד ואבאר בו כל דברי רש״י ז״ל אשר דבר בדקדוק בפירוש התורה אם יאריך השם יתברך חיי׃

העקר השנים עשר בביאור השמות אשר בהם תוספת אות על שלש אותיות שרשיות׃

דע כי האתיות הנוספות בשמורת הם ששה וסימנם האמנתי לפעמים יתוספו בראש ולפעמים בסוף ולפעמים בשניהם אבל לא יתוספו רק בשמות הנגזרים מן הפעל כאשר יתבאר בפרק המינים במין השני׃ והנני אבאר אחרת בשני העקרים האחרונים דהיינו כל עקר שלש אותיות׃

ב ההא לא תמצא נוספת בראש השמות השלמים כי אם מן שָׁמַע׃ נמצא לְהַשְׁמָעוּת אזנים יחזקאל כד ואין עוד בשלמים אבל בשמות שאינן שלמים נמצאו יותר כאשר יתבאר במקומם

אכן בסוף השמורת נמצאו שלש מיני ההין
קצתם שרשיות קצתם לנקבה קצתם נוספות
כאשר בארתי בעקר השמיני: ג האלף
תבא נוספת בהרבה מקומות ועל הרוב היא
נקודה בסגול כמו אֶצְבַּע׳ אֶשְׁנָב׳ אֶשְׁכּוֹל׳
אֶגְרוֹף׳ ולפעמים בפתח כמו אַבְנֵט׳ אַבְרֵךְ׳
אַכְזִיב׳ ותמיד שוא נח אחר אותיות האמנתי׳
ויש מהם שהאלף בהם שרשית והם בכלל
שמות של ארבע אותיות ואדבר בם במאמר
שאחר זה בעקר שלש עשרה׳ ודע כי רוב
השמות שהם בתוספת באחת מאותיות
האמנתי לא יבאו עם הא הנקבה רק במקומות
מעטים כמו מִשְׁמָרָה׳ תִּפְאָרָה׳ ודומיהם
מעטים מאד: ד ועוד דע כי לא תבא בסוף
השמות אלף נוספת בלשון עברי אך בלשון
תרגום תבא לרוב כמו מַלְכָּא׳ עַבְדָא׳ אכן
נמצאים באלף שרשית בסוף כמו כִּסֵּא׳ פֶּלֶא׳
והם מנחי למד אלף ושם אבארם וגם נמצאים
איכה ג באלף במקום הא כמו כַּמַּטָּרָא לַחֵץ׳ קראן לי
רות א מָרָא: ה המם תבא נוספת בראש

השמות ועל הרוב נקודה בחירק ושוא נח
אחריה ותנועה האחרונה קמץ כמו משכן
מקדש ובחולם כמו מזמור מכלול וכשאחרי
המם אות גרונית אז המם פתוחה כמו מאכל
מחשוף ואפילו זולת אות גרונית ואז יבאו
דגושים על הרוב ברבוי ובכנוי כמו מטעם
מרבד מחמד תאמר מטעמו מרבדו מחמדו
מטעמים מרבדים מחמדים וגם בחירק
נמצאים דגושים מעמים כמו מן משגב
משגבי וכל אלו הדגושים הם בתנועה אחרונה
בפתח אבל בקמץ או בחולם בסוף לא יבאו
לעולם דגושים: ו ככר ידעת כי הקמוצים
יבאו בסמיכות בפתח כמו מקדש ידוה : שמות טו
משכן ידוד טמא : מכל מאכל פרעה : מדב׳) ראש׳ יט מ
ויש שיבאו עם הא הנקבה בסוף והמם בחירק
או בפתח או בסגול כמו מלחמה ממלכה
ממשלה ובסמיכות מלחמת כנען ממלכת דברים ג
עוג למםשלת היום ונמצא זה המשקל גם ראשית א
כן בלי סמיכות כמו מחגרת טפח: ארת שמות כח
המגערת או בחולם כמו משקולת מחגורת דברים כה

וכבר כתבתי דינם בעקר העשירי · ונמצאים שמות באים בתוספת מם בסוף כמו פִּתְאוֹם שִׁלְשׁוֹם ודומיהם מעטים אבל המם הבאה בסוף השמות להורות על לשון רבים כמו דְּבָרִים · זְכָרִים · אינה נקראת נוספת רק שמושית ולפניה חירק גדול רוצה לומר עם יוד ובשיבא השם ההוא בסמיכות תפול המם ותשאר היוד לבדה והאות שלפניה נקוד בצרי כמו זִקְנֵי · דִּבְרֵי :

העקר השלש עשרה בביאור נקודת השמות אשר בהם

תוספת נון או תיו או יוד בראש ובסוף · הנון לא תתוסף בראש השמות רק מעטים נמצאים בשמות עצמים כמו נפתלי נמרוד ודומיהם :

ב אבן בסוף תתוסף לרוב ועל הרוב פא הפעל בחירק כמו זִכְרוֹן · שִׁלְטוֹן ובקמץ בסוף כמו פִּשְׁתָּן · חֶרְצָן · גם נמצאים מעטים בקמץ חטוף בראש או בקבוץ כמו קָרְבָּן · שֻׁלְחָן · ואו יבאו ברבוי הנקבות כמו קָרְבָּנוֹת שֻׁלְחָנוֹת ונמצאו רבים שהנון בהם שרשית והם בכלל

חשמות של ארבע אותיות כמו חַשְׁמַן דַרְבַן ואדבר בכם במאמר שאחר זה בעקר שלש עשרה׳ גם נמצאו מהם הרבה דגושים כמו זִכָּרוֹן׳ שִׁבָּרוֹן׳ גם כשעין הפעל בשוא כמו קִלְּשׁוֹן׳ קִמְּשׁוֹן ודומיהם מעטים הדגושים:

ג התיו תתוסף בראש השמות ועל הרוב היא נקודה בפתח אפילו בלא סבת אות גרונית ושוא נח אחריה והתנועה האחרונה היא שורק על הרוב כמו תַּמְרוּד׳ תַּמְרוּק׳ תַּעֲנוּג׳ גם בחירק או בצרי נמצאים מעטים תַּלְמִיד׳ תַּכְרִיךְ׳ תַּרְשִׁישׁ׳ תַּשְׁבֵּץ׳ ונמצאה התיו בחירק כמו תִּדְהָר׳ גם נמצאים בתיו בראש ובסוף כמו תִּלְבּוֹשֶׁת׳ תִּפְאֶרֶת׳ וכלם בטעם מלעיל:

ד ונמצאים בתוספת תיו בסוף ולא בראש והאות שלפניה בשורק ופא הפעל עם פתח כמו מַלְכוּת׳ גַּבְהוּת׳ מַרְדוּת׳ שַׁחֲרוּת׳ ונמצאים שהפא בחירק כמו רִפְאוּת שִׁפְלוּת׳ עִקְּשׁוּת׳ גם שהפא שואית ואחריה חירק כמו יְדִידוּת׳ מְרִירוּת וראוי לומר הרבוי מכלם ביוד נעה כמו שמצאנו מן מַלְכוּת׳

אַרְבַּע מַלְכִיּוֹת · כֵּן נאמר שִׁכְלִיּוֹת · עַקְשִׁיּוֹת · דניאל י
נַּבְהִיּוֹת : ה ונמצאים בתוספת תיו בסוף
וחירק לפניה כמו נָּפְרִית · שְׁאֵרִית · רֵאשִׁית ·
חֲמִשִׁית ודומיהם גם אלו יבאו ברבויים ביוד
נעה על משקל חֲמִשִּׁיוֹת הנמצא בתלמוד
ונאמר רֵאשִׁיּוֹת ובפרט אותם שלמדיהם הא
כמו שאבאר במאמר ד בעקר שביעי : ו
היוד לרוב נמצאת נוספת בראש השמורת
העצמיים כמו יִצְחָק · יַעֲקֹב · יִצְהָר ודומיהם גם
נמצא יַלְקוּשׁ · וְיַנְשׁוּף · ונמצא בחולם וְעוֹרֵב ·
שמות כח וְיַנְשׁוּף על משקל סַפִּיר וְיַהֲלוֹם ובסוף שמות
העצמיים נַהֲרַי · נַעֲרַי ודומיהם מעטים אבל
יְהוּדִי · מִצְרִי ודומיהם היודין אינם נוספת רק
הם ליחס כאשר יתבאר בפרק המינים :

נשלם המאמר השלישי

המאמר הרביעי

בביאור משקלי השמורת שאינם שלמים

ונחלק גם הוא לשלש עשרה עקרים :

העקר הראשון · בביאור שמות חסרי פא נון :

רע

רע כי כל שמות חסרי פא נון חם בתוספת
מם בראש ותמיד היא פתוחה ודגש
אחריה להורות על הנון החסרה כמו מַטַּע ישעיה סא
מַסָּע וְשִׁרְיָה וכן מַבּוּעַ וְמַבּוּל שרשם איוב מא
נבע נבל ובאים בהא הנקבה כמו מַפָּלָה
מַטָּרָה ובצרי כמו מַגֵּפָה מַסֵּכָה ודומיהם וכן
מַצֵּבָה מחסרי פא יוד כי דין אחד להם ולחסרי
פא נון כמבואר במאמר שני בעקר ששי
בסימן ששי: ב והנה כבר ידעת כי
השמות הדגושים לא ישתנו כמבואר במאמר
שלישי בעקר החמישי בסימן א ועל זה
הדרך באים חסרי הפא עם נחי הלמד כמו
מַכָּה מַצָּה ודומיהם שרשם נכה נצה והאין
לנקבות אבל קָצר הַמַּצָּע שרשו יצע ומהם ישעיה כח
בהא שרשית מַטֶּה והראיה שהיא שרשית
שהיא בסגול וזה יתבאר לך במאמר זה בעקר
ששי וכן מחסרי הקצוות מַתָּן ובחסרון שני
הקצוות מַתַּת: ג והכלל כל שם שתמצא
במם פתוחה בראש ודגש אחריה כמו רֶוַח אסתר ד
וְהַצָּלָה הַכָּרַת פְּנֵיהֶם שרשם נצל נכר: ישעיה ג

ונמצא שנים בלי תוספת אות בראש והם
שיא׳ ושיג׳ כמו יעלה לשמים שיאו׳ וכי איוב כ
שיג לו׳ שרשם נשא׳ ונשג׳ ואין להביא מלכים א׳ יח
ראיה מהם כי מעטים הם:

העקר השני בביאור שמות נחי פ״א אלף
או יוד הנה ידוע כי לא תנוח
אות לעולם בראש המלה לכן באים אלה
בראש המלה על דרך השלמים כמו מן אָמַר
אומֵר ומן אָכַל אוכֵל או אֲכִילָה ונמצאים
בתוספת מ״ם בראש כמו מַאֲמַר מַאֲכַל בנוע
האלף וכן באמצע לא תנוח כמו מן שָׁאַל
שְׁאֵלָה או מִשְׁאַל: ב׳ ושמות נחי פ״א
יוד על הרוב הם בתוספת מ״ם או תי״ו בראש
ונקודים בחולם מוֹצָא מוֹשָׁב בקמץ בסוף גם
נמצאים בצרי בסוף כמו מוֹעֵד מוֹקֵשׁ ודע
שאותם שהם בקמץ בלשון יחיד יהיו גם
בלשון רבים בקמץ כמו מן מוֹשָׁב מוֹצָא
נאמר מוֹשָׁבִים מוֹצָאוֹת אבל אותם שהם
בצרי יהיו בלשון רבים בשוא כמו מוֹפֵת מוֹקֵשׁ
מוֹפְתִים מוֹקְשִׁים וכלם במעם מלרע וכבר

ידעת תהפכות הקמץ והצרי בסוף ונמצאים
עם התיו כמו תושב · תושבים · אבל על הרוב
אותם שהם עם תיו בראשיהם הם עם הא
הנקבה כמו תולדה תוכחה וכן מנחי הקצוות
תאמר תודה · תורה מן ירה ירה ונמצאים בתיו
בתחילה ובסוף כמו תועלת · תוחלת ומעטים
נמצאים עם מם בראש והא בסוף כמו מועצה
מורשה והכלל כל שם שתמצא עם מם או
תיו בראש בנקדות החולם הסמנחי פא יוד
ושנים יוצאים מן הכלל והבאתי מרך : ויקרא כו
במעל ידיהם · שהם מהכפולים ומעטים נחמיה ח
נמצאים המם בשורק כמו מוסר · מוצק · גם
נמצאים בלי תוספת אות עם הא הנקבה כמו
שנה עצה · דעה · לדה · ובסמיכות ישוב הצרי
לשוא והקמץ לפתח במבואר במאמ הראשון
בעקר השני · ונמצאים שנים בלי הא הנקבה
והם צא תאמר לו · בול הרים שרשם יצא יבל : ישעיה איוב ל מ
העקר השלישי · בביאור שמות נחי העין
בתוספת אות :

דע · כי רוב שמות נחי העין הם בתוספת

מ͏ֹם הנקודה בקמץ כמו מָקום· מָלון· מָנוס·
ובסמיכות ובכנוי ישוב הקמץ לשוא כדינו
כשלמים כמו מְקום· מְקומו· מְלונו· מְנוסִי·
לכן טועים האומרים בשיר של אֲדון עוֹלָם
והוא נִסִי ומָנוסִי המ͏ֹם קמוצה כי דינה בשוא
מְנוסִי כדין הקמץ המתהפך לשוא בכנויים וכן
נמצא מִשְׂגַבִּי ומְנוסִי אך במשקל השיר הזה
לא יתכן כי צריך להיות שם יתד והויו השרוקה
עם שוא איננה יתד לכן הוא טעות נפל בנוסח
ודינו להיות ומָנוס לִי והחזנים הורגלו לומר
וְהוא נִסִי ומָנוסִי מְנַת כּוסִי כדי לעשות הרוז יפה
וכשיבאו עם הא הנקבה תמיד המ͏ֹם שואית
ושורק אחריה כמו מְשובָה· מְלוּכָה· מְבוּכָה·
וכן עם התיו בראש כמו תְּקוּמָה תְּלוּנָה ובזולת
הא הנקבה לא יבאו זה המשקל בתוספת מ͏ֹם
או תיו לעולם: ב והכלל כל שם שתמצא
במ͏ֹם קמוצה מזו הגזרה בראש ובארבע
השתניותיו במ͏ֹם או בת͏ֹיו שואית הרי הוא של
נחי העין ונמצאים שנים בתוספת תיו בסוף
והם נוֹפֶרֶת ובוֹשֶׁרֶת וכבר הודעתיך במאמר

שלישי בעקר אחד עשר בסימן חמישי כי תיו
כזאת תבנא רגושה בבנויים כמו לְבָשְׁתֵּךְ
וּלְבוֹשֶׁת וכן ראוי לומר מן נוֹפֶרֶת נָפְתִּי נָפְתֵּךְ
ונמצא אחד בתוספת מם בסוף והוא רֵקָם:

העקר הרביעי בביאור שמורת נחי העין
הבאים בלי תוספת אות:

רע כי נמצאים שמות מגזרה זו זולת
תוספת אות ואינם רק של שני אותיות
ותמיד כנא הפעל נקודה באחת מן חמשה
תנועות הגדולות בקמץ כמו זָר צָר רָע ובצרי
כמו גֵּר צֵד עֵד ובחירק כמו סִיר קִיר עִיר
ובחולם אור יום טוב ובשורק כמו שור דור
ב אבל עם התנועות הקטנות לא נמצאים
ורובם אינם משתנים והמשתנים משתנים
באופנים מתחלפים כמו מן יום יבא הרבוי
ובנויו בקמץ כמו יָמִים יָמָיו וכולי וכן מן ראש
רָאשִׁים רָאשָׁיו ואין זולתם וטוב יבא בסמיכות
ובכנוי בשורק כמו טוב טוּבוֹ וכוֹ וזהו כשהוא
שם דבר אבל כשהוא תואר לא ישתנה עיין
בשרשי ר' דוד קמחי: ג והקמוצים והצרויים

לא ישתנו כלל והסבה תתבאר לך במאמר זה
בעקר ח גם החרוקים והשרוקים רובם לא
ישתנו רק עִיר יבא ברבוי בנוע היוד כמו עֲיָרִים
עֲיָרוֹת וכן שוק יבא ברבוי בנוע הויו שְׁוָקִים
טיר ה וכן מן קוץ קְוֻצּוֹתָיו ומן דוד נמצא בַּסִּירוֹת
דה כ לה וּבַדְּוָדִים: ד וגם נמצאים בנוע היוד בלשון
יחיד כמו בַּיִת עַיִן זַיִת לַיִל אַיִל חַיִל עַיִר
וכולם בטעם מלעיל ולולי זה היתה צריכה
היוד להיות דגושה כדין אחר תנועה קטנה
ובכל ארבע ההשתניות תנוח היוד בצרי כמו
בֵּית בֵּיתוֹ זֵית זֵיתוֹ זֵיתִים לֵיל לֵילוֹ לֵילוֹת
אֵל אֵלִים חֵיל חֵילוֹ והרבוי בנוע היוד בלשון
ראשית לב רבים חֲיָלִים וכן מן עַיִר וַעֲיָרִים והכנוי לַגֶּפֶן
שם מט עִירֹה בחירק ומלת בָּתִּים מלרע זרה מאד
בהיות הדגש אחר התנועה גדולה והטעם
מלרע: ה גם נמצאים בויו נעה בלשון יחיד
כמו אָוֶן עָוֶל מָוֶת תָּוֶךְ בקמץ ובסגול ואין
במשקלם בשלמים כמו שזכרתי במאמר
שלישי בעקר שני בסימן שביעי ובסמיכות
שם זח ובכנוי תנוח הויו כרובם כמו בְּתוֹךְ הָעִיר

מות ישרים · וכן בבנוי לפני מותו · אל | במדב׳ כג (דברי׳ לג
תוכו · מחשבות אונך · ובתוספת הא בסוף | ויקר) ירמיה יא׳ ד
בנוע הויו כמו מותה עולה וכן נמצא אחר בויו
נעה בבנוי בעולו אשר עשה · ושוא הוא | יחזקאל יח
ממשקל זה אלא שהוקל ונהפך הסגול לשוא
מפני נחות האלף כי דינו שוא :

העקר החמישי בביאור שמות נחי למד אלף

דע כי רובם הם של שלשה נקודות כמו
בלא פלא גבא טנא והולכים על דרך
השלמים פעמים בבנוי בחירק כמו כלאו פלאו
ובפתח כמו טנאך : ב ונמצאים על
משקל פעל כמו צמא צבא ועל משקל פועל
כמו גומא סובא ובא אחד ברגש והוא כסא
ולא ישתנה בסמיכות אבל בבנוי ישוב הצרי
לשוא ויפול הדגש כמו כסאו כסאך וכן ברבוי
והוא בלשון נקבות שמה ישבו כסאות : ג | תלים קכב
וחטא היה ראוי להיות חטא אלא שהוקל כמו
שהוקל שוא ממשקל פעל כמו שבארתי והנה
חטא בצרי על דרך אותם של חמש נקודות
ולכן בבנוי יבא החית בסגול חטאו חטאם

תהלים לח כמבואר בעקר שלישי במאמר ראשון בסימן
ששי ובכנוי חֲטָאִים אבל ובדרך חַטָּאִים הוא
עמוס ח תואר ממשקל הדגושים אשר לא ישתנו
ישעיה יג ותאמר בסמיכות ובכנוי הרבים חַטָּאֵי עַמִּי
וְחַטָּאֶיהָ יַשְׁמִיד :

העקר הששי בביאור שמות נחי למד הא

דע כי שמות נחי למד הם באים על הרוב בתוספת מם או תיו בראש ונקודים בחירק ואחריהן שוא נח כמו מִצְוָה מִנְחָה תִּקְוָה תִּכְלָה ועל אותיות הגרון בפתח כמו מַחֲצָה מַחְתָּה תַּאֲוָה ב וכל אלו הם ההא אין לנקבה והראייה כי הם מלרע ועוד כי ישובו לתיו רפויה בסמיכות ובכנויים כדין הא
תהלים מלאכי יט ג הנקבה כמו מִצְוַת יְהוָה מִנְחַת יְהוּדָה מִצְוָתוֹ תַּאֲוָתוֹ ומעטים נמצאים בהא נוספת כמו מן עָלָה מַעֲלָה ודומהו שהם מלעיל כמו שבארתי במאמר שלישי בעקר שמיני בסימן שני : ג אבן עם ההא שרשית נמצאים הרבה אבל תמיד סגול לפניה כמו מִקְנֶה מִקְרֶה מִשְׁנֶה ואם פא הפעל גרונית כמו מַחֲנֶה מַעֲשֶׂה ובזה הם
נבדלים

נבדלים מהא התנקבה והנוספת שאותם הם
קמוצים וגם לא ישתנו בסמיכות ובכנוי רק
שהסגול ישוב לצרי כמו מַחֲנֵה דָן· מִרְעֵה כמדבר י
עֲדָרִים· אבן עם תוספת תיו בראש לא נמצאה ישעיה לב
הא שרשית לעולם ובכנויים תחסר ההא
מִקְנֵהוּ· מִשְׁנֵהוּ· מַעֲשֵׂהוּ· ההא אין עם הויו לכנוי
הזכר כמו יָדֵהוּ· רַגְלֵהוּ· וכן מִקְנֵי· מִקְנֵךְ· מִקְנָם
וכולי· בכלן תחסר ההא:

העקר השביעי בביאור שמות נחי למד
הא הבאים בתוספת תיו
או מם בראש ובתיו בסוף:

דע כי נמצאים שמות מזו הגזרה
בתוספת מם בראש ובתיו בסוף כמו
מַשְׁבִּית· מַרְבִּית· וגם בתיו בראש ובסוף כמו
תַּבְנִית· תַּכְלִית: ב ודע כי ראויים להיות
מַרְבִּיית· תַּבְנִיית עם שלשה יודין האחת היא
יוד המשך כמו שהיא אחר למד הפעל בבינוני
מבנין הִפְעִיל מַפְקִיד· מַפְקִידָה· והשנית היא
במקום ההא למד הפעל כי שרשו רָבָה· בָּנָה·
והשלישית היא יוד היחס כמו עִבְרִית· מִצְרִית

וכלם יבאו ברבויים ביוד נערה על משקל
חמשיות כמו שכתבתי במאמר ג בעקר יג:
ועוד אדבר בהם בספר ההרכבה במלרע
מַבְלִיגִיתִי: ג ונמצאים על זה המשקל
שהתנועה האחרונה שורק וזה דוקא עם תיו
בראש כמו תַּרְבּוּת· תַּזְנוּת· ונמצא עם המם
ישעיה מא אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ הנפרד ממנו מַצּוּת הראוי מַנְצוּת
כי שרשו נָצָה· וכן בדברי משנה מַלְקוּת· מן
לָקָה וזכור כי תמיד המם והתיו שבראש אלו
הם פתוחי' אפילו בלא סבת אות גרונית ונמצא
אחד לבד בתוספת אלף בראש· וְאַחֲוָתִי
איוב יג בְּאָזְנֵיכֶם שרשו חָוָה והכלל כל שם שתמצא
במם או תיו בחירק או בפתח בראש והאות
שאחריה שואית ואינן מן השלמים דהיינו
שאינו בו שלש אותיות נעות הרי הוא מנחי
למד הא ונמצא שני לבד בתיו שואית בראש
והם תְּעָלָה· תְּלָאָה:
העקר השמיני בביאור שמורת נחי למד
הא הבאים בלי תוספת
אות בראש והם בהא הנקבה בסוף:

דע כי נמצאים עוד שמות מגזרה זו עם
הא הנקבה מהם הפא בקמץ כמו
שָׂפָה ׃ מָנָה ׃ ומהם בצרי כמו מֵאָה פֵּאָה וכלם
ישתנו לשוא בראש כדינם ׃ ב אבן
שמות נחי העין הבאים על שני משקלים האלו
לא ישתנו כלל כמו מן קָמָה ׃ צָרָה ׃ ובסמיכות
קָמַת ׃ צָרַת ׃ וברבוי קָמִים ׃ צָרִים ׃ הקמץ לא
ישתנה וכן הצרויים מנחי העין תאמר צֵיד שֵׁב
צֵידָה ׃ שֵׁבָה ׃ ובסמיכות צֵדַת ׃ שֵׁבַת עַבְדְּךָ ראשית מד
הצרי לא ישתנה והטעם בזה כי נחי העין
צריכים תמיד תנועה גדולה להורות על ויו
השרשית הנחה שאחרי הקמץ לפיכך לא
ישתנו אבל בְּשָׂפָה מָנָה פֵּאָה מֵאָה שלא תבא
התנועה הגדולה בפא הפעל להורות על נחות
ישתנו ותאמר שְׂפַת ׃ פְּאַת וכולי וזכור זה כי
הוא כלל גדול ועוד אדבר מזה מגזרת
הכפולים בעקר יא בסימן ד׳ והבאים עם הא
שרשית בסוף אבאר בעקר שאחר זה ׃
העקר התשיעי בביאור שמות נחי למד הא
הבאים עם שרשית בסוף ׃
יט ב i9 ii

דע כי השמות הבאים עם הא׳ שרשית
הם מעטים כמו נָאֶה וָרָם · וַיֵּצֵא מְנָוֶה ישעי() איוב
ובאים בסגול נָאֶה מְאֹד · רֵעֶה דוד · וברבוי ב כ
תאמר נֵאִים · רֵעִים · ומן נָאָה בקמץ יבא הַבּוּז ירמי() שמוא׳ מח כטו
לִגְאֵיוֹנִים ביוד נעה וכן מן גֵוָה תהפך הויו ליוד תלים קכג
נעה בסמיכות כמו בִּגְוִיַּת האריה · והרבוי מָלֵא שופטים יד
גְוִיּוֹת : ב ודע כי נמצאים הרבה שמות תלים קי
בנזרה זו שתהפך בהם ההא ליוד נחה בסוף
ולפניה חירק והם של ארבע מינים האחד
שהתנועה הראשונה קמץ כמו צָלִיקָלְיו והשני
שהתנועה הראשונה חולם כמו חוֹלִי · עוֹנִי ·
הרביעי שהתנועה הראשונה סגול כמו שֶׁבִי ·
פֶּרִי · כֶּלִי · ובשיבא אלו בבנויים תנוע היוד כמו
שֶׁבְיְךָ · פֶּרְיְךָ · כֶּלְיְךָ · וכן מן מֶשִׁי בבנוים תנוע
היוד וכן אמר ר׳ שלמה גבירול באחד משריו
לבוש מְשָׁיִם פירש הַמֶּשִׁי שלהם · והחולמים
ישובו לחטף קמץ בסמיכות אעפי שהתנועה
האחרונה אינה סגול כמו שכתבתי במאמר
ג׳ בעקר ד׳ סימן ב׳ ונמצאים בחטף קמץ אפילו
בלי סמיכות כמו כָּל חֳלִי · מֵה חֳרִי : ג ואלו דברים כח
שם כט

המשקלים שזכרתי יבאו לפעמים בתוספת
תיו בסוף כמו עמית · צפה הצפית ויש מהם (ישעיה כא)
בחולם בסוף כמו אחות · חמות · ובסמיכות
ובכנויים ישובו לשוא כמו עמיתך · אחותך ·
חמותך וכולי · והשואים כלי סמיכות חנית ·
שבית · ולפעמים בשורק בסוף כמו גלות
חזות · ופא הפעל בשוא כמו שבות · פרות
וכבר כתבתי דרך רבויים במאמר שלישי
בעקר יג בסימן ה ונמצאים בתוספת נון בסוף
כמו רצון · קלון · ודומיהם הויו הנחה היא
במקום הא למד הפעל והנון נוספת ונמצאים
בתוספת נון וביוד נעה במקום הא למד הפעל
כמו בנין · ענין · קנין :

העקר העשירי בביאור שמות מנחי למד
הא הבאים משני אותיות :

דע כי יש שמות מגזרה זו שהם בלי
תוספת אות ותחסר מהן הא למד
הפעל אם כן אינם רק של שני אותיות יש
מהם תמיד קמוצים ויש מהם תמיד פתוחים
ויש לפעמים קמוצים ולפעמים פתוחים והם

ישעיה כח נמנים על פי המסורת כמו אָב יד דָג צַו לָצָו
קָו לָקָו וכל אלו מתערבים עם נחי העין וכפולים
ובעקר שאחר זה אתן לך סימנים וכללים איך
תכיר אלו מאלו גם יש מהם נקודים בחירק
וביוד נחה והם השמות הנגזרים מהשרשים
אשר עין הפעל שלהם אחת מן אותיות ויה
איוב לז כמו מן שורש רָוָה נאמר רִי אַף בְּרִי ומן
יחזקאל כז ישעיה לג נָהָה נְי מן בְּנֵיהֶם קִינָה ומן צִיָּה וְצִי אַדִּיר
ישעיה ג ומן כָּוָה כִּי תַחַת יֹפִי בכלם היוד במקום הוא
שרשית והעין נעדרת: ב אמנם פִּי אינו
מנגזרת אלו כי שרשו פה שתי אותיות לבד
על משקל שֶׂה והוא אחד בסמיכות ובכנוי
במדבר יד המדבר בעדו רוצה לומר כי אין הפרש בין פִּי ייָ
בראשית מה ובין פִּי המדבר אליכם וזה היה ראוי להיות פִּיי
ולכבדות שתי היודין השליכו האחת לפי הענין
תכיר בכל מקום איזהו לסמיכות או לכנויי:
ג והכלל כל מה שאמרתי בעקר זה
ובעקר שלפניו שכל שם של שני אותיות
שהוא בתיו נוספת בסוף ולפניה חירק או
שורק או שהוא ביוד נחה בסוף בין שהוא של

שני אותיות נעות או של אחת או שיש בו יוד
נעה אחר שני אותיות שרשיות הרי הוא מנחי
למד הא רוק ותמצא ומה שאמרתי דוקא אחר
שתי אותיות שרשיות להוציא השלמים ונחי
העין כי כאשר תבא היוד בשלמים היא אחר
שלש אותיות שרשיות כמו חֲמִשִׁיּוֹת ודומיהם
ובנחי העין היא תבא אחר האות הראשונה
כמו בַּיִת זַיִת וכולי׳ גם לא כללתי בכלל זה כל
שם שהוא בנון בסוף ולפניה חולם כמו רָצוֹן
קָלוֹן פן יטעוך השמות שבהם הנון שרשית
אֲרוֹן׳ אֲרוֹן וכן מָרוֹן׳ מנחי העין שרשו רון:

העקר האחד עשר בביאור השמורת מהכפולים הבאים

בחסרון אות כמנהג פעלי הכפל וישארו בהם
רק שני אותיות כמו דַל׳ טַל׳ סַל׳ טַף׳
ורובם פתוחים׳ ומהם קמוצים וידועים על פי
המסורת גם יש הרבה מהם בחולם כמו עוֹז
חוֹם׳ עוֹל׳ קוֹר׳ גם בצרי כמו חֵן׳ שֵׁן׳ צֵל׳
וכל הקמוצים והצריים הם נשתוים עם נחי
העין ונחי הלמד כמו שהראתיך במשקליהם

ועקריהם: ב והנני אתן לך סימן שתוכל
להכיר איזה מהם נחי העין או נחי הלמד או
כפולים וזה שהכפולים דינם היה לבא בדגש
להורות על הכפל של שתי אותיות לבד אי
אפשר להדגיש אחת מהם בדגש חזק כי אין
דגש חזק בראש המלה לעולם כאשר יתבאר
לך בפרק שירה בשיר ח: ובסוף המלה לא
יבא לעולם דגש ולכן בשתמצא שם של שני
אותיות ולא ידעת מאיזה גזרה הוא בזאת יבחן
אם יוכל לסבול דגש בכנויו או ברבויו או עם
הא הנקבה אז הוא מהכפולים: ג והמשל
מן זַךְ אם תרצה לדעת מאנה הוא בא הטל
בסופו אות של רבוי או של כנוי או הא הנקבה
ותמצא זַכִּים זַכָּיו זַכָּה וכן מן חַג חַגִּים חַגּוֹ
כלם בדגש אם כן הם מהכפולי׳ ומן דַג תאמר
דָגִים דָגָה הנימל רפויה אם כן הוא מן הנחים
וכבר נתתי לך סימן במאמ׳ זה בעקר ח באיזה
אופן תכיר נחי העין מנחי הלמד ואמרתי כי
נחי העין לא ישתנו לעולם ועל כן מאחר
שתאמר מן דָגִים דְגֵיהֶם שהקמץ נשתנה ט רלסית
לשוא

וְכָלַלְתִּי כְּלָלִים בּוֹ קְצָרִים

דִיכִּי — חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים מו־ עֲרָבִים :

מענין ערוב עבדך לטוב ופירושו מוכטרים :

ובו רְאָיוֹת חֲזָקוֹת כְּ־ אֲרָיוֹת

פִּיאכוּרֵי — וְחַדּוּ מִ־ זְאֵבֵי הָ־ עֲרָבִים :

מענין ערבות מואב :

וְכָל סִפְרֵי מְדַקְדְּקִים לְפָנָיו

טְרָאמֵי — כְּמוֹ שְׁתִּים אֲשֶׁר אֵין בָּם עֲרָבִים :

מענין או בשתי או בערב :

וְטוֹב מִפָּז וּמִזָּהָב וּמִכָּל

מֶרְקַנְצִיאָה — סְחַר רוֹכְלִים וְעוֹרְבֵי מַ־ עֲרָבִים :

מענין וערבי מערבך שפירושו סחורה :

קְנֵהוּ דוֹד וּבוֹ תַּעֲמוֹל וְתַעַל

סָאלִיצִי — כְּיוֹנֵק עֵץ וּבַשָּׁרָשֵׁי עֲרָבִים :

מענין ערבי נחל :

וְאַף אִם אֵין לְךָ כֶּסֶף מְחִירוֹ

סִיקוּרְטָה — לְקָחֵהוּ אֲבָל תִּתֵּן עֲרָבִים :

מענין אם ערבת לרעך :

שיר זה עשיתי ברומא בסוף ההעתקה הראשונה:

בעל דברים מה　　ביום לך אצל
שבעים זקנים או　　אל אהרן וחור :
בלך למדברך　　אצל יסוד דקדוק
הנה בספר זה　　נקרא שמו בחור :
אתו לשון זהב　　טהור ואדרת
שפה לפיו סביב　　נחמד בבוץ וחור :
דבר אשר יקשה　　ממך שאל אותו
יגיד לך מענה　　תכף בלי אחור :
לשואלים אותו　　ספר למי אתה
יאמר לאליה　　כנוי שמו בחור :

כשערה לשונות ערבים כאמר שיר זה

וכן עשיתי אל תבוה:

אשבח　　לאליה ואקוד
ליוצר אור　　ולמעריב　　ערבים : לי סירי

מענין ויהי ערב ויהי בקר:

הבינני　　עשות ספר בדקדוק
דבריו צוף　　וכדבש נ--　　ערבים : סוסוני

מענין וערבה ליי מנחת יהודה:

ההרכבה׃ ויש שמות שיש בהם אלף בראש
או נון בסוף ויש בהם מחלוקת אם הם
שרשיות או נוספות כמו אַבְנֵט׃ חַשְׁמַן וכן
אַרְגָּמָן׃ ורבים כאלה וי״א שהאלפין והנונין
נוספות באלף אֶזְרוֹעַ׃ ובנון של זִכָּרוֹן׃ ה
ואשר הם של ארבע אותיות נבדלות הם רבים
מאד כמו כַּפְתּוֹר׃ סְפָרָד׃ גַּרְזֶן׃ בַּרְזֶל׃ גִּזְבָּר׃
סַרְפַּד׃ טַפְסַר ודומיהם׃ וכבר ידעת כי הקמוצי׳
והצרויים בסוף ישתנו ותראה בשלמי׳ ותלמוד
מאותן של שלש אותיות כי דרך אחד להם על
הרוב׃ ו גם נמצאים מרובעים הבאים
דגושים ברבוי והם אותם שהנקודה האחרונה
פתח כמו מן חַשְׁמַל׃ נאמר הרבוי חַשְׁמַלִּים׃
יחזקאל ח׳ — וכן כְּעֵין הַחַשְׁמַלָּה דגושה הלמד׃ וכן מן
ד״ה א׳ (תלי׳ כח כד — וְנִבְזְבָיו נאמר נִבְזָךְ׃ נִבְזְבִים׃ וכן מן בְּרֹב שַׂרְעַפַּי
תלים סח — שַׂרְעַף כלם פתוחים׃ וכן מן יֶאֱתָיו חַשְׁמַנִּים׃
נאמר חַשְׁמַן אֶגְדְּרִיאָנוּ ירודה׃ אשר בשמו
חברתי הספר הזה ברומא׃ בשנת לרומא׃
כמבואר בהקדמה׃
תם ת״ל

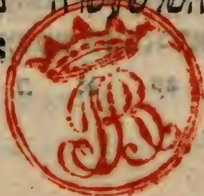
דע כי נמצאים כפולים של ד' אותיות
רוצה לומר שכן שני אותיות כפולות
שבסוף יבא פעוה אחרית פא"ה הפעל כמו מן
בָּרַר בַּרְבּוּרִים מן בָּקַק בַּקְבּוּק מן צָלַל צְלָצֵל
מן קָדַד קָדְקֹד : ב ועוד נמצאים כפולים
של ד' אותיות ונכפלה בהם למ"ד הפעל כמו
רַעֲנָן שַׁאֲנָן חַכְלִיל ועם הא' הנקבה שַׁעֲרוּרָה
וביוד נוספת שַׁעֲרוּרִיָה : ג ונמצאים כפולים
של ה' אותיות רוצה לומ' כפולים העין והלמד
כמו מן יָרַק יְרַקְרַק ומן אָדוֹם אֲדַמְדַם ומן
אָסַף אֲסַפְסוּף ודומיהם : ד ונמצאים של ה'
אותיות שאין דומה להברתה כמו שַׁעַטְנֵז
צְפַרְדֵעַ יֹא שהם מורכבים כמו שַׁעַטְנֵז שוּעַ
טוּעַ וְנוּז צְפַר דֵעַ רוצה לומר שיודע הבקר
וכן של ד' אותיות פִּלֶגֶשׁ פְּלַג אִשָּׁה ויותר נכון
לומר כי הם שמות מלשון מצרי או בבלי או
פרסי ובלל אומר לך כי כל מלה אשר היא
של ה' אותיות אינה מלשון הקדש וכן פַּתְשֶׁגֶן
אֲדַרְכְּמוֹנִים אֲחַשְׁתְּרָנִים אֲחַשְׁדַּרְפְּנִים
ודומיהם כאשר אבאר בהקדמת ספר

לשוא אם כן הוא מנחי הלמד ושרשו רגה ·
ומן גֵר תאמר גֵרִים גֵרוֹ הצרי לא ישתנה אם
כן הוא מנחי העין שרשו גור: ה והכלל בכל
שם שתמצא שתי אותיות שרשיות והשניית
ברבוי ובכנוי ובנקבה הרי מהכפולים ותמיד
אחתו מהתנועות הקטנות בראש ואפילו
אותם שהם קמוצים על פי המסורת: כמו ים רלאשית יד
הַמֶּלַח · תָּם וְיָשָׁר ורומיהם · כשיבאו ברבוי איוב א
ובכנוי ובהא הנקבה הם פתוחים כמו תַּמִּים
תַּמָּה · והצרויים יבאו בחירק כמו שֵׁן · שִׁנּוֹ ·
חֵן · חִנּוֹ והחולמים יבאו עם שלש נקודות כמו
מן חוק חֻקּוֹ · חֻקַּי · חֻקָּם · וכאשר יבא עין הפעל
נקודה: בשוא אז פא הפעל בקמץ חטוף כמו
נֵהַלְתָּ בְעָזְךָ · ובן חָקְךָ חָקְכֶם כמו שפירש רשי שמות טו
על עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ אבל יפה תפש עליו ר' אברהם סס
אבן עזרא עיין שם:
העקר השנים עשר בביאור השמורת
מהכפולים הבאים
בתוספת מם או תיו בראש:

רע בי הבאים בתוספת מם בראש על

הרוב היא קמוצה במשקל שמורת נחי העין
אבל יש הפרש ביניהם שאותם בחולם בסוף
כמו מָקוֹם˙ מָכוֹן˙ מָלוֹן˙ ואלו הם בקמץ או
בצרי בסוף כמו מָסֵךְ מָגֵן: ב ועוד יש הפרש
כי כמו נחי העין הם משתנים מקמץ לשוא
כמו שידעת ואלו לא ישתנו כמו מן גָנַן תאמר
מָגֵן˙ מָגִנִּים˙ מָגִנַּי˙ הקמץ לא ישתנה והטעם
כי הוא במקום דגש על כן לא יוכל להשתנות
כאשר כבר אמרתי פעם ופעמים שהדגושים
לא ישתנו: ג גם נמצאים מעטים במם חולם
על משקל נחי פא יוד וגם באלו יש הפרש
שאותם הם בקמץ או בצרי בסוף כמו מוֹשָׁב
מלכים א ז מוּקָשׁ ואו הם בפתח כמו מן רָדַד מַעֲשֵׂה מוֹרָד
ויקרא כו מן רָכַךְ וְהֵבֵאתִי מוֹרֶךְ והם מעט מזער: ד
אבן עם הא הנקבה הם רבים והם טובים
להכיר כי הם דגושי העין כמו מְגִלָּה˙ מְחִתָּה
ועם התיו כמו תְּפִלָּה˙ תְּחִנָּה˙ ונמצא אחד
בתוספת מם בסוף והוא חִנָּם˙ מן חָנַן:
העקר השלש עשרה בביאור שמות של ד
או ה אותיות:

בְּבֵן נִזְבָּה לְקַבֵּץ. שֶׂה פְּזוּרַת
תְּקַבֵּץ אֵל אֲשֶׁר רוֹכֵב עֲרָבִים : נֵילוֹ
מענין לרוכב בערבות: קְרְסְטַלִיכוֹ

וְהַגּוֹאֵל לְיִשְׂרָאֵל יַגַּל אֵל
בְּמַגְדִּיאֵל וְיִשְׁמָעֵאל עֲרָבִים : מִסְטִי
מענין תערובת:

וְהָרוֹצֶה לְרָעֵהוּ עֵת פִּרְטוֹ
אֲגֻדָּתוֹ יְחַסֵּר מִן עֲרָבִים :
מענין ערבי נחל שא׳ סכה לפרט ופירו׳ יחסר חמשה
מן ערבים וישאר שי״ז שנת ההדפסה:

תם ונשלם תהלה לאל עולם:

טוס ג׳ כג׳ מרחשון שי״ז לפק״ בבית מיסי׳ וויכטורין
רופיכ״לו בשם הסופר כמ״ר מאיר יצ״ו בכ״ר אפריס זל״ל
מפדוכה יי׳ יזכנו לעשות ספרים הרבה
אין קץ ויגדיל תורה ויאדיר

אמן

